

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2006

Salutări din Mamaia Gara.

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 6 (471)

iunie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Maria, protectoarea navigatorilor (în dreapta, în prim-plan, Cristofor Columb); pictură de Alejo Fernádez, executată între anii 1531 și 1536 și aflată în Catedrala de la Sevilla

2 Salutări de pe Litoral! Un Litoral de demult, de la cumpăna secolelor XIX și XX, pe care doar aceste cărți poștale (Constanța și gara din Mamaia) ni-l mai păstrează

3 *Venus din Willendorf*, statueta antropomorfă descoperită în 1908, simbol al cultului fertilității, este imaginea emblematică a Epocii de piatră

4 Interior din fosta reședință a familiei regale olandeze: Palatul Hetloo (jos) și pictură murală din secolul XVII, care decorează una dintre încăperile acestuia

Revistă editată de
**FUNDATIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician

DINU C. GIURSCU

Redactor-sef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreoteșei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

iunie

2006

4 La răscruce
de restriști
Basarabia

PAN HALIPPA

5 Patriot și lucid
*Raporturile istoricului
cu patriotismul*

N.-Ș. TANAȘOCA

10 Viața ca o torță
*Moartea poetului
Alexei Mateevici*

I. BUZDUGAN

12 Lăcustele
*Sovieticii instalează
cadrele de conducere
în Basarabia, 1940*

AL. MORARU

15 Tunelul
timpului pierdut
*Amintiri
dintr-o copilărie tristă
S. CIOBANU-FOTINO*

20 Cristian Țopescu,
ai legătura!

*Amintiri de la
Campionatele mondiale
de fotbal*

26 Pământ!
*500 ani de la moartea
lui Cristofor Columb
V. IONESCU*

REVERBERAȚII

30 Obsesivul
Răsărit
*Din nou despre
Gheorghe Markov*

33 Un D'Artagnan
pe plaiuri mioritice
*Gruia lui Novac
S. ISPAS*

38 Din istoria
concediului la mare
M. COJOC

43 La spovedania
partidului
Titus Popovici

47 Contemporaneita-
tea secolului lui Pericle
GH. CEAUȘESCU

50 Bonjour, Hello,
Guten Tag
*De când învățăm
limbi străine la școală
-V. NEGREA*

53 Ceaușescu
aruncă în aer
protocolul imperial
*Vizită amânată
în Japonia
G. ALDESCU-ALDEA*

57 Istorie vivanță
Proiectul
„Destinul dinastiilor“
A.-S. IONESCU

PE VREMURI,
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI

59 Pile, intervenții,
rugăminți
G. FILITTI

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

EXCLUSIVITATE

66 Bosnia sub Hitler
M. TEJCHMAN

71 Bucureștiul
pe vremea județului
și a pârgarilor
Expoziție
la Muzeul Municipiului
I. ZĂNESCU

75 De la Havas
la ROMPRES
Perioada interbelică
I. M. ROȘCA

PRIN
MARILE TEMPLE
ALE TIMPULUI
SUSPENDAT

79 Naturhistorisches
Museum
R. TATOMIR

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?

84 Povestea cărnii
T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER
INSTITUTION

92 Epurări
în România comunistă

93 Viitori ziariști
premiati
Programul
News to know
D. MATEI

RUBRICI

63 Pentru biblioteca
dumneavoastră

64 Istoria și școala
Cooperare dunăreană
C. BULZAN

70 Telex

74 Cititorii
scriu istorie
Crucea lui Ferentz
D. BURCIU

83 Foto de la cititori

88 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

69; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

FIINȚA BASARABIEI

După cinci-sprezece ani de la Unire, Basarabia mai este încă discutată – aci de ruși, cari nu pot uita că au stăpânit-o și au nenorocit-o timp de peste o sută de ani, aci de unii din compatrioții români cari mereu îi găsesc cusururi sau mereu se ațin să o „salveze“.

Acest lucru nu poate să ne măgulească câtuși de puțin. Ceea ce-i adânc înrădăcinat în sufletul nostru este dorința să ajungem să nu mai fim discutați nici de dușmani, nici de prieteni: Basarabia să nu mai fie mărul de discordie între

ruși și români. Basarabia să nu mai fie râvnită de ruși, căci a fost, este și trebuie să rămâie pământ românesc. Basarabia să nu mai fie privită ca un pământ al făgăduinței sau ca o arie de experiențe pentru toți dezrădăcinății de aiurea. Basarabia să fie lăsată să-și chezășuiască chiar o viață locală liberă, bazată pe norme de drept și de lege, să fie ajutată să-și lecuiască rănilor din trecut, să fie înzestrată cu așezăminte care s-o ducă mai repede pe căile progresului economic, cultural, social și politic.

Totuși, dacă Basarabia este discutată, apoi lucrul cel mai normal este ca noi,

PAN HALIPPA

basarabenii, să ne vârâm în discuție, să ne îmbrățișăm cauza noastră proprie și să căutăm să ne servim provincia noastră natală cât mai bine. Discuția comportă mult material documentar, care după cum rezultă din mersul discuției lipsește: nu este adunat, nu este studiat, nu este utilizat cu obiectivitate științifică.

Datoria noastră a basarabenilor este să ne punem și mai dârț pe muncă și să scoatem în evidență ființa ade-vărată a Basarabiei, trecutul ei oropsit sub regi-

mul absolutismului rusesc, sufletul românesc al moldovenilor, interesul comun de conviețuire pașnică între populațiunile de azi ale provinciei, dârzenia noastră în lupta de a ne asigura o viață liberă și ordonată sub cerul senin al Basarabiei și dorința noastră de a servi, mai degrabă, ca o verigă de legătură între statul nostru și statul vecin, decât ca un măr de discordie între ele.

(Un cuvânt înainte, în *Viața Basarabiei*, nr. 1, ianuarie, 1933; fragment)

Scriș la cererea domnului Mircea Iorgulescu pentru România literară cu prilejul celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice (București, 10-17 august 1980) și încredințat revistei, la 18 iulie 1980, articolul a fost oprit de cenzură.

„ADEVĂRUL ÎNAINTE DE TOATE!”

NICOLAE-ȘERBAN TANAȘOCA

În anul 1872, la Iași, tânărul Gh. Panu se încumetase să ajungă la alte concluzii decât istoricii timpului în privința istoriei medievale a Țării Românești. El se adresa lui Titu Maiorescu, întrebându-l dacă e bine să le publice. A avut loc următorul dialog consemnat de Gh. Panu în ale sale Amintiri de la Junimea din Iași:

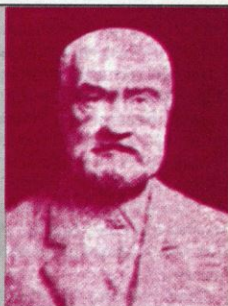
„- Ești convins de ceea ce crezi?

- Da, răspunsei eu.

- Credința d-tale e bazată pe documente și acte sigure?

- Da, adăugai eu.

- Apoi, atunci te sfătuiesc să spui adevărul așa cum îl știi și-l crezi, fără să te preocupi de ceea ce se va întâmpla. Adevărul înainte de toate!“ Șapte decenii mai târziu, ajuns (în urma unui examen atent al documentelor și actelor timpului) la alte concluzii decât cele ale înaintașilor săi – pe care el însuși le împărtășise – în privința mișcării lui Tudor Vladimirescu, regretatul profesor Andrei Oțetea invoca dialogul citat pentru a justifica, dacă mai era nevoie, publicarea lor. El figurează ca „motto“ pe prima pagină a lucrării, astăzi clasice, Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești (București, 1945).

„A cerceta și a iubi pe strămoși“
(Gh. Panu)

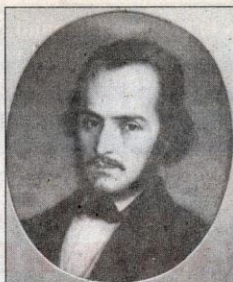
Devenise oare problema de conștiință a lui Gh. Panu problemă permanentă de conștiință a slujitorilor istoriografiei românești? De ce? În fond, diversitatea opiniilor și confruntarea lor sunt condiții ale progresului științei în orice domeniu al cunoașterii. Face istoria excepție de la această regulă sau este ea

altceva decât o știință? De unde această sfială din partea unor istorici, de unde ezităările lor în a-și comunica rezultatele obținute cu mijloace științifice specifice în domeniul lor de cercetare?

Nici în cazul lui Gh. Panu, nici în acela al lui A. Oțetea nu era vorba de sfială, de respect exagerat față de auto-

ritatea opiniilor tradiționale. Felul în care și unul și celălalt înnoiseră imaginea curentă despre evenimente, situații și figuri de seamă din istoria națională părea însă că aduce neplăcute atingeri sentimentului patriotic în numele căruia erau apărute vechile concluzii ale istoriografiei noastre. Un alt istoric român, Constant Grecescu, a ezitat vreme de 15 ani să dea publicității actul de 'el descoperit' care putea confirma concluziile lui Oțetea, numai de teama reacției publice față de o asemenea înnoire. Temere nu lipsită de temei, dacă ne gândim că un mare istoric al timpului, Nicolae Bănescu, se simțea dator să „nu felicite pe profesorul V. Papacostea” pentru inserarea lucrării lui A. Oțetea între publicațiile Institutului de Studii și Cercetări Balcanice din București!

Soluția pe care Titu Maiorescu o dă problemei de conștiință a lui Gh. Panu și care își păstrează neștirbită corectitudinea în ochii unui istoric român de peste decenii nu este decât o pledoarie în apărarea statutului științific al istoriografiei. Răspunsul mentorului Junimii concentrează în puține cuvinte principiile fundamentale ale istoriografiei științifice de totdeauna: năzuința către adevăr, buna-credință și dezinteresarea în cercetarea trecutului, scrupolul profesional al întemeierii pe izvoare critic examinate, conștiința filosofică a relativității adevărilor istorice, exigența morală a curajului intelectual din partea istoricului și afirmarea dreptului său la

Chipuri și teoane dintr-un bogat trecut: Nicolae Bănescu...

liberă opinie științifică. Locul și rostul istoriografiei în viața intelectuală a unei națiuni, codul moral al istoricului sunt definite implicit de Maiorescu în acord cu întreaga-i concepție despre cultură: sub semnul adevărului și în termeni de valabilitate universală, apti să fie traduși în toate limbile pământului. Ideea posibilității unui conflict între adevărul istoric și sentimentul patriotic pare să nu fi tulburat spiritul olimpienului critic.

L-a preocupat însă pe Gh. Panu care, însușindu-și concepția maioreșciană de-

spre scrisul istoric, avea să adâncească și să militeze pentru ea în numele „direcției noi” a Junimii, afirmată, prin el, și în istoriografie. Iată cum încearcă să definească Panu raportul dintre patriotism și știința istoriei: „Sentimentul național n-are ce căuta în lucruri de cercetare a adevărului, chiar când rezultatele l-ar privi; pentru asemenea cercetări, națiunile au un câmp obștesc, unde oamenii lor de știință se întâlnesc, dezbrăcați de interesele naționale, ele își dau oarecum o parte din personalitatea lor pentru idei cu o sferă mai senină și mai înaltă.” Sau, combătând exagerările unui reprezentant al școlii latiniste: „Altmintrelea, numeroase exclamări patriotice, extazieri artificiale, înduioșări de ocazie, entuziasm răsuflat vedem umplând toate paginile acestei cărți, dându-le aspectul unui repertor de teatru de provincie. Nimic nu scapă de această haină împeștrită a patriotismului dumnealor.”

...domnitorul Mihail Racoviță

Acuitatea problemei de conștiință a lui Gh. Panu și virulența criticii sale istoriografice sunt explicabile și justificate. Căzut din zonele pure în care-l înălțase cândva Bănescu, un romantism naționalist epigonic eșua acum în frazeologie goală și diletantism agresiv. Spirite agitate, lipsite de scrupule profesionale, dacă nu de calificare, celebrau fără gust și fără adevărată credință un derizoriu cult al strămoșilor, sacrificând spiritul istoric însuși. Atașamentul marilor ardeleni pentru ideea romanității românilor era com-

promis de continuatorii lor barbarizați, cultivatori ai unor aberații latinizante ce contraziceau flagrant spiritul moștenirii noastre latine. Chiar spirite mari se lăsau antrenate uneori în această vâltoare istoriografică, ale cărei teme predilecte, retorici tratate, au fost enumerate, cu acidă ironie, de însuși Nicolae Iorga: „Nația există. Ea va fi creștină, vitează, bună, dreaptă. Eroii vor călăuzi-o. Nici un păcat omenesc nu li se poate pune în seamă: ar fi oare un mare om în viața unei țări, dacă viața lui individuală n-ar putea sluji de lecție pentru pruncii începători la învățătură!? A vorbi de cruzimea lui Vlad Tepeș, a crede în nelegitimitatea nașterii lui Mihai Viteazul, a recunoaște crudele necesități ale situației sale, a-i denega acea idee politică a unității naționale pe care Apusul era s-o descopere după două sute de ani sunt crime față de neam. În schimb, mai curând se va admite că am fost un popor așa de nemernic, încât oricine ne-a putut stăpâni și exploata, decât a recunoaște că fanarioții, între cari mulți erau, ca Ghiculeștii, Călmășeștii, Racovițeștii, români trăiți în Fanar, au putut fi cărmuitori cari păstrau intenții bune în împrejurări de o fatală asprime, că ei au putut aduce la noi tendințe filosofice, franceze, o administrație cu forme moderne și o cultură superioară, a cărei formă gre-

...D. Onciul...

cească nu reprezintă o naționalitate străină cu forme agresive.”

Nu trebuie să credem că asemenea atitudini extreme s-au înregistrat numai la noi, la români. Romanismul istoriografic a dus la excze similare în toate țările Europei. Ele se explică, fără a se justifica, prin elanul legitim de care erau însuflețite popoarele într-o epocă de afirmare a individualității lor naționale, a dreptului lor la forme proprii de viață, în apărarea căruia invocau, ca argument, trecutul. Același N. Iorga scria cu aceeași ironie, în acest sens: „Nații unitare prin sânge și nații nobile prin aptitudini moș-

tenite pe acestea se simțeau datorii a le dovedi istoricii. Germanul nu voia să știe de romanizarea provinciilor renane, de puternica masă slavă peste care s-a întins târziu de tot expansiunea francă și saxonă. Îi trebuia un singur strămoș: barbarul blond și roșcovan al lui Tacit, bucuros de petrecere, dar cinstit și sigur, disprețuitor de moarte, cavaleresc față de dușman, plin de respect față de slăbiciune și frumusețe. Italianul visa numai de o Romă nouă, care trebuia să aibă, firește, soarta celei vechi, căpătând în puterea unui drept ce nu va fi întrerupt niciodată hegemonia lumii și cărma civilizației contemporane... Rusul slaviza pe Varegul întemeietor și bulgarul dădea același sânge slav străbunului turanic.”

De fapt, junimiștii nu contestau nici legitimitatea sentimentului patriotic, nici rostul istoriei în educația civică a românilor. Dimpotrivă. „Adevăratul patriotism scria Panu stă în a cerceta și iubi pe strămoși cu toate fazele lor de trecere, a analiza toate epocile, a dezveli toate rănilor și nenorocirile, a ne mândri când

avem dinaintea noastră fapte strălucite, a plânge când vom îndura înjosire și cădere, dar în amândouă cazurile a cerceta lucrurile cu nepărtinire, cu iubire de adevăr.” Sau în altă parte: „...sunt în trecutul nostru poziții așa de naturale, sunt victorii așa de însemnate, încât este

Mănăstirea Dragomirna

de ajuns istorisirea lor veridică și împede ca să căsuneze o adâncă întipărire asupra cetitorului. D-nilor nu voiesc să aibă în vedere aceasta, ci cred că dacă vor amesteca neadevăruri pe ici, pe colo și exagerări ca un fel de înflorire a faptului, atunci izbutirea ar fi mai sigură."

Intransigent în critica operei istoriografice, Panu știe chiar să fie tolerant față de autorul de bună-credință depășit de angajarea sa patriotică afectivă. "....Toate aceste neadevăruri și exagerări nu trebuiesc să fie așa de aspru osândite dacă ele își au naștere într-un entuziasm rătăcit, în o iubire de patrie prea înfocată. Este știut cum această iubire fanatică intră cu elementul ei pasional în mintea cuiva, făcându-l să susțină tot felul de exagerări și de neadevăruri de care el nu are conștiință... În acest caz cercetările pot să nu aibă valoare, dar asupra persoanei autorului nu poate cădea o grea răspundere morală, greșeala ei purcează din o cauză neștiută de dânsul." Ceea ce-l revoltă pe Gh. Panu este renegarea conștiință a principiilor istoriografiei științifice, în numele unui patriotism el însuși deformat: „Când se depărtează atât de mult de adevăr în istoria românilor, domniile lor purced din un principiu statornicit și primut cu mintea rece, anume ca tre-

...N. Iorga...

cutul nostru să nu-l arătăm așa cum a fost, ci altminterea, cum nu a fost, dar cum ne-ar plăcea nouă astăzi ca să fi fost."

Așadar, nu patriotismul ca atare, ci intrusiunea lui în procesul intelectual al căutării adevărului dăunează istoriografiei. Nu vibrația patriotică față de trecutul propriului popor, ci lipsa ei de autentică puritate și monotonie ei sunt de condamnat. Nu solidaritatea gravă și responsabilă cu trecutul național, care este o datorie morală a fiecăruia, ci idolatrizarea irațională a acestuia, demisiunea inteligenței critice și, o dată cu ea,

transformarea științei istorice în retorică goală, iată ce trebuie denunțat și evitat. Potrivit crezului junimist, numai sub semnul adevărului patriotismul își poate găsi totală împlinire, iar istoriografia rostul firesc în viața unei națiuni, în viața omului pe care amândouă îl înnobilează.

Definind astfel raportul dintre istoriografie și patriotism, „direcția nouă” a Junimii mergea pe linia tradițională a istoriografiei românești de totdeauna. Diferența era numai de accent, dictată de necesitățile momentului. Într-adevăr, istoriografia noastră a avut, dintru început, un caracter militant de netăgăduit. Pusă în serviciul idealului național, ea a avut rolul unui instrument de educație națională și patriotică, de apărare a drepturilor și demnității naționale, de atâtea ori contestate. Dar această funcție ea și-a împlinit-o în numele adevărului și cu mijloacele științifice, rigurose și scrupulos respectate. Lupta pentru drepturile naționale devenea o

luptă pentru adevărul științific, împotriva celor care-l deformau. Miron logofătul scria pentru că „a lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimii durere”, dar nu uita să adauge: „De aceste basne să dea samă ei și de această ocară. Nici este sagă a

...Mănăstirea Putna...

scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea iaste un lucru vecinic... Eu oi da samă de ale mele, câte scriu." Și mai departe: „Și așa am nevoit, să nu-mi fie grijă de ar cădea această carte ori pe a cui mână și din streini, carii cearcă de amăruntul smintelele istoricilor." Petru Maior afirma cu mândrie: „Și măcar că de obște obicei este istoricilor, a nu scrie faptele cele scâlciate ale celor puternici... pentru ca să nu fie surpați întru nenorocire de puterea lor, eu totuși dragostea adevărului cu care îmi este învăpăiată inima, mai bucuros am fost să sufer primejdia, de va fi așa voia celui înalt, decât să las sau a se înșela cei viitori cu strălucirile cele nălucite, sau a nu ști cauza schimbărilor celor în veacul meu întâmplare." Iar un Nicolae Bălcescu, dornic să dea poporului român acea istorie care e „cea dintâi carte a unei nații“, nu ezita să formuleze net și critic față de înfăptuirile trecutului exigentele unei istorii științifice: „Acele istorii se aseamănă prea mult unele cu altele – spunea despre realizările mai vechi ale istoriografiei românești – și noi știm că cel dintâi merit al unei istorii este de a se deosebi de istoriile precedente sau prin descoperiri reale, sau prin fapte bune puse la locul lor și completate, sau prin rățări refutate.“

Din adevărat patriotism, vechea noastră istoriografie combătuse așadar falsă știință. Era rândul junimistilor să combată în numele adevăratei științe falsul patriotism. Ei nu

...Victor Papacostea...

inovau, ci readuceau la matcă istoriografia românească.

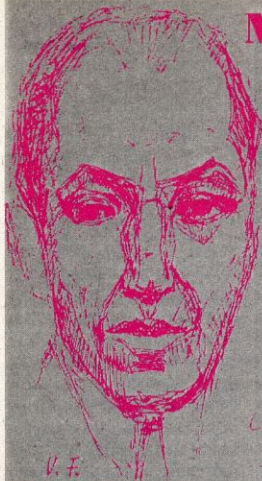
Marii noștri istorici din epoca următoare Junimii au putut astfel să ducă mai departe tradiția scrisului istoric românesc, ridicându-l la înălțimi de desăvârșire științifică și de prestigiu internațional pe care le ilustrează numele unor A.D. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan, D. Onciul, Gh. Brătianu, A. Oțetea. Profund angajați în slujirea idealului național, căruia i-au dat luptători și

martiri, ei s-au dăruit cu egal fervoare idealului științific al disciplinei lor, rațiunea lor de a fi. Peste diferențele de orientare filosofică și de opțiune politică, ei și-au afirmat unanim adevăratele concepții junimiste despre raportul între istorie și patriotism, pe care au adâncit-o teoretic și au confirmat-o practic prin creația lor științifică. Apărarea statutului științific al istoriografiei le-a apărut ca o datorie patriotică, deoarece numai în măsura în care rămâne științifică istoria poate să-i dea unui popor conștiința clară a locului său în lume, numai așa ea poate să ofere omului de stat îndreptări pentru viitor din scrutarea trecutului, numai așa ea poate să formeze acel simț istoric care, după vorba lui N. Iorga, nu este decât „o parte, o foarte mare parte din bunul simț uman“ și fără de care nu se poate cârmui o națiune. În felul acesta ei au putut dezvolta o istoriografie românească modernă, profund originală, deschisă tuturor înnoirilor metodologice și tehnice, aptă de progres, armonios încadrată în marele efort istoriografic internațional, credincioasă misiunii ei naționale și universale.

Intăriți de exemplul acestor oameni care și-au îndeplinit cu prisosință datoria vieții lor, istoricii români de azi găsesc izvor de forță spirituală și chezășia unei demnități răsfrântă asupra întregii națiuni în deviza maioresciană: „Adevărul înaintea de toate!“ ■

...Grigore Alexandru Ghica voievod

Ion Buzdugan, desen inedit

MOARTEA POETULUI ALEXEI MATEEVICI

Congresul învățătorilor, desfășurat la Chișinău în iunie 1917, cu participarea a 1.200 delegați din întreaga provincie, a fost unul dintre momentele importante ale luptei românilor basarabeni pentru reunirea lor cu patria-mamă. O emoționantă evocare a evenimentelor petrecute în acele zile am publicat în revista Magazin istoric, nr. 6/2005, sub semnătura poetului Ion Buzdugan (1887-1967), secretar al Sfatului Țării din Chișinău și redactor al Actului Unirii, proclamată la 27 martie/9 aprilie 1918. Textul care vedea lumina tiparului pentru prima dată îmi fusese dictat de autor în ultimele sale zile de viață, când se afla pe patul de suferință al Spitalului Filantropia. Retraia cu toată ființa momentul de triumf al confratelui său Alexei Mateevici, care citise în fața delegaților la Congres admirabilul poem Limba noastră. Ion Buzdugan mi-a dictat apoi și această relatare despre tragica moarte a nemuritorului poet, la numai 29 de ani, pe 13 august 1917. O facem publică, după 40 de ani de la rostirea ei.

C.D. ZELETIN

ION BUZDUGAN

De la Congresul învățătorilor și profesorilor ținut la Chișinău în zilele de 7-10 iunie 1917, poetul Alexei Mateevici, care își schimbase numele în renume, a plecat imediat la gară, grăbindu-se să ajungă la Bârlad, unde era preot al garnizoanei. Acolo, zi de zi, alerga de la o unitate la alta pentru a da soldaților muribunzi ultima mângâiere, îngrijirea creștină, îngrijirea morală, deoarece, prinși sub miasmele războiului, prinseră să moară ca muștele de una dintre cele mai groaznice epidemii tifosul exantematic. Blandul preot și poet nu ținea seamă de pericolul mare pe care-l prezenta acest flagel care secera zilnic zeci și sute de vieți tinere. Nu se afla nici un remediu pentru teribila molimă care decima nu numai

soldații, ci și populația satelor de pe câmpia Bârladului. Preotul Mateevici, mai întâi de toate om al conștiinței și al datoriei, nu se odihnea nici zi, nici noapte, alergând pe roibul său de la un sat la altul, de la un cantonament la altul, într-o activitate febrilă, prevestitoare parcă și compensatoare pentru marea liniște care avea să coboare curând peste el.

Dăduse roibului său, mai în glumă, mai în serios, numele de Pegas și dezmierda necuvântătorul servitor nu numai cu acest nume fantastic, ci și cu orz și, din când în când, cu bucățele de zahăr. Seara, ca mulțumindu-i, îl săruta, iar în miez de noapte, când trebuia să plece neapărat în vreun loc unde era chemat de urgență, îl săruta de asemenea, ca pe un prunc trezit din somnul

adânc... Era acel fel de prietenie fraternală între om și animal, țesută în condiții vrăjmașe, care nu se întâlnește la orice pas și care respiră aerul zonelor înalte ale suflului omenesc.

Îngăimase poetul pentru Pegasul său și o poezioară, pe care o mormăia probabil într-un ritm dictat de pasul roibului, pe când străbateau popușoaiile răzășiilor bârlădene:

„Murgule, murguțul meu,
Ce-mi nechezi așa de greu/
Nu-ți dau oare orzișor./ Nu-ți dau apă din izvor?/ Nu-ți cing șaua cu paftale./ Nu-ți pun frâul cu zăbale?/ Pentru ce-mi oftezi cu jale/ De mă tulburi și pe mine?/ Ia, necheze și eu stăpâne./ Că nu te mai văd ca mâne./ Și eu singur că rămân./ Fără șa, fără stăpân!.../ Iar când murgul necheza,/ Pe coamă mi-l netezia,/ Părul

roib i-l săruta./ Orz și zahăr îi dădea./ Și din ochi trist lăcrăma...”

Căci se gândea poetul că într-o bună zi nu va putea scăpa din acest cimitir al morții... Tifosul exantematic doboră mai multe vieți omezești decât secerau pe front gloanțele dușmanilor...

Și iată că nenorocirea care îl pândea dintr-un colț de noapte îl mușcă pe furis... Infuză germenelor morții blândului preot, poetul care cu vreo două luni în urmă repurtase la Chișinău triumful unui congres întreg pentru admirabila poezie *Limba noastră*, scrisă la 7 iunie 1917 și citită congresului la 8 iunie 1917... Și nici nu s-a încheiat luna august și, de unde era tânăr și plin de vigoare, iată-l acum pornit, bolnav de tifos exantematic, de la Bârlad la Chișinău... În gară îl așteptau cei doi prieteni medici, doctorii Vasile Leahu și Ceapă, care aduseseră cu ei și pe profesorul universitar dr. Ion Mironescu. A fost în zadar toată îngrijirea medicală și toată solitudinea medicilor prieteni. În câteva zile de la sosirea sa la Chișinău, nefericitul poet s-a stins. Înainte de a trece dincolo de câmpiile frământate cu flori și noroaie ale acestei vieți, ceru să i se aducă de pe frontul de la Bârlad roibul Pegasul său, de la care și-a luat rămas bun în unul dintre luminșurile delirului fatal...

Cu câteva săptămâni mai înainte, fuseseră uciși de către bandele Ohranei țariste inginerul Hodorogea și Simeon Murafa – cântărețul Basarabiei –, amândoi mari patrioți și martiri ai neamului moldovenesc...

Au fost îngropați în curtea Catedralei din Chișinău, plânși de toată suflarea basarabeană. Și iată că țărâna de pe mormântul năpădit de flori nici nu se uscaseră, când li s-a alăturat delicatul poet al limbii noastre, Alexei Mateevici. Când sicriul purtat pe umeri a fost să intre în curtea Catedralei, aceasta era plină de lume ce s-a adunat să-l petreacă pe drumul fără de întoarcere pe acel pe care-l dezmiardaseră *Eminescul Basarabiei*. Iar după voința poetului, i-a fost adus la mormânt și roibul – Pegasul său.

Si s-a întâmplat atunci adevărată minune, căci roibul, apropiindu-se de sicriu, a bătut cu copita în pământ și a nechezat de a luat auzul lumii. Apoi s-a coborât în genunchi și și-a rezemat capul de lemnul sicriului și a prins să lăcrămeze ca un om, cu niște lacrimi mari cum nu credeam că vreo ființă poate să sloboadă. A stat așa minute

întregi, căci nimeni nu îndrăzne să se atingă de el și să-l îndemne să se ridice pentru ca slujba să-și urmeze canonul; era cum spun minune mare și lumea plângea de două ori... Într-un târziu îndureratul animal s-a ridicat, s-a scuturat nechezând deasupra lumii împietrite, apoi a prins a se tăvăli peste pământul proaspăt risipit printre iarba sărăcuță și arsă de căldura lui august. Și cu credința care m-a învădăcit bunul Dumnezeu a nu mi-o pierde nici atunci și nici în aceste zile târzii, mi-am spus, în sine, înfiorat de hohotul mulțimii și îmboldit de lacrimile ce nu mă ascultau, izvorâte parcă pentru a spăla cărările minunii care se săvârșea sub ochii tuturor:

– Mare ești, Doamne mari sunt minunile Tale! Doamne, iartă-l pe Alexei Mateevici și primește-i sufletul în ceata dreptilor Tăi, lângă martirii Murafa, Hodorogea și sfântul Mihai Eminescu! ■

Redacția ziarului *Basarabia*, în 1906; pe scaun (de la stânga la dreapta): Th. Inculeț, Al. Mateevici, Sergiu V. Cujbă, M. Vântu, Ion Pelivan; în picioare: Th. Roman, St. Usinevici, Gh. Racicovschi (servitor), P. Halippa, Roșca Gh. Stărcă; jos doi vânzători de ziare

Pe străzile orașului Chișinău, 3 iulie 1940

AȘA A ÎNCEPUT SOVIETIZAREA

ALEXANDRU MORARU

La sfârșitul lunii iunie 1940 U.R.S.S. a ocupat Basarabia, provincia românească care, după mai bine de un secol de stăpânire țaristă, revenise la Patria Mamă, Regatul Român, în martie 1918.

Majoritatea orașelor și orașele erau deja electrificate și dotate cu linii telefonice; activau o sumedenie de școli, o rețea bună de șosele, biblioteci, magazine, cinematografe și teatre (până la 28 iunie 1940, în Chișinău funcționaseră mai multe cinematografe decât existau în anul 2005).

Informațiile pe care le vom prezenta în cele ce urmează au fost extrase dintr-un document redactat de autoritățile sovietice la două luni de la ocuparea Basarabiei. Tot în documentul cu pricina este inclusă și prima împărțire administrativ-teritorială în proaspăt înjghebată de autoritățile staliniste R.S.S. Moldovenească.

După lichidarea structurilor statale românești (primării, prefecturi, județe etc.) sunt formate altele după modelul sovietic (soviete sătești, orașenești și raionale), toate

subordonate organelor partidului comunist (bolșevic).

În fruntea fiecărui raion au fost instalați primul secretar al comitetului raional al P.C.(b), ajutat de secretarul doi și secretarul trei (care răspundea de ideologie și propagandă).

Cine erau acești secretari, de unde proveneau, ce naționalitate și ce studii aveau?

Din documentele cercetate rezultă că dintre cei 28 de prim-secretari ai raioanelor din R.S.S. Moldovenească, după naționalitate, doar doi erau moldoveni (și ei de peste Nistru!), 18 ucraineni, 7 ruși și un bielor. Nici unul dintre ei (chiar și cei doi moldoveni) nu cunoștea limba română.

Dintre aceștia, 15 aveau studii medii, 6 primare (mai precis, știau să scrie și să citească), iar restul se declarau cu „medii incomplete” sau

„superioare incomplete”. Un belorus și un ucrainean erau absolvenți de învățământ superior. Între cei 20 secretari doi, trei erau moldoveni, 11 ucraineni și doi ruși.

Dintre cei 23 de secretari trei, 18 erau ucraineni, 2 ruși și din nou 2 erau declarați moldoveni. Dintre ei, 15 aveau studii primare.

Dacă judecăm după numărul de ucraineni în posturile de secretari ai C.R. al P.C.(b)M. este greu de înțeles cine a ocupat totuși Basarabia: rușii sau ucrainenii? Pe lângă aceștia, au mai fost aduse și alte sute de cadre pentru posturile de miniștri, directori, ofițeri NKVD, medici etc. Astfel s-a alcătuit baza nomenclaturii comuniste din R.S.S.M., care a primit gratuit apartamentele cele mai bune, casele cele mai frumoase, posturile cele mai bine plătite, dreptul de a face cumpărături în magazine speciale bine aprovizionate etc.

Fără îndoială că toți aceștia, la rândul lor, și-au adus rudele, copiii, prietenii, așezându-i în casele localnicilor, care au fost deportați, împușcați, aruncați de vii în gropi cu var. Acei puțini care n-au izbutit să primească case sau apartamente gratuit și le-au cumpărat la un preț de nimic.

Iată unde lucraseră anterior cei care fuseseră aduși să conducă Moldova ocupată de sovietici. Secretarul C.C. al P.C.(b) M. Borodin a alcătuit o listă cu „înalți demnitari”, păstrată în arhivele Republicii Moldova.

Niciunul dintre factorii de decizie instalați de sovietici în 1940 în Basarabia nu vorbea românește

1. Doncenco G.P. – Până la venirea în Moldova a lucrat ca secretar pe probleme de cadre al comitetului raional

Beloguțki al Partidului Comunist(b) Ucrainean, regiunea Vorosilovgrad;

2. Tișcenko I.P. – prim-secretar al raionului Olkovanski al Partidului Comunist(b) Ucrainean regiunea Harkov. Din momentul venirii în Moldova este numit prim-secretar al comitetului raional al Partidului Comunist(b) Moldovenesc;

3. Ursul V.I. – prim-secretar al raionului Kirov al Partidului Comunist(b) al Uniunii Sovietice al Regiunii autonome Cerkesă;

4. Rozumovici C.S. – prim-secretar al Comitetului raional Popelianski al Partidului Comunist(b) Ucrainean al Regiunii Jitomir;

5. Morgun F.A. – prim-secretar al Comitetului raional Grușevo al Partidului Comunist(b) al Regiunii Odessa;

6. Alexandrov I.S. – secretar doi al raionului Korsun al Partidului Comunist(b) Ucrainean din regiunea Kiev;

7. Cechin L.C. – secretar doi al Comitetului raional Burinski al Partidului Comunist(b) Ucrainean, Regiunea Suma;

8. Prohorschoi I.F. – secretar pe probleme de cadre în Comitetul raional Varvenski al Partidului Comunist(b) Ucrainean, regiunea Harkov;

9. Cușnerov A.D. – din 1939; a lucrat ca locțiitor al Secției de instructori organizatorici

Trupele sovietice trec Nistrul, 28 iunie 1940

a Comitetului raional Novo-Dmitrievski al Partidului Comunist(b) Ucrainean, regiunea Dnepropetrovsk;

10. Șapoval I.A. – redactor al gazetei raionale a raionului Șpola, regiunea Kiev;

11. Bezrucico C.M. – din 1939, locțiitor al Secției instructori organizatorici a Comitetului raional Șorski al Partidului Comunist(b) Ucrainean, al regiunii Cernigov.

Unii dintre aceștia nu se acomodau cu locul de muncă din Moldova și se întorceau în ținuturile lor. Erau socotiți dezertori de la sarcinile partidului și sancționați ca atare. La 29 octombrie 1940, Biroul C.C. al P.C.(b)M. discută cazul lui Melnic Filip Chirilovici. „Acesta – se arată într-un document de arhivă – a plecat din Moldova la locul anterior de lucru în orașul Harkov fără permisiunea C.C. al P.C.(b) al Moldovei și prin aceasta s-a dovedit a fi nedisciplinat. Fiind membru al P.C.(b), avea îndatorirea de a anunța C.C. al P.C.(b) al Ucrainei“. Încălcând această îndatorire, Comitetul Regional al P.C.(b)U. din Harkov este „rugat“ să-l cerceteze, „să fie ascultat în calitate de dezertor“.

Cazuri de acest fel erau totuși rare. În majoritate, cei aduși erau extrem de mulțumiți. Ei puteau închide școlile și bisericile naționale. Interziceau toate cărțile cu caractere latine, indiferent că erau în română, franceză, germană sau engleză.

Iată o scurtă caracterizare a unuia dintre cei mulțumiți semnată de Borodin, secretarul C.C. al P.C.(b) din Moldova:

„Tov. Lukianenko Serghei Mihailovici, născut în 1903, ucrainean, studii primare, membru al Partidului Comunist(b) al Uniunii Sovietice din 1929, lucrează în munca de partid din 1935.

Din momentul sosirii în Moldova lucrează ca secretar al raionului Kriulianski al P.C.(b) Moldovean la probleme de cadre ale județului Orhei. Se achită de sarcini, cunoaște munca de partid, manifestă inițiativă.

Potrivit propagandei bolșevice, ocupantul a fost primit peste tot cu brațele deschise

Tov. Lukianenko S.N. [potrivit originalului – A.M.] este maturizat din punct de vedere politic, disciplinat, echilibrat din punct de vedere moral, nu are sancțiuni de partid. Participă activ la viața politică de partid a raionului.“

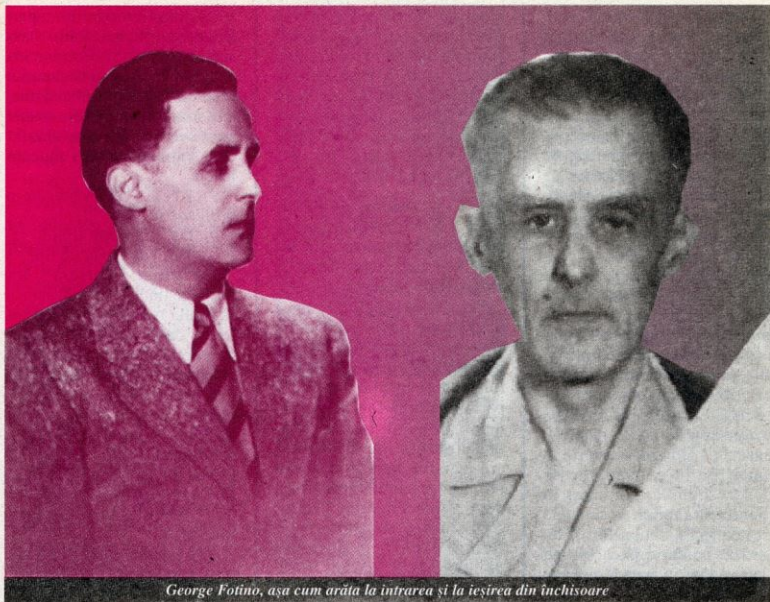
Alte documente de arhivă amintesc și de măsura abuzivă luată de autoritățile sovietice instalate în

Basarabia de a aduce populația ucraineană în locul familiilor care pleaseră în Germania. Astfel, procesul-verbal nr. 20, al ședinței Biroului C.C. al P.C.(b)M. din 21 decembrie 1940 consemna că „strămutarea colhoznicilor din regiunile R.S.S. Ucrainene în fostele colonii germane din regiunea Izmali se îndeplinește neorganizat. Descărcarea celor strămutați și a averii lor din vagoane se înfăptuiește extrem de încet, eșaloanele cu cei strămutați staționează câte 10-20 de ore în așteptare spre a fi descărcate. Cei sosiți îngheață de frig în stații, după descărcare, câteva ore în așteptarea transportului pentru a fi duși la locul de destinație“.

Lunga călătorie a celor strămutați, frigul din vagoane „au dus la îmbolnăviri în rândul celor maturi și a copiilor“. Se semnală, de asemenea, „lipsa hranei pentru vite“. Pe toată calea ferată a Chișinăului, inclusiv în stațiile intermediare, în perioada 4-18 decembrie 1940, din 43 de eșaloane cu strămutați au fost descărcate numai 15. „Numărul mare de vagoane cu strămutați nedescărcate (1.500 de vagoane) – se arată în document – creează dificultăți în activitatea căilor ferate.“

Documente inedite aflate în arhivele din Republica Moldova păstrează nenumărate astfel de mărturii privind instaurarea puterii bolșevice în Basarabia răpită în urma ultimatumului din iunie 1940.

În episodul viitor vom parcurge alte momente din acei tragici ani, de data aceasta din primăvara și vara lui 1944, când sovieticii au ocupat iarăși ținuturile dintre Prut și Nistru. ■

George Fotino, așa cum arăta la intrarea și la ieșirea din închisoare

TAINILE AMINTIRII

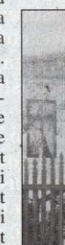
STANCA CIOBANU-FOTINO

Retrăirea unor vremi trecute aparține fiecăruia; mărturia ei se dăruiește tuturor. Dacă aș fi fost singură în parcurgerea acelor întunecați ani ai mijlocului de veac XX, probabil că nu ar fi avut rost această evocare. Dar era vremea în care mulți, prea mulți urmași ai elitei științifice, culturale, politice – despărțită prin gratii de lume și de familie – au trăit nedreapta orânduială a lucrurilor de atunci. Fiecare mărturie se vrea o fărâamă de istorie adevărată, prea puțin înțeleasă și cunoscută azi.

Vine o vreme în care dintre talerele de gânduri începe să fie mai greu cel pe care se ghemuiesc amintirile, decât cel pe care se așază visurile, dorințele... Trecutul este mai încărcat decât firavul viitor. Când simți astfel, e semn că ascunzi de prisos firele albe din păr, că te faci degeaba a nu observa cute în loc de zâmbet. Sufletul e mai plin de amintiri decât de visuri, nostalgia, și nu exuberanța, te stăpânește. Nu se mai adaugă oameni în jurul tău... Ca să nu fii singur, îi chemi, îi chemi alături pe cei ce au fost și nu înțelegi de ce ai căuta pe alții. Lumea ta e în suflet, pe ea nu ți-o poate lua nimeni. Chiar dacă ți s-au luat atâtea, există ceva de care nimic și nimeni nu te poate lipsi.

Așa a fost începutul...

Ani de război. Încrâncenare de arme. Nu este ferită nici acea minunată poartă prin care trece maiestuoasă Dunărea, pentru a străjui hotarul țării până la odihna pe care o va găsi în mare. Acum la începutul deceniului al cincilea, pe această poartă își găsea loc de pătundere și durerea războiului. În aceste locuri căutate Maria liniște pentru a deveni mamă. Credea cu tărie că lucrurile copilăriei, ale bunicii, o vor ocroti și-i vor ocroti pruncul. Rădăcinile nu o puteau trăda, nu o puteau lăsa fără pavăză. Iubea Mehedinții și știa că aici este iubită, că „ai ei“ din lumea veșniciei veghează. Era a lor și ea le dăruia încrederea de a-și veghea nenăscutul. Durerea nașterii se amesteca în durerea știilor despre bombardamente, în plânsetele rănilor, în sunetele de alarmă și bubuituri. Era speriată parcă și pruncul nu voia să iasă în acea lume. Era prea multă jale. Să fi simțit oare că i se împleteau firele ursitei cu prea multe lacrimi? Să se fi temut pentru a prinde viață într-o vreme în care atâtea vieți se stingeau? Și s-a împotrivit copilul trei zile, încercând să împiedice pe cele trei ursitoare să se apropie, dar poate că atunci când a simțit că însuși viața mamei se stinge a cedat... „fie ce-o fi“... și s-a lăsat în voia sorții. Lacrimi de bucurie și de tristețe i-au vegheat primele clipe. Și ele au fost țesătura așternutului de viață. Au legănât pruncul dureri și bucurii și i-au croit drum... Era fetița atât de dorită ce prindea viață. DOR... DORENȚĂ... DURERE... au fost ursitoarele ei. Osteniță, între trezie și

La casa
Georgeana
cele

amortire, Maria deslușa și ea realitatea: „e fetiță, e fetiță“ spuneau în preajmă voci... Da, da, își dorise o fetiță, și o va chema STANCA, numele bunicii din Ilovăț. Stanca va fi bărbată ca bunica, va duce cu ea zestre zămislită cu dărzeală în muntii Mehedințiului.

Au trecut doi ani. Suntem în locuința noastră din București, în biroul tatei, unde îl bucura să-și aibă alături copila.

Era după război. Se puneau în discuție legea pedepsirii criminalilor de război. Dezbaterile erau aprinse. Ele se prelungeau și în afara sediului parlamentului sau al guvernului. În biroul talei se continuau dezbaterile. Dar Stanca era mândria talei și o lua în birou alături de el. Într-o astfel de zi, vine Lucrețiu Pătrășcanu, coleg de guvern cu George Fotino. În guvernul de coaliție al anului 1945, Pătrășcanu era reprezentant al partidului comunist, tata, al partidului liberal.

Partidul Național Liberal, P.N.L. ce târziu am înțeles ce înseamnă aceste inițiale! Ani de zile în copilărie știam numai că e ceva foarte rău, foarte periculos. De câte ori la ru-

brica din autobiografie „apartenența politică a tatălui” am scris P.N.L., mă înfioram. Ști-am că aduce numai necazuri... Încercam să scriu cât mai mic, cât mai palid, poate trece neobservat. Dar „tovarășii” erau vigilenți și nu-i puteam înșela.

– „P.N.L.?” întreba câte o profesoară.

– „Da“ – ziceam timid.

— „Vai, vai, păcat de tine.“

Ce păcat făcusem? Nu înțelegeam. Știam că asta e și stampila unor opreliști de tot felul; dacă am acest păcat, trebuie să plătesc, asta e... Mă resemnam, fără să înțeleg. Și mai trecea un an, și iar completam rubrici, și iar scriam „P.N.L.“, și iar mi se strângea sufletul de teamă... Și câte un instructor de partid lua și el fisa autobiografică și iar:

– „P.N.L... luați măsuri, tovarăși.“

Mai jos, pe aceeași fișă era o altă rubrică: „averea părinților înainte de 23 august”. Scriam acolo ceea ce-mi spusese mama: case, pământ, pădure... De ce nu era mai scurtă enumerarea? La fiecare cuvânt se îngruta tovarășul vigilent... Și totul se încheia cu un deget acuzator îndreptat spre firava elevă, care era acum de-

La casa părintească din Craiova (de la stânga la dreapta) : George Fotino, compozitorul, George Fotino, copil, toboșar, cele două surori și fratele lui, Eugenia Fotino, născută Coculescu, sora astronomului Nicolae Coculescu

mascată: „bestie burghezo-moșierească și reacționară”. Nu înțelegeam nimic. Nu desluseam cuvintele, dar le înțeam minte. Mi se repetaseră de prea multe ori. Devenise un drept al meu să am această etichetă. Știam sigur că iarăși ceva rău se va întâmpla... nu treceam nimic cu vederea „tovarășii”.

Purtam un stigmat
și nu meritam să fiu
precum ceilalți copii,
cu grijile copilăriei.
Eu trebuia să le am

pe ale celor mari. Dar măcar ei poate-și înțelegeau vina, ei știau ce înseamnă și „bestie“, și „reacționară“, și „burghezo“, și „moșierească“; dar eu nu înțelegeam. De aceea tăceam și-mi ziceam în mine: „ce am făcut rău?, de ce supăr pe toți?“

Dar să ne întoarcem în biroul tatei... Venise Lucrețiu Pătrășcanu, care susținea necesitatea formulării legii destinate pedepsirii criminalilor de război prin necondiționata pedeapsă capitală, fără drept de apel și pe baza unui simplu și singur denunț, fără răgazul și grija dovedirii. Partidul comunist nu are îngăduință și nici rădădarea judecății. El vrea să rezolve repede și radical. Tata se împotriva. Argumenta: „Nici-când în normele justiției nu s-a lipsit acuzatul de dreptul apărării. El trebuie să poată cere rejudecarea prin apel, el are drept la probe, nu poate fi condamnat la moarte din răutate, vindictă sau pără mincinoasă“.

– „Domnule Fotino, așa cere partidul comunist, trebuie să te conving să susții legea așa!“

– „Transmite partidului dumitale că nu pot accepta această poziție. Ca om și ca jurist e inadmisibil. Înțelege-mă, și dumneata ești jurist și om!“

Discuția în contradictoriu s-a încins. Pătrășcanu gesticula... Atunci am intervenit (desigur, toate acestea mi le-a povestit tata și le-am găsit relatate de mama în unele însemnări din primii mei ani, atunci când mai avea răgazul să scrie).

George Fotino, tatăl autoarei, la Paris, în atelierul lui Jean Negulesco, anii 1926-1928

– „Nu bate pe tata, tata e cumințe, nu bate!“ Pătrășcanu m-a luat în brațe și m-a liniștit. Tata i-a spus:

– „Te gândești, domnule Pătrășcanu, câți copii, așa ca fetița mea, ar putea rămâne orfani pe o simplă acuzație nedovedită? A făcut războiul, și așa, destui orfani... Câți copii, așa ca Stanca, ar fi lipsiți de căldura părintească și ar duce în viață rușinea unui copil de criminal, dacă am propune o lege strâmbă?“

Seara, târziu, tata a primit un telefon. Era Lucrețiu Pătrășcanu, care i-a spus:

– „Domnule Fotino, partidul e de acord ca legea să fie propusă așa cum ai spus dumneata. Am pledat, am argumentat și am obținut acceptul partidului pentru o dreaptă și chibzuită acuzare și judecare a criminalilor de război. Pedeapsa să fie cu adevărat numai a celor vinovați. Dar să știi, aceasta nu ți se dorează, ci se dorează domnișoarei Stanca...“

Premoniție... fatalitate... Pătrășcanu avea să fie condamnat la moarte, fără drept de apel. Partidul pe care-l slujise îl elimina, cu nedreptatea pe care cândva, în numele aceleiași partid, Pătrășcanu o susținuse... Iar micuța Stanca va ști și ea ce înseamnă „lipsa căldurii părintești și stigmatul de acuzare nedreaptă“ ce-i va umbri copilăria, și tinerețea, și viața...

1948. Se apropia toamna în satul Halânga de lângă Turnu Severin, unde aveam conacul, pământul, roștul gospodăriei din chiverniseala bunicilor. Tata a plecat la București, pentru a-și relua activitatea la facultate. Mama rămânea aici până la terminarea muncilor agricole. Și apoi plănuia să pleacă la București, doar cu un „la revedere“ de la Halânga,

până în primăvară... Dar n-a mai fost așa!...

Început de octombrie aducător de nori grei. Un zvon ajunge la urechile mamei... Au început arestările... au luat demnitarii!! „Inima i se strânge și pleacă la primul tren. Pe mine m-a lăsat în grija lui Fräulein, la Halânga, iar ea pleca, trebuia să-și caute soțul, să-l găsească la București. A doua zi, o

Delegația studenților români (George Fotino, al doilea din stânga) la redeschiderea Universității din Strasbourg

mașină neagră oprește în poarta casei. Era prima mașină neagră din lungul șir al mașinilor negre care mi-au înspăimântat copilăria; cu ele veneau perchezițiile, cu ele arestările, cu ele amenințările, cu ele veștile rele... erau negre ca serile în care opreau.

Din mașina cea neagră, au coborât patru bărbați, tot în negru. Erau în haine parcă potrivite sufletului lor. Tot de atunci am rămas cu teamă de bărbații necunoscuți, ce-ți veneau la ușă sau te opreau pe stradă.

Au intrat în casă.

– „Unde sunt?”

– „Nu sunt decât eu cu fetița dumnealor”, le spune Fräulein.

– „N-avem treabă cu tine!”

Intră în casă. Se uită peste tot, coboară și în pivniță, înconjură casa...

– „Au scăpat șobolanii!”

Au intrat în camera tatei, biroul lui, au aruncat pe jos hârtiile de pe masă, cărțile din rafturi, au căutat în sertare. Păreau că nu găsesc ceea ce căutau...

– „Vino aici!”

Mă uit în spate. Cu cine vorbesc? Cu mine, nu... de ce s-ar răsti la mine?

– „Vino aici, răspunde la întrebări!” Nu e nimeni în jur, deci totuși cu mine vorbesc...

– „Pe mine mă cheamă Stanca...”

– „Știu, nu te-am întrebat asta!” Eram obișnuită ca oricine spune că are de pus întrebări să înceapă cu: „Cum te cheamă?” Dar domnii aceștia nu erau precum ceilalți domni, nu înțerebau la fel.

– „Spune cine vine la tata?”

– „Nu știu... domni...”

– „Aha, domni!?!... Ei, ia să vedem, ce domni?”

– „Nenea Leon, nenea Marius...”

– „Aha... nu vrei să spui?”

Cum „nu vreau”, doar le-am răspuns...

– „Nu vrei, ai?”

Reiau: „Nenea...”

– „Spune, ce vorbesc, ce spun de clasa muncitoare, ce spun despre partid?”

Incerc să înțeleg... ce-or fi spunând de clasa muncitoare, despre partid?... Caut să-mi amintesc dacă am auzit vreodată ceva...

– „Nu spun nimic.”

„Aha, nu spun nimic, ai? Le desconsideră, burjuii!”

Cred că e timpul să nu mai răspund nimic... oricum nu înțeleg nimic. O caut pe Fräulein, de ce nu mă ajută? Ba da, a încercat să se apropie...

„Du-te, nu avem treabă cu tine, ești și tu o exploatață, fi-r-ar ei ai naibii de reacionari!”

Unul mă ia de mână. „Vii cu noi, ești arestată!” Nu știu ce sunt, nu înțeleg nimic, așa cum n-am înțeles nimic nici până atunci. Fräulein plânge: „Luată-mă pe mine, lăsați copilul, vă rog!”

„Nu, nu ești din familie. Știi să citești sau te-au ținut

burjuii în bezna neștiinței, amărâto?! Știi să citești?... Uite ce scrie aici: «Ordin de arestare pe numele Fotino Gheorghe și un membru de familie, soție, fiu, fiică.» Înțelegi? Nu ești familie... Unde-i soția?”

– „E la București.”

– „S-o ia ăia de acolo! Noi luăm fiică!”

– „Dar e mică, e prea mică!”

– „Năpârca să fie stărpită de mică! O luăm!” Întorcându-se către mine: „Mergi cu noi. Ești arestată, înțelegi?”

Nu, nu înțeleg cum sunt, dar mă tem să recunosc. Mă împing spre mașină, în spate pe banchetă, unul în dreapta, altul în stânga, alți doi în față... mă ocrotesc să nu cad din mașină sau mă păzesc? Nu știu, dar mi-e teamă! Mă uit pe geamul destul de mic din spate. O văd pe Fräulein plângând, plâng și eu. Întind mâna, o întinde și ea, dar ne îndepărtăm... O mai zăresc... E din ce în ce mai mică... O strig și nu mă aude. De ce nu e mama aici? Ea nu m-ar fi lăsat singură. Unde mă duc domnii ăștia? Par mulțumiți, ca și cum au făcut o ispravă...

Și o făcuseră, arestaseră o copilă de cinci ani. Poate pentru că ea, adică eu, „sunt o năpârca”, cum ziseră ei.

„Ce-o fi o năpârca? O semăna cu mine?” Vorba e grea, nu are gingășie, nu are dulceață în ea. Înseamnă că e ceva rău, urât... Și dacă e ceva rău, și eu sunt rea... mă pedepsesc? Dar de ce nu spun nimic? Ba da, spun: „Stai jos și nu te mișca, nenorocito! Cu tac-tu și mă-ta, ne dai nouă bății de cap... Vă stărpim pe toți, auzi? Vă

Louis Barthou (în stânga) în vizită la Biblioteca „Brătianu”; cu fața Eliza Brătianu, în dreapta, cu spatele, George Fotino

stărpim... la beci cu voi, nenorociților!" Nu înțeleg nimic, dar nici nu-i mai ascult, oricum e de prisos. Dacă ei sunt mulțumiți de isprava lor, poate vor fi mai blânzi. Oricum nu știu ce să fac.

– „Am ajuns!”

Eram în oraș. Am recunoscut casa noastră din bulevardul Carol, din Parcul Trandafirilor... Dar nu aici mă aduceau. Trecem pe lângă casă și nu oprim... „Ce caută toți acei necunoscuți care scot lucrurile din casa noastră, le aruncă?” Nu am avut vreme să văd prea mult, că mașina a trecut mai departe. O poartă de fier care se închide, se zăvoarăste în urma mașinii.

Sunt împinsă într-o încăpere mică, rece, în fața unei mese la care stă un alt domn. O fi mai bun, mai rău? Ceilalți îl salută:

– „Să trăiți, am adus-o!”

– „Numai p-asta ați găsit-o, mă?”

– „Ne-au scăpat șobolanii. Or fi fugit azi-noapte, dar îi prind tovarășii! Noi am luat-o p-asta! Bună și ea. Am completat aici: «Am arestat pe fiica lui Fotino Gheorghe.»”

– „Cum te cheamă?” (În fine, cineva mă întreabă firesc, cum mă cheamă!)

– „Stanca.”

Omul scrie.

– „Câți ani ai?”

– „Cinci ani.”

Omul scrie.

Iau o hârtie și un creion de pe masă. Vreau și eu să scriu... Da, da, știu să scriu, mă învățase Doamna Eliza, iarna, la București.

– „Nu pune mâna!”

Las hârtia, las creionul. Încep întrebări la care nu știu să răspund.

– „Nu vrei să răspunzi? Nu vrei? Lasă că o să vrei, ai

timp aici să înveți să vrei!”

M-au dus într-o cameră mică, cu un singur pat de fier.

– „Aici o să stai, năpărcă!”

Iar... Stau...

– „Teși afară!”

Ies... În curtea cu ziduri înalte, totul e ciment. Am găsit un fel de leagăn... Mă apropiu de el. Mi-e teamă să-l ating, să nu se supere careva. Nu-mi spune nimeni nimic. Mă apropiu de leagăn, mă joc cu el, devine tovarășul meu, singurul meu tovarăș de joacă în acest loc atât de rece și străin.

– „Hai încoa!” Intru în camera cu masa de scris. Alt domn, iar întrebări, aceleași...

– „Du-te!”

Mă duc, mă întorc... Iar mă cheamă, iar mă trimit... Nu înțeleg ce se întâmplă. Aveam să aflu că așa a trecut o lună, aveam să aflu că aici era „siguranța”, „arestul”, aveam să aflu cum e să fii „arestat”.

Poarta de fier s-a deschis. Am alergat în brațele mamei... venise mama, mă lua acasă...

Nu știu că noi nu mai aveam casă!

Un tren obosit, și el copleșit de necazuri, merge anevoie. Lume multă, agitație, oprește în gări, dar și în câmp... Stă mult... iar pleacă. Fețe triste, ochi înlăcrămați, traiste cu avut puțin... Toți suferă în aceste vremi. Nu știu cât o fi trecut: o zi, o noapte... E seară. În gara Bucureștilor, aceeași forfotă. Ne strecurăm, mama cu mine... Nu are putere sau poate nu are curaj să mergem acasă. Mai sperăm că aici avem „casă”. Lângă gară locuiește o prietenă a mamei, Nella Armelani. Ajungem la ea. Plâng amândouă și vorbesc despre tata. S-a întâmplat ceva cu tata, simt și înțeleg doar atât: „a fost arestat”. Acum știu ce înseamnă asta, doar așa mi se spusese și mie! Deci și tata fusese arestat, dar de ce nu se duce mama să-l ia și pe el acasă, cum mă luase pe mine? Sunt prea obosită... și prietena mamei nu-mi dă pace. „Să-i facem baie, biata fețiță... Vai! dar e plină de păduchi!” Din tren sau din arest... nu știu. Îmi amintesc doar că nu mă lăsau să dorm, îmi tăiau părul... ce grijă avea mama altădată să-mi pieptene părul lung. O rugam: „fă-mă blondă!” Și asta însemna să-mi lase părul pe spate, să văd buclele... Și acum îmi tăiau părul, gazda de păduchi...

Adorm. ■

Căsătoria civilă a lui George Fotino cu Eugenia Coculescu

FOTBALUL ESTE OGLINDA LUMII ÎN CARE TRĂIM

CRISTIAN ȚOPESCU

În prima parte a convorbirii noastre (Magazin istoric, nr. 5/2006), cunoscutul comentator sportiv, domnul Cristian Țopescu, directorul ziarului Pro Sport, a evocat câteva neuitate pagini din istoria Campionatelor Mondiale de Fotbal. În ultimii 36 de ani, invitatul nostru a fost prezent la multe dintre acestea, transmițând telespectatorilor și pasionaților de fotbal din țară tensiunea marilor stadioane ale lumii, pe care își disputau mult râvnita cupă cele mai bune reprezentative naționale fotbalistice din acei ani.

– După ce ați fost scos de la Televiziune, în 1983, ați mai comentat sport?

– Nu. M-am reîntors la Clubul Steaua, de unde venisem, și am lucrat la Biroul de Presă, împreună cu bunul meu prieten Octavian Vintilă, cunoscut radio-reporter. Prezentam pe Stadionul Steaua echipele de fotbal, arbitrii. Mai spuneam și unele lucruri care țin de civilizația sportului, încercând să-i conving pe

spectatorii de pe stadion să se manifeste în mod civilizat, fără să apostrofze echipa adversă, și să susțină, pe cât se poate, echipa noastră.

Mi-a plăcut ceea ce am făcut atunci, pe Stadionul Steaua, deși trecerea de la microfonul Televiziunii naționale la microfonul unui stadion a părut multora ca fiind înjositoare, ca fiind o retrogradare. N-a fost chiar așa, deoarece din punct de

vedere sufletesc m-a satisfăcut. Aveam prilejul să conving o mare parte a publicului că fotbalul trebuie să fie și o lecție de civilizație sportivă. Să nu însemne numai o descărcare de instincte agresive.

– Îndemnulrile dumneavoastră de acum peste 20 de ani ar mai putea fi înțelese astăzi?

– Nu. Din păcate, atmosfera de astăzi de pe stadioanele

Pe calul Gelu; campion național la sărituri peste obstacole, 18 iulie 1969, și comentând pentru TVR un meci de handbal la Sala Polivalentă (stânga) și un altul de baschet la Sala Floreasca (secondându-l pe Ion Ghițulescu)

noastre de fotbal s-a deteriorat foarte mult. Ceea ce auzi, ceea ce vezi pe arenele noastre sportive nu prea te mai îndeamnă să te duci pe stadion. Te îndeamnă să stai acasă, să privești la televizor. Deși și în transmisiunile de televiziune se aud niște scandări obscene de care îi este rușine și unui bărbat. Dar să mai faci și imprudența să se ducă pe stadion cu o femeie!

Se spune că acest lucru ar veni din nevoia spectatorilor de a se remarca, de a ieși în evidență. Dar cum? Prin manifestări huliganice, rupând scaunele, dând foc peluzelor, aruncând cu felurite obiecte pe teren...

– Să ne întorcem în 1990, la Mondialul din Italia.

– Meciu! pe care nu l-am uitat s-a jucat la Napoli, România-Argentina, și s-a terminat 1-1. Acest egal cu campionii lumii a dus la calificarea noastră în faza următoare a disputelor. Am fost însă eliminați de Irlanda, după prelungiri și loviturile de la unsprezece metri.

Italia 1990 a fost o ocazie de a cunoaște fantasticul public italian, care rămâne după părerea mea unul dintre cele mai fierbinți din Europa. Italienii au și șansa unui campionat intern de mare valoare. Ei pot vedea evoluând la echipele de club jucători veniți din întreaga lume. Au și o educație a stadioanelor, formată de-a lungul deceniilor.

Desigur, și la ei, unele grupuri de suporteri dau foc mașinii echipei favorite, după o înfrângere, sau se încaieră cu englezii, cum au făcut-o la Bruxelles, unde au murit 40 de oameni și au fost numeroși

răniți la un meci Juventus-Liverpool. A fost un veritabil măcel. Probabil cea mai neagră pagină din istoria fotbalului european...

Și am ajuns la Campionatul Mondial de care sunt cel mai atașat sufletește, acela din Statele Unite, din 1994. Acolo echipa României a ajuns foarte aproape de semifinale. Într-un clasament neoficial, ne-am situat pe locul 5. Sau, hai, între primele opt din lume. Am fi putut fi pe locul 4, dacă treceam și de Suedia.

Am avut o a doua mare echipă. Nu știu dacă o putem numi tot „de aur” sau altfel, dar în care sclipa geniul lui Hagi. Echipa s-a bazat și pe devotamentul altor jucători, Gică Popescu, Ionuț Lupescu, Dorinel Munteanu, Ilie Dumitrescu, Răduțoiu, Dan Petrescu, Belodedici, Prodan, Mihali, Selymes, Prunea, Stelea și alții.

La Campionatul Mondial din S.U.A. am făcut o afirmație hazardată la meciul România-Argentina, care s-a jucat la Los Angeles, pe o temperatură de 45 de grade Celsius la soare. Comentarii nu erau protejați, nu existau cabine, posturile de unde transmiteau erau în aer liber. Recunosc că m-a cam bătut soarele în cap și, spre finalul meciului, încălzit atât la propriu cât și la figurat, pentru că ai noștri au făcut o partidă excepțională, în fața a 100.000 de spectatori, am spus că dacă am scăpat sănătos după acest meci, voi trăi 100 de ani. Sper să mai facem o asemenea discuție peste vreo patru decenii, să vedem dacă m-am ținut de promisiune.

Tot la acel Campionat Mondial au fost și momente neplăcute, care m-au dus la o altă afirmație, o hotărâre de fapt, aceea de a nu mai comenta fotbal. Un jucător columbian, pe numele său Andres Escobar, a marcat un gol în propria poartă, în meciul Columbia-S.U.A. Echipa Columbiei a pierdut și a plecat acasă. Când a ajuns în orașul lui natal, Escobar a fost împușcat de compatrioți, care pierduseră (am aflat mai târziu) sume mari la pariuri din cauza celui autogol și a eliminării echipei columbiene.

Tot la acel Campionat Mondial, am aflat că unul dintre cei mai mari jucători ai lumii, argentinianul Maradona, a fost depistat ca fiind dopat! Mare dezamăgire...

Îl admiram foarte mult. La meciul următor l-am găsit foarte aproape de comentatorul echipei argentinienne. Am îndrăznit și am cerut un autograf de la el, pe care mi l-a și dat.

Acel Campionat Mondial din S.U.A. a însemnat, așadar, pentru mine, două mari dezamăgiri: omorârea unui columbian și dopingul unui mare jucător argentinian. La acestea s-a mai adăugat și atmosfera care, am aflat de acasă, exista în campionatul nostru intern. Dincolo de marele entuziasm provocat de echipa națională în Piața Universității, era o competiție internă cu multe meciuri aranjate, cu multă – am spus eu atunci, poate puțin prea sever –, multă mizerie morală. Toate acestea m-au determinat să nu mai comentez fotbal.

Acum, după 12 ani, îmi dau seama că am luat o hotărâre înțeleaptă, pentru că nici n-a mai fost aproape nimic de comentat, atât în campionatul intern, cât și la meciurile echipei naționale. O singură dată am „abdicat” de la această hotărâre. La cererea colegilor mei din Televiziunea Română am comentat câteva meciuri ale echipei României de la Campionatul European 2000, terminând cu acea superbă victorie din meciul cu Anglia.

– Între timp a avut loc și meciul Steaua-Rapid în cadrul semifinalelor Cupei UEFA. Nu au fost incidente, dar nici dumneavoastră nu l-ați comentat, deși ați avut unele oferte.

– Nu, pentru că am făcut o promisiune în urmă cu 14 ani, pe care vreau să o respect, fiindcă sunt om de cuvânt. M-am îndreptat spre sporturi mai pașnice, care nu dezlanțuie atâtea pasiuni, care nu provoacă patimi, sporturi care sunt și spectacole în același timp: gimnastica, tenisul, dar mai ales patinajul artistic.

– Puteți aprecia cum a evoluat fotbalul românesc din 1970 și până la acest Campionat Mondial, la care iarăși participăm doar ca spectatori?

– Evoluția lui este ca o sinusoidă. Urcă, coboară, are momente de vârf, dar și de cădere. După 1994, a urmat încă o curbă descendentă, mai ales din punct de vedere moral. Accentuez pe acest cuvânt. La ora actuală vedeți și dumneavoastră care este atmosfera din fotbalul

românesc. Câte insulte, câte injurii, câte procese. Toate acestea cred că îndepărtează publicul de stadioane.

Fotbalul, mai mult decât oricare alt sport, este oglinda fidelă a lumii în care trăim.

Și presa, nu numai cea sportivă, trebuie să recunoască, are o contribuție negativă, pentru că scoate în evidență multe dintre culisele fotbalului românesc și foarte rar laudă ceea ce este bun. Este dorința ziariștilor de a fi citați. Este dorința patronilor de a vinde ziarele. Firească, într-un fel, această atitudine. Dar eu rămân poate depășit din acest punct de vedere, susținând că trebuie să facem mai multă presă pozitivă decât negativă. Nu insist, cred că se înțelege ce vreau să spun prin folosirea celor două cuvinte.

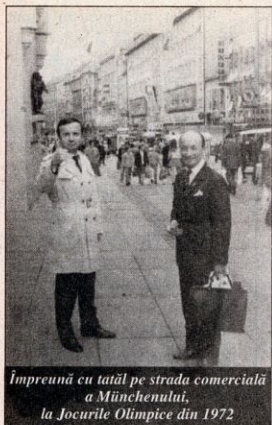
Prin presă pozitivă eu cred că atragem copiii la sport. La ora actuală există o tendință de reținere a părinților de a-și trimite copiii spre sport, o retragere a sponsorilor care pot să susțină sportul românesc (și nu mă refer doar la fotbal). Motivul îl constituie scandalurile foarte frecvente din lumea sportului și care îi fac pe sponsori să nu-și mai asocieze numele cu astfel de lucruri murdare.

Desigur, în presă există principii. Unul dintre ele l-am adoptat de la englezi, care spune că „știrile bune sunt știrile rele”. De altfel, și jurnalele de știri ale televiziunilor încep cu știri rele. Nu știu dacă ele chiar fac audiență sau dacă au vreo influență asupra tinerilor, copiii.

La ora actuală baza de selecție a sportului de performanță în România este din

Echipa de călărie a României din anii '30-'40 ai secolului trecut; tatăl, Felix Topescu, primul din stânga

Împreună cu tatăl pe strada comercială a Munchenului, la Jocurile Olimpice din 1972

ce în ce mai subțire, pentru că nu mai vin copiii spre sport. Părinții nu își mai îndeamnă copiii să facă sport. Am ajuns o națiune cu multe carențe de sănătate. Au existat recrutări de tineri militari la care au fost respinși pe *motive medicale* 70-80 % dintre cei convocați la comisariate. Aveau diverse afecțiuni: cifoză, scolioză, platfus, care arată că nu prea suntem o națiune *practică* de sport, ci mai mult *privitoare* de sport.

– Încerc să obțin de la dumneavoastră o privire istorică sintetică asupra fotbalului în această ultimă jumătate de veac: evoluție sinusoidală. Dar *fair play* -ul cum a evoluat?

– *Fair play* -ul își are originea în țara lui Shakespeare. Englezii înțeleg prin aceasta *joc curat* . Într-o traducere aproximativă eu aș defini această noțiune ca fiind comportare corectă în cadrul arenelor și în afara lor. Comportare corectă față

de adversari, arbitri și spectatori.

Există și un Comitet Internațional *Fair Play* , care acordă anual premii pentru gesturi frumoase în arenele sportive. Din păcate, nici un sportiv român nu a fost nominalizat vreodată la acest premiu. La noi în țară, poate fac o afirmație puțin riscantă, *fair play* -ul a dispărut nu numai din sport, ci și din viață, din relațiile interumane. În ziua de astăzi când vorbești de *fair play* unii zâmbesc, alții se întreabă: „Ce mai vrea și asta, când susține o idee de acum nu știu câți ani, pentru că vremurile s-au schimbat, lumea este dornică de victorie cu orice preț.” A primi înfrângerea cu demnitate, într-adevăr, pare a fi o afirmație caraghioasă, pentru că nimeni nu vrea să fie înfrânt *fair play* , în schimb vrea victorie cu orice preț. Subliniez, *cu orice preț* . Un grup de elevi dintr-un gimnaziu din Ploiești cu care m-am întâlnit într-o vară mă întreba dacă este mai importantă victoria cu orice preț sau înfrângerea cu demnitate.

– Greă întrebare.

– Am încercat să scap printr-un joc de cuvinte, spunând că preferabil ar fi să câștigi cu demnitate. Or, această demnitate s-ar mai putea exprima prin a fi demn în fața faptelor tale. E o calitate caracterială cred eu foarte importantă pentru fiecare om, să rămână demn în fața faptelor sale. Chiar dacă uneori acestea nu sunt cele mai bune. Îți poți păstra demnitatea recunoscând că ai greșit și să

mergi mai departe în viață și în sport, păstrând niște principii.

Dar vorbind de principii morale, acum pare desuet, pentru că sportul a devenit comercial, a devenit o industrie în care cei care investesc bani vor să și câștige. De aici apar devieri de natură morală care au început să fie socotite normale. Aparițiile televizate ale unor personaje care acuză, insultă, injură în toate direcțiile par a fi normale și unii se amuză privind și ascultând aceste exhibiții.

– În 1983, când ați fost îndepărtat din Televiziunea Română, v-ați socotit înfrânt?

– Ce s-a întâmplat atunci nu am luat-o ca o înfrângere. Doar un episod din activitatea mea profesională, pentru că nu am suferit consecințe foarte grave de ordin fizic, așa cum mulți oameni au suferit în închisori. Aceia au fost adevărați disidenți. Refuz acest termen pentru mine, doar pentru că am avut o părere contrară conducerii regimului de atunci. M-am despărțit de o activitate care mă pasiona. M-am despărțit de o instituție în care am crescut, ca reporter și comentator și poate, într-o mare măsură, ca om. M-a durut sufletește, dar...

Învățasem din sport, pentru că tatăl meu mi-a dat din fragedă copilărie o educație sportivă, că trebuie să mergi mai departe chiar și după o înfrângere, dacă putem vorbi în cazul respectiv de așa ceva. Iată că viața a dovedit că am trecut peste această amărăciune și mi-am continuat drumul profesional în mod

onest. Uite că am ajuns la 40 ani de activitate în slujba sportului românesc.

- L-ați pomenit pe tatăl dumneavoastră. Am văzut recent câteva reviste de sport din 1938, din preajma Jocurilor Olimpice de la Berlin. Apărea în ele și Felix Topescu, membru al Lotului Olimpic de Călărie. Un bărbat suplu, distins, cu alură militărească. Cum v-a influențat?

- Spuneam că mi-a dat o educație sportivă, convingându-mă că niciodată nu trebuie să abandonezi în viață, indiferent ce ți se întâmplă. În treacăt spus, nu-i înțeleg pe sinucigași, pe cei care renunță la viață, apelând la acest act disperat. Indiferent de motivele invocate, eu consider aceasta un abandon. Abandonul nu poate fi conceput în sport și, prin extensie, în viață.

Tatăl meu a făcut sport de performanță, sportul hipic, sărituri peste obstacole. A participat la Jocurile Olimpice de la Berlin, în 1936, când un

călăreț român, Henri Rang, a câștigat medalia de argint în proba individuală. Pe atunci echipa hipică a României culegea multe victorii în Europa. Există un anume cult pentru cal. Îmi amintesc că și Nicolae Iorga a scris despre călăreții români.

Există și o armă în ostirea română care se numea Cavalerie. A fost desființată în 1954, socotindu-se la vremea aceea că ofițerii de Cavalerie fac parte dintr-o anume elită, sunt foarte eleganți, au o anume ținută, distincție mic-burgheză. S-a desființat arma Cavaleriei și încet-încet a murit și sportul hipic la noi. A mai existat un episod în anii '60, când un ministru a considerat că agricultura nu mai are nevoie de cai, ea făcându-se cu mijloace mecanizate. Caii au fost trimiși la abatoare. Ulterior s-a revenit asupra acelei hotărâri aberante. S-a încercat refacerea hergheliilor, pepiniere pentru caii de rasă. Dar ceea ce s-a distrus în acel măcel e greu de refăcut.

Așadar, tatăl meu m-a luat de mic de mână și m-a dus la felurite competiții sportive. Chiar și la meciuri de fotbal. Locuim lângă Arena Venus. Primul meu meci de fotbal acolo l-am văzut.

- Unde era această arenă, populară odinioară?

- În Calea Plevnei, unde-i acum mastodontul acela care s-a vrut a fi Muzeul de Istorie. Eu m-am născut și am locuit într-o casă pe bulevardul numit pe atunci Ardealului, acum Eroilor, foarte aproape de biserica Sfântul Elefterie, unde am și fost botezat.

Arena Venus era foarte aproape. Mai târziu, în adolescență, îmi făcusem o crăpătură în gardul arenei și intram pe-acolo la meciuri.

- N-a fost acolo și hipodromul?

- Acesta s-a făcut mult mai târziu. Eu vorbesc de anii '40. Prin 1947-1948, când eu aveam în jurul a zece ani.

În afară de faptul că mă ducea la felurite competiții ca

Echipa masculină de handbal a României, campioană mondială în 1974

să-mi inoculeze pasiunea pentru sport, tatăl meu ca orice părinte care vrea ca fiul lui să-i continue tradiția m-a urcat pe un cal. La vârsta de trei ani pe un cal de lemn, la șapte ani pe un cal adevărat, la 10 ani am început să fac antrenamente pentru concursurile de juniori și la 13 ani am debutat în concursurile hipice, în care am participat timp de aproape 20 de ani, până când a apărut o altă pasiune, cea a televiziunii, care m-a îndepărtat de sportul de performanță.

Aceeași metodă de educare a copiilor o folosesc și eu, cu cei trei copii ai mei, de a-i trece prin toate sporturile necesare unei dezvoltări fizice armonioase. Mă mândresc cu faptul că am copii frumoși.

- Cum a fost primită desființarea Cavaleriei?

- A fost o lovitură grea, bineînțeles. Toți au trebuit să se reprofileze. Unii au devenit infanteriști, alții s-au orientat spre alte arme. Tatăl meu a

ajuns la grăniceri, singura armă care mai avea cai în vremea aceea. Și eu am făcut o școală de ofițeri de grăniceri. În aceeași perioadă, la Oradea, unde am urmat cursurile respective școli, exista o echipă de călărie care se chema Grănicerul-Oradea. Cu acea echipă mergeam la diverse competiții interne. Echipa s-a transferat ulterior la Giurgiu, într-un alt loc de frontieră a țării, și a devenit Grănicerul-Giurgiu. Sub această denumire a echipei, am câștigat și eu două campionate naționale, în 1960 și 1962, fără să mă ridic însă la nivelul performanțelor tatălui meu.

Mă întorc însă la educația sportivă, pe care o recomand tuturor părinților, cărora sportul nu le este indiferent. Educația sportivă înseamnă și călire fizică, dar și pregătire mentală pentru viață. Înseamnă un puternic suport pentru viitoarele eforturi mentale care îl așteaptă pe copil, pe adolescentul și bărbatul în devenire. Spusa

celor de demult *Mens sana in corpore sano* este mai mult ca oricând actuală.

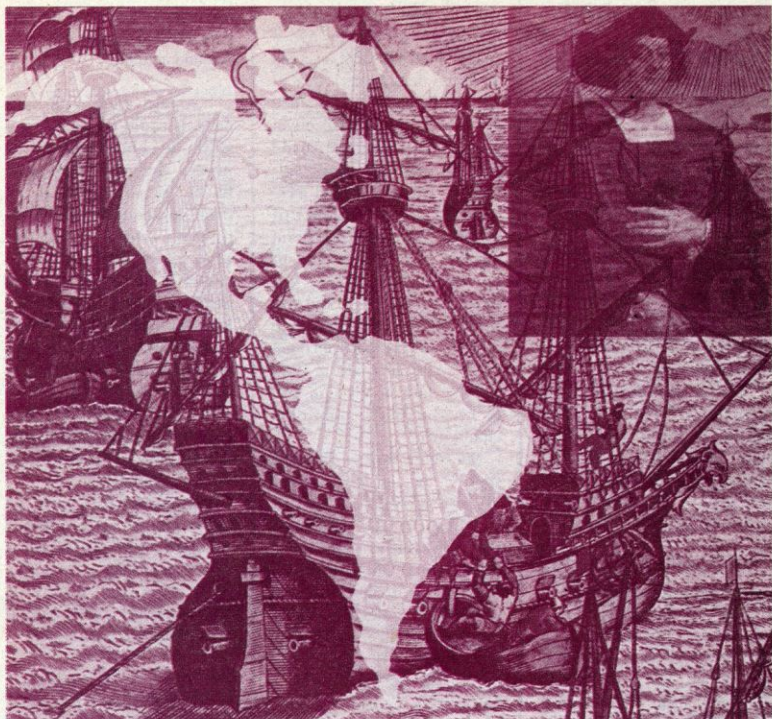
...Aștept tramvaiul spre oraș. E capăt de linie. Între stația de coborâre și cea de urcare, șinele înscriu o largă buclă. În perimetrul ei, un petec de alee asfaltată. Câțiva puștani (două-trei fete printre ei) bat o minge dezumflată, mai mult țuguiață decât rotundă. Eforturile țâncilor sunt considerabile. Șuturi cu năduf. Mingea inertă refuză zborul înalt. Îi urmăresc de pe o bancă. În golul așteptării, deschid reportofonul, dând să verific dacă a înregistrat convorbirea de adineauri.

Puștiul din fața mea, un fel de portar, între o flanează și o șapcă galbenă, întoarce capul, ciulindu-și urechile. Apoi, luminat, își strigă coechipierii: „Băi, veniți! Transmite nenea Topescu!”

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

Cu glorii ale fotbalului românesc: Mircea Sandu, Gabi Balint, Gheorghe Hagi, Gică Popescu, Costică Ștefănescu

NEMURIREA CONTESTATĂ A LUI CRISTOFOR COLUMB

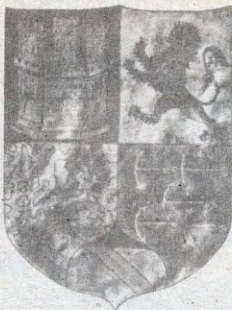
VICTOR IONESCU

Descoperirea Americii de către Cristofor Columb (12 octombrie 1492) este considerată în Occident sfârșitul Evului Mediu și începutul lumii moderne. În 1992, când s-au marcat 500 de ani de la eveniment, „cucerirea paradisului”, cum numea însuși descoperitorul ceea ce găsisse, a fost eternizată prin manifestări mondiale și prin superbul film cu același nume în care Gérard Depardieu încearcă să se apropie de Columb omul, autodidactul și credinciosul creștin, ajuns într-o „lume nouă” și crezându-se într-una mai veche decât cea europeană. Speranțele și spaimele exploratorului, îndoielile și deciziile greu luate, ostilitatea Curții spaniole au fost excepțional subliniate prin arta lui Vangelis, autorul muzicii filmului, al cărui leitmotiv este șlagăr mondial de 15 ani.

Tot atunci multe voci și-au amintit că înaintea lui Columb America a mai fost descoperită de călugărul irlandez Sf. Brendan prin anul 550, folosind bărci învelite în piele de vită (expediție refăcută de Tim Severin în 1977), de vikingul Leif Eriksson, în anul 1000, cu faimoasele sale drakkare sau „corăbii lungi” (*Magazin istoric*, nr. 11/2002) și de chinezul Zheng He, în anul 1421, cu uriașe jonci oceanice (călătorie reluată de marina militară chineză în anul 2000 *Magazin istoric*, nr. 10/2005). Apoi s-a reamintit că până la sfârșitul vieții sale, la 21 mai 1506, dată de la care s-au comemorat 500 de ani, Columb n-a știut că a descoperit o „lume nouă”. De asemenea, au fost reiterate afirmațiile lui Simon Wiesen-thal, după care navigatorul ar fi pornit prapit în prima sa călătorie, cu scopul de a salva o seamă de evrei bogați care, în conformitate cu decizia regilor prea-catolici Ferdinand de Aragon și Isabela de Castilia, nu mai aveau dreptul de a se afla pe pământ spaniol din ziua de 3 august 1492, adică tocmai din data plecării lui Columb în prima călătorie transatlantică. Era într-o zi de vineri. În cartea sa intitulată *Calea speranței*, publicată la Paris în 1973, Simon Wiesen-thal încearcă să acrediteze ideea că și Columb ar fi fost evreu și că plecarea sa în expediția care avea să ducă la descoperirea Americii ar fi fost în realitate o misiune secretă de salvare a evreilor spanioli. Ipoteza nu a fost nici măcar comentată de specialiști.

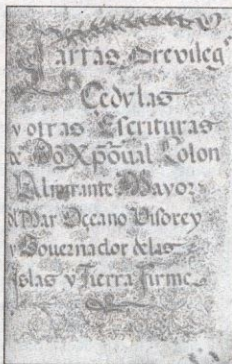
Cartograf de vocație

Realitatea despre Columb și descoperirea sa este extrem de complexă, amiralul însuși fiind expresia și produsul lumii medievale, cu inefabila ei artă/știință a navigației maritime, dar și al lumii mo-

Blazonul lui Cristofor Columb

derne în curs de naștere, cu extraordinara ei curiozitate pozitivă și cu cele mai avansate idei despre forma pământului și configurația continentelor. Navigatorul a coroborat toate informațiile cu cele furnizate de cartografia secolului XV și cu cele aduse de Marco Polo din călătoriile în China. Acesta este eșafodajul informațional, științific și practic pe care își bazează Columb teoria atingerii Asiei prin navigarea pe ocean, dar numai spre vest. El știa sigur că arhipelagul atlantic al Canarelor era la aceeași latitudine nordică cu arhipelagul pacific al Japoniei. În același

Patenta regală prin care se acordă privilegiul navigatorului, în teritoriile descoperite de el (1493)

timp, Columb este un creștin credincios în cel mai medieval sens, dornic să propage Biblia în lumea pe care dorea și visa să o cucerească, fapt probat de *Jurnalul său de bord*, conform căruia „amiralul oriunde debarca înălța întotdeauna o cruce”. Aceeași credință creștină profundă se regăsește în toponimia folosită de Columb pentru locurile descoperite: San Salvador, Santa Maria de la Concepcion, Santa Catalina, Trinidad etc.

Columb era originar din Genova, metropola maritimă care în tot Evul de Mijloc a fost în competiție cu Venetia, centru de construcții navale și antrepriză de navigație, ai cărei cartografi dominau piața hărților maritime din vestul Mediteranei. Tot în Genova, dar într-o închisoare, își scrisese și Marco Polo impresiile de călătorie până în China, publicate sub titlul *Milionul*, rămase până astăzi ca o expresie a fabulosului și misteriosului Extrem Orient, care a stârnit interesul a sute de generații, inclusiv al lui Columb. Viitorul descoperitor a făcut probabil o ucenicie de cartograf; meserie pe care o va practica ulterior (din 1476 se afla la Lisabona) împreună cu fratele său Bartolomeu în Portugalia și Spania. Era atunci epoca navigatorilor portughezi, care aduceau permanent noi informații despre Atlantic și mai ales despre configurația coastelor vest-africane pe lângă care făceau cabotaj, sistem de navigație patentat de un genovez de-al lui Columb, Giovanni Caboto (1450-1499). Intrat în slujba Angliei, el este cunoscut sub numele de John Cabot, de unde termenul de cabotaj, navigarea paralelă cu țărmul maritim. În 1474 portughezii tocmai descoperiseră Golful Guineei. Condiția lui Columb de cartograf îi impunea să fie la curent cu toate noutățile aduse de navigatori. Nu e de

mirare că el știa că Toscanelli (1397-1482) propusese în 1474 „o cale mai scurtă pentru a merge pe mare spre țara condimentelor“. Fiind tot cartograf, Toscanelli întocmise și o hartă naumatică a Oceanului Atlantic. În 1481 Columb i-a scris lui Toscanelli, de la care a primit, pe lângă răspuns, și o hartă atlantică, ce-l va însoți și la descoperirea Americii.

Cipangu-Colba-Espaniola

Acestea erau antecedentele cu care, în 1484, Columb se prezenta în fața regelui João II al Portugaliei (1481-1495), cerându-i trei caravele pentru a ajunge în China navigând „pe această mare a Oceanului de vest“. Deși l-a caracterizat ca fiind „un mare vorbitor și un lăudăros“, dar și „plin de fantezie și imaginație“, suveranul lusitan a cerut unui comitet de experți să analizeze propunerile lui Columb. Practic, nimeni nu a râs de Columb, așa cum s-a afirmat în expuneri populare și chiar în unele manuale școlare, atunci când el a afirmat că pământul are forma unei sfere. În realitate, la sfârșitul veacului XV, nimeni nu mai credea că pământul este de forma unui disc de pe care puteai cădea dacă îi atingeai marginile. Comisia portugheză a respins proiectul lui Columb nu ca ipoteză de lucru, ci din cauza erorilor sale de calcul. Columb considera că o călătorie din Canare până în Japonia ar măsura 4.400 km, în timp ce comisia portugheză știa foarte clar că navigatorul lor, Diogo Cao, care atinsese chiar în acel an, 1484, gurile fluviului Congo,

Sosirea lui Columb în Insula Hispaniola (Haiti), la 6 decembrie 1492; gravură în lemn de un anonim elvețian de la 1494

parcursese de la Lisabona până acolo distanța la care afirma Columb că s-ar afla spre vest Japonia.

Respins în Portugalia, Columb a mers în Spania, unde, opt ani după oferta făcută regelui João II, a primit, tot greu, dar a primit, șansa de a naviga spre vest, pentru a atinge insula Cipangu (Japonia). Avea 41 de ani și o vastă experiență de navigator și cartograf. Călătoria apărea ca o prelungire a Reconquistei hispanice abia încheiate de suveranii pre-catolici Ferdinand și Isabela. În octombrie 1492, atingând insula Colba (Cuba), Columb se credea foarte aproape de Marele Han. În *Jurnalul de bord* el nota: „Marți, 23 octombrie. Azi voiam să pornesc către insula Cuba care, după informațiile pe care mi le dau acești bășinași, în privința mărimii și bogăției, socot că trebuie să fie Cipangu.“ Apoi, în decembrie

1492, atingând insula Hispaniola (Haiti), afla de la indigeni că aurul lor vine din Cibao, care este pentru el Cipangu (Japonia). Dar în scrisoarea din 1493, la revenirea în Spania, Columb era mai prudent. Afirma doar că insula Espaniola este situată „în locul cel mai potrivit... pentru activarea oricărui trafic atât de la continentul de aur, cât și de la continentul Marelui Han, unde va fi mare comerț și câștig“. Scriind acest raport pe caravelă în fața insulelor Canare în ziua de 5 februarie a anului 1493, Columb era mândru de realizările primei sale expediții pentru care, opina el, „toată creștinătatea trebuie să se bucure și să facă mari serbări și să aducă mulțumiri în chip solemn Sfintei Treimi, pentru sporul ce-l va avea prin convertirea atâtor popoare la credința noastră sfântă și, de asemenea, pentru bunurile materiale care vor ieși de aici, pentru că nu numai Spania, dar toți creștinii vor afla ușurare și câștig.“

Deși fără să o știe, Columb descoperise încă de la prima sa expediție Lumea Nouă sau America. Practic însă, el a mai făcut cu același prilej încă două importante descoperiri prin identificarea celor mai bune coridoare maritime transatlantice, spre vest și, respectiv, spre est, coridoare care de atunci au fost intens folosite timp de câteva secole. Dacă din cauza calculelor sale greșite, ajungând pe un nou continent, Columb s-a crezut în Indii, identificarea celor două drumuri atlantice pentru nave cu vele s-a datorat realei științe a navigatorului Columb, un mare expert în folosirea vânturilor.

America de la Amerigo, nu de la Cristofor

Reușita sa a stârnit entuziasm, așa că a doua expediție a fost foarte apropiată. La 25 septembrie 1493, amiralul pornea din nou spre vest, dar acum cu o flotă de 17 nave, încărcate cu oameni, animale, semințe și materiale. Scopul ei era de a organiza exploatarea Hispaniolei. Folosind prilejul, Columb a explorat metodic coasta sudică a Cubei, despre care și-a format convingerea că este o peninsulă a Asiei. Ipoteza că fuseseră descoperite noi pământuri a apărut în timpul celei de-a treia expediții, din 1498. Plecând din Canare pe o rută nouă, amiralul a atins America de Sud la gurile fluviului Orinoco, în Venezuela de astăzi. Pe o schiță cartografică realizată câțiva ani mai târziu, Bartolomeu Columb – fratele amiralului – numea aceste teritorii australe necunoscute „mondo novo“.

Chiar și așa frații Columb continuau să se gândească la ele ca la o parte a Asiei. Iar în expediția a patra (1502-1503) Columb a căutat tocmai locul de joncțiune între acea „mondo novo“ și Asia, explorând astfel coastele atlantice ale Americii Centrale. Din Honduras până în Panama, Columb a încercat să identifice provinciile chineze descrise de Marco Polo, Caryai și Ciamba. Până la sfârșit convingerile sale au fost nestrămutate, Columb autointitulându-se în testament „amiral al Mării Ocean, vice-rege și guvernator al insulelor și pământului Indiilor descoperite și de desco-

perit“. A murit la Valladolid la 21 mai 1506, convins că a ajuns în Indii și fără să știe că, trei ani mai devreme, un alt italian, Amerigo Vespucci, navigând către Lumea Nouă în slujba Portugaliei și apoi a Spaniei, își dăduse seama că era vorba despre un continent necunoscut până atunci.

În hărțile și pe globurile sau planisferele cartografilor, noul continent și-a făcut loc încă dinainte de moartea lui Columb.

Chiar dacă Amerigo Vespucci înțelesese că acest continent este al patrulea, și nu Asia, lumea a continuat să vorbească despre Indii. Suveranii Spaniei aveau în continuare un Consiliu al Indiilor și promulgau noi legi ale Indiilor, în timp ce băștinașii erau numiți indieni. Până la moartea sa, în 1512, Amerigo Vespucci n-a dat niciodată noului continent numele său, care deja fusese propus. Făcuse acest lucru preotul-cartograf și matematician Martin Waldseemueller (1470-1518), din parohia Saint Die din Lorena. În concluziile volumului *Introducere în cosmografie*, el scria în 1507 că „aceste părți ale pământului, Europa, Africa și Asia, au fost mult mai intensiv exploatate și o a patra a fost descoperită de Amerigo

Vespucci. Întrucât Europa și Asia și-au primit numele după femei, nu văd nici un motiv ca cineva să obiecteze să numim această parte Amerige, adică pământul lui Amerigo sau America, după Amerigo, descoperitorul ei, un bărbat de mare iscusință“. Separat de text, dar întru explicarea lui, Waldseemueller a tipărit și o hartă, pe care a marcat lumea nouă cu numele de America. În 1538, publicând marea sa hartă a lumii, Mercator mergea un pas mai departe indicând două Americi: de nord – America pars Septentrionalis și de sud – America pars Meridionalis. Influența lui Mercator, a cărui proiecție în plan a pământului a călăuzit navigația maritimă până la sfârșitul secolului XX, a acreditat definitiv pentru descoperirea lui Columb numele de America.

Deși este sigur că ilustrul navigator a murit „fără să fi știut vreodată că descoperise America – cum scria Jules Verne în admirabila sa *Istorie a Marilor Descoperiri* (dacă nu cea mai bună, sigur cea mai frumos scrisă din toate timpurile), aceasta nu-i scade cu nimic gloria. Descoperirea noului continent n-a fost decât o întâmplare. Ceea ce îi asigură lui Columb o faimă

veșnică este geniul cutezător, care l-a împins să înfrunte primejdiile unui ocean necunoscut, să se depărteze de țărmurile de care până atunci navigatorii nu izbutiseră să se despartă, să se aventureze pe valuri cu șubredele nave existente pe vremea aceea, pradă ușoară a primei furtuni întâlnite, în sfârșit să se avânte în bezna necunoscută a mărilor. ■

Indigenii americani îl întâmpină pe Columb (ilustrație la o carte apărută la Frankfurt am Main în 1550)

Ecouri

Interviul luat de colega noastră Florentina Dolghin politologului rus Gheorghi Markov (Magazin istoric, nr. 6/2005) continuă să stârnească reacții din partea cititorilor. Am publicat deja două scrisori primite la redacție, semnate de Ciprian Grigoraș (nr. 9/2005) și Florin Ghețau (nr. 1/2006). Continuăm în acest număr cu fragmente din alte scrisori.

Opiniile cititorilor noștri, pe care Magazin istoric le găzduiește în paginile sale, sunt o dovadă că există un interes pentru modul cum vor evolua relațiile noastre cu Federația Rusă și că, la nivelul percepției populare, experiența tragică, mai ales a ultimilor 50 ani, își pune încă puternic amprenta. Reacțiile multora dintre cei care ne-au scris arată și că realitatea istorică a relațiilor noastre cu puternicul vecin de la Răsărit este adesea copleșită de factorul emoțional, atunci când nu este afectată de clișeele vehiculate de mass-media sau de ignoranță. Toate aceste elemente ne îndeamnă să acordăm în continuare o atenție sporită istoriei spațiului ex-sovietic și relațiilor noastre cu rușii, cu speranța că și

istoriografia română va recupera rămânerea în urmă din acest domeniu.

Iată acum extrasele din scrisorile corespondenților. Facem precizarea că am eliminat o serie de informații care nu aveau acoperire în realitatea istorică sau unele aprecieri cu caracter personal privindu-i pe corespondenții noștri anteriori.

CITITORII AU CUVÂNTUL

Statuia lui Ștefan cel Mare din Cahul

Domnul NEAGU LICA nu împărtășește punctul de vedere exprimat de domnul Florin Ghețau „cum că Țările Române și-au recuperat anumite drepturi datorită victoriilor rusești, că Unirea Principatelor Române s-a făcut cu sprijinul rusesc, că România nu era

capabilă să își câștige independența de una singură”.

În continuare, domnia sa reia discuția legată de cauzele pentru care Rusia, respectiv

U.R.S.S. au fost atacate de alte state în decursul istoriei lor: „pentru recăștigarea unor teritorii străbune ocupate de ruși”. Trebuie să îi precizăm cititorului nostru că această explicație nu se poate aplica cel puțin într-un caz: atacul Germaniei lui Hitler, din iunie 1941.

„În anul 1878, drept răsplată pentru concursul neprețuit dat de Principele Carol I al României, la solicitarea deznădăjduită a comandantului suprem al trupelor rusești la Plevna [de a trece Dunărea cu trupe române]..., țarul Alexandru II a impus prin tratatele de pace de la San-Stefano și de la Berlin recuperarea de către Rusia a celor trei județe: Cahul, Ismail, Bolgrad.” În continuare, corespondentul nostru invocă și alte momente tensionate ale relațiilor româno-ruse. „În anul 1828 [de fapt, în 1826 – n.red.] a izbucnit un nou război între Rusia țaristă și Imperiul Otoman. Rușii luptau pentru supremație și

Feodor Dostoevski

ocuparea unor teritorii din Imperiul Otoman și, ca de obicei, Țările Române au devenit teatru de operațiuni militare. Numărul soldaților și ofițerilor staționați în Principate era mare. Numai în jurul orașului Brăila erau concentrați

în jur de 28.000, iar în Oltenia circa 10.000. Hugo, consul francez la București, nota, în ziua de 20 mai 1828: «O atât de numeroasă armată n-a fost urmată până în prezent și până aici de nici o casă de bani, de nici o subzistență». «Sunt precizate apoi produsele rechiziționate și cantitățile cerute. «Același consul francez Hugo nota, la 27 martie 1829: «În timp ce trupele ruse plasate în fața orașului Giurgiu hrănesc caii cu pâine, țărani diverselor județe din Moldova și Țara Românească își susțin deplorabila lor existență cu coajă de copac, din care fac o fiertură în care introduc câțiva pumni de mălai». «Și încheie: „Referitor la interviul domnului Markov, care afirmă că Rusia este ca o cetate asediată, nu cred că este așa; era bine dacă cunoștea proverbul: «Ce ție nu-ți place altuia nu-i face» sau «Cine seamănă vânt culege furtună».”

„Am stat foarte mult în cumpănă înainte de a vă scrie, deoarece mă gândeam că n-o să mă înțelegeți corect...” Domnul KOLEA KURELIUK continuă misiva sa: „După ce am citit cu mare atenție *Magazin istoric*, nr. 1/2006, am revenit asupra materialului semnat de domnul Ghețu Florin, pe care l-am disecat rând cu rând. Apoi m-am întors la *Magazin istoric*, nr. 6/2005 pentru a restudia interviul luat de doamna Florentina Dolghin. Se înțelege că am recitat materialul din *Magazin istoric*, nr. 9/2005; semnat de domnul Ciprian Grigoraș. Se prea poate ca dumneavoastră să considerați cazul închis, ca atare nici să nu reacționați la acele ce vă voi scrie, dar ceva îmi spune că este loc de mai bine. Se înțelege

că trebuie specificat de la început că eu nu sunt istoric și nici vreun specialist în așa ceva. Am absolvit Facultatea de Matematică-Fizică, dar am «cochetat cu istoria» [...] Materialele amintite mi-au mers la inimă.” Corespondentul nostru acordă celor doi cititori ale căror opinii le-am publicat deja „o bilă foarte albă, și celuilalt una cam gri-închis.” Nu ne specifică cum repartizează cele două bile, dar putem bănuși, pentru că domnul Kureliuk continuă: „Cunosc foarte multă lume antisovietică (actualmente antirusă), așa, din principiu... Trebuie subliniat că poporul rus n-a dat numai pe Lenin și Stalin. Poporul rus i-a dat pe: Cehov, Dostoevski, Gogol, Esenin, Turgheniev, Tolstoi, Șolohov, Beleav și lista ar putea continua pe pagini întregi [...] Este bine să arătăm lumii adevărul.”

Pe aceeași temă ne scrie și domnul NICOLAE PRUNEȘ. „Despre interviul acordat de analistul Markov și publicat consider că nu s-a procedat greșit. Mă surprinde lipsa de intervenție a specialiștilor și chiar a Academiei Române [...]”

Analistul Markov a intenționat să atingă două obiective: declinarea răspunderii de la conducători la poporul rus nevinovat și să evite evidențierea anumitor fapte. Poporul rus nu poate avea altă vină decât aceea de a se fi lăsat prea ușor manipulat [...] Este prea puțin cunoscută stăruința celor două imperii, rus și sovietic, de a deznaționaliza populația românească din Basarabia, ținutul Herța și nordul Bucovinei, smulse prin agresiune în 1940, aproape simultan cu răpirea nordului

Biserică demolată din Izmail

Transilvaniei. Profesorul Ghețau privește cam superficial problema, aspectele pozitive se datorează contextului general al evenimentelor și nu dorinței Imperiului rus, apoi sovietic, de a face bine poporului român. Merită felicitări deschiderea dialogului de către Ciprian Grigoraș.

„Apreciez curajul prof. Ghețau Florin ne scrie domnul IOAN NIGEL. Și revista-trebuie să scrie, cât se poate, despre Rusia, poporul rus, istoria și cultura sa. Acum totul este antirusesc și proamerican la noi. Am uitat că poporul rus ne este vecin și ne-a ajutat în momentele dificile (1877, 1944). Chiar dacă gerul ne vine de la ei, și gazul tot de la ruși îl primim.”

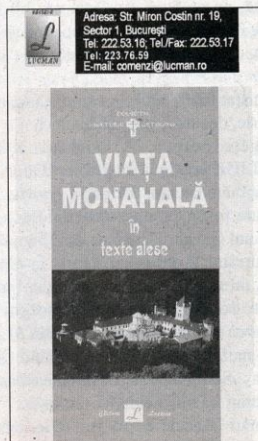
„Îmi pare bine că sunt mulți cititori care reacționează și după opt luni la interviul domnului Markov, publicat în *Magazin istoric*, din iunie 2005.” Domnul NEAGOE PETRE, din București, continuă: „Părerile domnului Ghețau nu diferă cu mult de cele ale domnului Ciprian și chiar și de ale mele în ceea ce privește politica rusească din ultimii 200-300 ani și până în prezent. Dar proverbul «tonul face muzica» și-a dovedit încă o dată valabilitatea. Este evident că domnul Ghețau este istoric, are alt verb și multă diplomatie, dar dacă citești printre rânduri, nici dânsul nu este foarte încântat de cele spuse de domnul Markov și îl consideră plin de contradicții.” Corespondentul nostru adaugă: „Eu nu sunt istoric, ci numai un pasionat de istorie, un român de rând, care a avut foarte multe de suferit de pe urma politicii rusești. Faptul că cel puțin trei oameni v-au scris pe marginea acestui subiect sau poate mai mulți înseamnă că românii au anumite resentimente față de

fenomenul rusesc, trecut și prezent. Ceea ce mă surprinde este că *Magazin istoric* nu a venit cu un material pe marginea celor spuse de domnul Markov, în care să se analizeze acest interviu, și despre politica rusească și rolul ei nefast asupra României, mai ales după 1944. Poporul român, mai ales tineretul, trebuie să știe adevărul istoric, indiferent cât de dureros ar fi.

M-a îngrozit articolul 1937 *terorism și caviar* (*Magazin istoric*, nr. 2/2006). Dacă Stalin a făcut așa ceva cu propriul popor, nu mă miră ce a făcut cu cei din țările cotopte. Mi-a plăcut articolul *Dokdo, o replică a Insulei Șerpilor*, mai ales sfârșitul lui.

Rușilor nu trebuie să le fie rușine de trecutul lor, trebuie să-și asume răspunderea și deci să-și ceară scuze, așa cum a făcut Germania.”

„Am citit cu pasiune și interes *Povestea vieții mele*, de Ecaterina Chele. A redat în tablouri convingătoare asupra la care au fost supuși frații basarabeni de puterea sovietică.” În încheierea scurtei sale misive, domnul IULICĂ CONSTANTINESCU, din Brașov, ne sugerează: „Dacă se poate, expediați un facsimil din această poveste, în traducere eventual, analistului Serghei Markov.” ■

ALBUM ISTORIC

În evocarea chipului și pasiunii de bibliofil a lui George Potra, publicată în numărul din luna ianuarie a acestui an, domnul George G. Potra, directorul Fundației Europene Titulescu, anunța că va prezenta în numerele viitoare câteva fotografii din colecția tatălui domniei sale. Planșele din luna februarie v-au înfățișat câteva ipostaze inedite sau puțin cunoscute ale unor întâlniri ale familiei regale române cu personalități ale vieții politice internaționale.

Continuăm în acest număr, din luna copiilor, cu chipuri ale copiilor familiei regale române, din colecția George Potra.

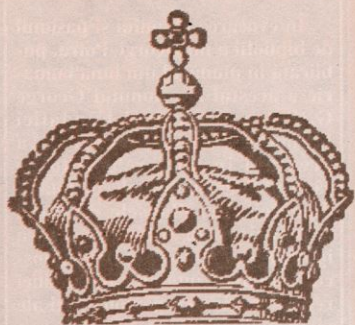
Principii Carol și Nicolae

Regina Maria cu Mihai, Sibiu, 1924

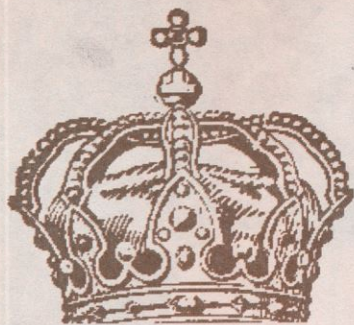

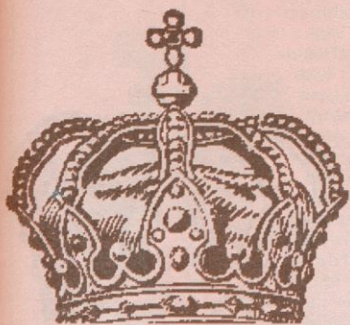

Principele Carol...

... și împreună cu Marioara

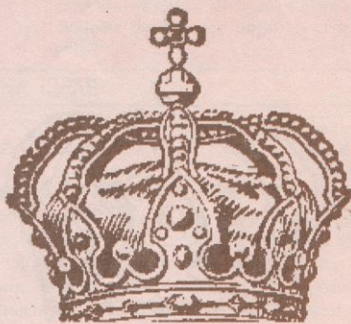

Principesa Elisabeta

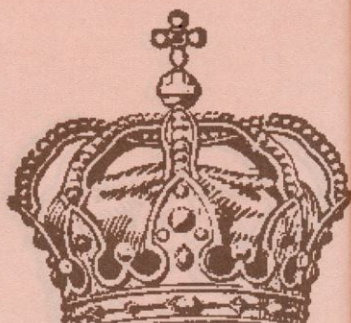

*Regina Maria, în septembrie 1924,
în costum de indiană*

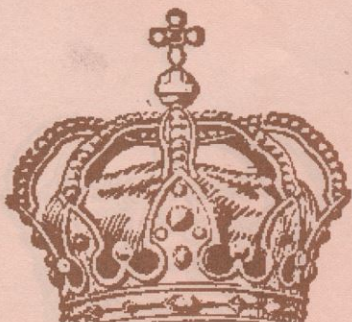

*Principele Carol în haină
militară...*

*... și alături de Ileana și de Mircea,
în 1914*

GRUIA LUI NOVAC

Originea aulică (de curte) a unei părți importante a epicii românești versificate cântate epos eroic și baladă nu mai poate fi pusă la îndoială. Problema rolului cultural, modelator și educativ al

cântece de ascultare sau bătrânești, restitue culturii noastre și o imagine asupra căreia puțini specialiști reflectează, astăzi, aceea a luptătorului cavalier, care a avut o existență la fel de dramatică și eroică atât în sud-estul Europei și în

curților feudale și influența acestora asupra culturii populare orale trebuie rediscutată, ca de altfel și autoritatea pe care elitele intelectuale au avut-o în procesul definirii modelelor gândirii tradiționale românești și, implicit, asupra creației folclorice, ca parte componentă a culturii medievale autohtone, alături de imnografie, carte juridică, istoriografie etc.

Folclorul este, între altele, formă de cunoaștere și mijloc de transmitere a informațiilor între generații. Textele epice eroice cântate,

cultura românilor, cât și în Occident. Se poate vorbi despre „caracterul implicit” istoric al unui text oral, care rezultă din colaborarea mai multor factori (sociali, culturali, istorici și politici) și care acționează asupra individului creator și asupra comunității.

Din multitudinea de subiecte pe care le dezvoltă eposul eroic și balada, am selectat o grupare pe

care am numit-o, într-una dintre cărțile dedicate acestui gen popular, „cântecele peșterii”.

SABINA ISPAS

Este un corp narativ despre istoria căutării soției și obținerii ei prin luptă, pentru ca prin unirea eroului cu femeia astfel cucerită să se întemeieze o dinastie. Variante europene vechi ale unor astfel de legende dinastice cântate o prezintă pe viitoarea soție ca pe o ființă neumană, uneori foarte frumoasă, dar crudă și nestator-

nică, alteori de-a dreptul o vrăjitoare, căreia trebuie să i se redea feminitatea și înfățișarea umană prin acțiunile viitorului soț; ele urmăresc supunerea, umanizarea ei și trezirea instinctului matern, care să o transforme într-o destoinică mamă a dinastiei. Viitoarele soții pot avea și înfățișarea unor animale acvatice

sau păsări: vidra, sirena, femeia corb. Pot fi femei demonice, înzestrate cu darul profeției, care practică arta magiei, așa cum apar în textele epopeilor scandinave, franceze sau ale bălinelor rusești (poeme eroice în versuri cântate; despre vitejia, forța, frumusețea morală a bogatârilor, active mai ales în secolele XI-XVI).

Novăceștii, precum Nibelungii

Personajul central al cunoscutului ciclu al Novăceștilor este, după opinia lui Dumitru Caracostea, eroul, „cu cea mai mare faimă dintre toți vitejii cântați de eposul sud-est european“. Novac, numele de-acum celebru, al luptătorului neînvins, care poate birui, împreună cu fiul, cumnatul sau prietenul său o întregă armată de cotropitori otomani, înseamnă „urias, gigant, voinic“ și este asociat cu existența unei familii legendare, în jurul căreia s-au țesut numeroase povestiri atestate în folclor. Fără a elimina contribuția pe care a avut-o personalitatea cunoscutului ostaș al lui Mihai Viteazul, Baba Novac, la creionarea portretului eroului popular, subliniem că aceasta din urmă este rezultatul unei sinteze caracteriologice, care reunește trăsături și acțiuni excepționale ale multor

luptători, a căror identitate s-a „topit“ într-una exemplară, cu mare grad de generalitate.

Într-o baladă sârbească despre *Însurătoarea lui George Smederevaț și Marcu*, bătrânul luptător Novac este ales naș: „De naș îl cheamă pe Novac bătrânul/ Și pe Gruia lui Novac, fiul,/ Martor fie Iancu Sibianul“. Într-un cântec bulgăresc, Gruia, fiul lui Novac, este înșelat de Marcu eroul altui ciclu de cântece vitejești sud-dunărene, „ale lui Marcu Cralievici“, care îl ucide și îi răpește soția.

În folclorul românesc, familia Novăceștilor constituie singura unitate de neam în jurul căreia s-a adunat atâtea istorie glorioasă, încât s-a putut crea un întreg ciclu de cântece epice eroice, singurul, de altfel, păstrat în cultura orală până în zilele noastre. Fără a se putea urmări documentar identitatea reală și individualitățile care au dat naștere acestui tip din categoria vitejilor (viteaz, „ostaș de curte, recrutat din clasa micilor boieri, curtean“)

sau voinicilor (voinic, tânăr curajos, îndrăzneț, fecior, soldat, haiduc), se poate afirma că el întruchipează un prototip de luptător într-o perioadă medievală târzie, cavaler purtător de armă, specializat în purtarea bătăliilor, cunoscător al tehnicilor de luptă și, în același timp, curtean amator de petrecere și iubitor de femei. „La cerdac dac-ajungeau,/ Începeau de se gostau

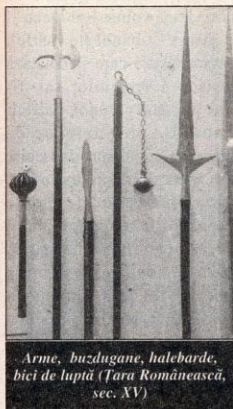
[gustau vinul, beau, se cînsteau]./ Când îmi fu despre beție./ Despre dalba veselie./ Ei toți mi se lăudau./ Care de ce-s mai viteji./ Se lăuda turcu că știe/ Să-nșele cu viclenie./ Bădița se lăuda/ Că știe bine-a lupta./ Gruia jos nu se lăsa./ Ci și el mi se lăuda/ Că știe bine-a tăia./ Novac și el se lăuda/ Că știe bine-a striga/ De răsună văile./ Se cutremur pîrțile./ Se spăimântă fiarele/ Și se-omoară oamenii.“

O persoană devine o idee. Diverse subiecte asociate numelui unuia și aceluiași erou pot avea origini foarte diferite și pot aparține unor epoci istorice diverse. Nu numai grecii aveau respect pentru acea clasă de oameni care trăiau pentru onoare. *Cavalerul* din epica franceză medievală acționează ca și eroul grec, lui i s-a alăturat *caballero* spaniol, *cempa* anglo-saxon, *bogatărul* rus, *junăkul* sârb, albanezul *trim*, germanul vechi *Held*, norvegianul *jarl*, tătarul *batâr*, uzbekul *pavlan* și românul *viteaz*.

Textele poetice ale cântecelor epice eroice românești prezintă, preferențial, două portrete ale Novacilor: pe experimentatul luptător, „bătrânul“, maestru al bătăliilor, numit simplu Novac, și pe tânărul fiu al acestuia, Gruia, o *reactualizare* (?) a imaginii tatălui din anii tinereții, impulsiv și adesea necugetat, „copilul cel dezmiardat“, gata să se ia la harță și să-l provoace pe dușman numai pentru a-și testa curajul și abilitățile soldățești, care își

Detaliu din Cântecul Nibelungilor

Arme, buzdugane, halebarde,
bici de luptă (Țara Românească,
sec. XV)

face ucenicia armelor alături de părintele său.

Cei doi, uneori însoțiți de un prieten sau o rudă, sunt autorii multor fapte de vitejie, cele mai multe având, în cele din urmă, rolul de a-l înspăimânta pe dușmanul potențial, dar și de a-l instrui pe tânăr în tehnicile de luptă și în arta războiului. Într-un prim grupaj narativ, care se înrudește cu eposul eroic european cu tematică fantastică, Gruia este trimis de tatăl său să se lupte cu balaurul (*Novac, Gruia și Șarpele*), ca și Siegfried-Sigurd, eroul epopeii Nibelungilor și al cântecelor scandinave, cu fata sălbatică (*Însurătoarea lui Gruia cu fata sălbatică*) sau cu Dârvij (*Novac și Dârvij*), un personaj care amintește de zmeul basmelor propriu-zise. Atunci când acesta este ucis de bătrânul Novac, din inima lui despăcată iese o năpărcă fugărindu-l pe erou până la cerdacul casei sale.

La crășma Aniței

Șarpele deține un loc simbolic în istoria eroului biruitor al morții, iar căutarea unei soții și lupta pentru obținerea ei, uneori având loc chiar o confruntare cu ea, pentru a o „domestici” și a o supune, alteori cu grupul căruia ea îi aparținea, pentru a o dobândi, este cheia întemeierii unei dinastii de stăpânitori și garanția dreptului acesteia de autoritate asupra celorlalți. În timpul unui ospăț care reunește întregul neam al Novacilor, Gruia mărturisește că vrea să meargă la Țarigrad. Ajuns acolo, pierde măsura bând în crășma Aniței, este trădat și făcut prizonier de împărat. Un corb îi duce tatălui său vestea despre situația dramatică în care se află fiul neascultător. Deghizat în călugăr, bătrânul luptător pătrunde în temniță, își eliberează fiul și, împreună, nimicesc dușmanul (*Gruia captiv la Țarigrad*).

Uneori mai mulți bărbați din neamul lui Novac poposesc la crășma Aniței sau Lidvei din Țarigrad, unde, după comportamentul neobișnuit, sunt identificați și, din respect pentru renumele pe care îl au, sunt lăsați să petreacă după voie: „Le da vinu cu vadră,/ Rachiu cu ocau./ Nu putea d-ai stămpăra.../ Fo cinsprece vedre bea./ Puțin chef că mi-ș prindea./ Iar voinicii ce făcea?/ Iatagane că-mi scotea./

După Lidva să lua,/ Și ea, frate, să speria./ La băclăgel [bătlăgel-butoiaș] că-i ducea,/ Iar voinicii ce-mi făcea/ Când la băclăgel mergea./ Trei dăoage că-i scotea./ Gurile ca boi puneă./ Dă trei ori să opinteă./ Numai drojdia rămânea./ Nici drojdia n-o lăsa./ C-o lua cu strachina./ De-nchina dâșii cu ea”. În cele din urmă, cei trei plătesc pagubele făcute și tot vinul băut, dar uneori oucid și pe femeia care se plânsese împăratului de violența și lăcomia lor.

Flu și soț de zână

Paul Zumthor, cunoscut medievist occidental, remarcă într-o lucrare consacrată poeticii medievale că „înainte de secolul al XIII-lea sau chiar al XIV-lea, nu a fost trasă o linie de demarcație între istorie și epopee”, poeme fanteziste fiind integrate în cronici, fără ca acest fapt să le distrugă

Gravură reprezentând o cărmănuță valahă

acestora armonia și să le falsifice finalitatea. Dintr-o asemenea perspectivă se nasc istoria dinastică și epica eroică, acel „cântec de ascultare”, prin care asemenea eveniment este prezentat prietenilor, egalilor și supușilor pentru edificare și pentru întărirea autorității familiei feudalului stăpân.

Un astfel de cântec este cel despre căsătoria lui Gruia cu o zână, care urmează, în acest fel, exemplul tatălui, și el căsătorit, în tinerețe, cu zâna Magdalina, mama lui Gruia. Subiectul amintește de un basm fantastic și se derulează într-un spațiu mitic, neatins de muritorii obișnuți. Novac îi povestește mamei cum a ajuns „Pe cei munți minunați/ Ce de nime nu-s umblați./ Nouă ani eu am umblat/ Și eu, mamă, ce-m aflat?/ Tot în vârful muntelui/ Chiar sub poala cerului./ Oi, un lac cu lapte dulce./ De la el nu te-ai mai duce./ Unde golumbii s-adapă./ Și zânele mi se scaldă./.../Și-ncă mie mi-a plăcut./ De când eu o am văzut./ Pe cea zână mijlocită./

Și are, mamă, rochioara/ Ș-aripioara/ Și-o cămașă nisipită/ Pe mânică învârtită./ Și eu nu m-oi însura/ Pân pe ea o voi lua.”

Locul unde se scaldă zânele, cunoscut bine tradiției populare, este un spațiu sacru, inaccesibil muritorilor, unde viețuiesc reprezentări antropomorfe: zânele, ielele, fetele pădurii. Novac fură hainele și aripile zânei – făptură plutoare, a cărei existență se derulează după alte reguli decât cele ale frumoaselor din neamul oamenilor – și o silește să-l urmeze și să-i devină soție. Ea este mama lui Gruia, tânărul născut din unirea unui pământean cu o făptură neumană, care este lăsat în grija tatălui chiar în ziua botezului, când mama lui Novac, soacra zânei, comite imprudența de a-i înapoia hainele, gândind, după modelul omenesc, că o mamă nu-și abandonează fiul. Dar când zâna se îmbracă „Fața i se rumeneă/ Și în degete plecă./ Și în joc mi se prindea./ De ce juca, se-nălța./ Cu norii s-amesteca/ Și din gur-așa

căta/ Până voinic l-oi făcea”.

Gruia dobândește, astfel, caracteristici care îl situează deasupra semenilor săi, fiind purtătorul unor calități transmise și întreținute de mama sa, zâna. Spre deosebire de eroina similară a basmului, care după căsătorie pierde capacitățile excepționale și devine o muritoare obișnuită, mama eroului care va întemeia familia feudală rămâne în contact cu acea dimensiune nepământeană, este păstrătoare unei alte esențe vitale, de care va beneficia și urmașul său.

Genealogiile de acest tip amintesc de istoriile vieților eroilor antici, semizei, născuți din unirea zeilor cu muritorii. Medievalitatea europeană era familiarizată cu aceste povestiri și le privea ca pe niște modele. Pentru a-i aduce fiului său o soție pe măsură, Novac o salvează pe zâna Măgdalina, care își pregătea zestrea în vederea unei posibile căsătorii și plutea pe apele mării așezată într-un pat aninat în crengile unui măr înflorit. Bătrânul „Săbioara îmi trăgea./ De genuche că îi da./ De trei stânjeni se lungea./ De trei coți că se lăța/ Și pe mare mi-o lăsa./ În loc de puntea-o făcea./ Tocma-n pat o răzima./ Pe sabie-apoi plecă./ Pân-la pat s-apropia./ Sulița mi-o întindea./ De ea zâna se prindea./ Num-o dat se opintea./ Tocma-n țărături o zvârlea.” După ce ucide un alt pretendent la mâna zânei, care se afla în orașul împăratesc Tarigrad, Gruia și zâna se căsătoresc mergând cu întreaga nuntă „la cerdacul lui Novac”.

Marcu Cralievici, viteaz din epopeile sud-dunărene (tablou din veacul XX)

Sfântul Gheorghe omorând balaurul

Arderea zânei

O altă variantă a istoriei căsătoriei lui Gruia ne prezintă experiența similară cu cea a tatălui său, pe care o va trăi feciorul zânei cu tânăra lui soție, cealaltă zână. Ieșind să joace în afara casei, tânăra nevastă „Rochia o îmbrăca./ Și aripa și-o pune/ Și s-apuca d-a juca./ Tot juca și să nălta/ Și lui Gruia așa-i grăia./ Rămâi, Gruio, sănătos./ Ca un trandafir frumos./ [...] Mai departe ea s-a dus./ La vânătoarea cerului./ La marginea pământului“, sfătuiindu-și soțul, în timp ce se înălța la cer, să se urce la munte cu pruncul pe care tocmai îl părăsise pentru a-l crește puternic, în mijlocul naturii. Variantele românești prezintă explicit înrudirea lui Gruia, prin sângele matern, cu entități supraumane, el devenind, implicit, purtătorul unor calități excepționale – este fiul

unei zâne, căsătorit cu o zână de la care are un urmaș.

Bătrânul Novac, Gruia și fiul lui se află, toți, sub determinismul zânelor. Soțiile acestea nesupuse și mame imperfecte pot avea autoritate și pot fi chiar primejdioase pentru destinele lor, în viitor. De aceea sunt unele cântece care ne povestesc episodul brutal, dar, se pare, necesar, prin care legă-

tura cu zâna este întreruptă chiar prin uciderea ei. Cei doi, tată și fiu, pleacă împreună și pe drum Novac îi cere lui Gruia să-i cânte „un cântecel, să trecem codrul cu el“. Zâna Magdalina îl aude și îl săgetează. Novac, la rândul lui, o săgetează pe zână, îi frânge o aripă, o face prizonieră și o obligă să-l readucă pe Gruia la viață. Sculat din somnul morții, acesta își ucide fosta soție, îi arde trupul, iar cenușa o spulberă în vânt.

Conform credințelor vechi, prin ardere este înlăturată orice posibilitate de revitalizare a unui trup înzestrat cu puteri

supraumane. Uciderea zânei, care a împrumutat descendenților esența ei specială, dar nu s-a umanizat, eliberează eroii de orice posibilă influență nefastă pe care ea ar putea-o avea asupra vieții și acțiunilor lor. Destinul lor de conducători și viteji, voinici, luptători este de acum încolo hotărât numai de propria voință. Asemenea cântece epice eroice se integrează grupei „istoriilor dinastice“, care relatează evenimente excepționale legate de căsătoria fondatorului unei dinastii sau unei linii nobiliare cu o făptură neumană. Devenită „mama dinastiei“ sau familiei nobiliare, ea transmite urmașilor trăsături care depășesc condiția omenească obișnuită. Descendenții au origine divino-umană și devin posesorii unor calități excepționale, care îi îndreptătesc să ocupe poziția de conducători și stăpâni. ■

Epica spaniolă medievală îl are ca erou pe caballero

Un concediu interbelic

DISTRACȚII LA MARE, LA CONSTANȚA

Lect. univ. dr. MARIANA COJOC (Universitatea „Ovidius” Constanța)

Constanța a fost, în perioada interbelică, un punct de maximă atracție pentru cei plecați vara în vacanță și, în special, pentru locuitorii Capitalei, toropiți de creșterea aproape exponențială a gradelor din termometru.

Drumul de la București până la Constanța, în trenul plin de lume care se înghesuia pe culoarele strâmte, era destul de anevoios, însă, *la Mare*, nisipul fin, coloritul costumelor de baie sau distracțiile verii compensau neplăcerile deplasării.

Din luna august a anului 1935, pentru turiștii ajunși vara la Constanța a fost instalat în clădirea Stațiunii C.F.R. „un birou de informații turistice și comerciale”. De asemenea, a fost consolidat,

prin Înaltul Decret Regal nr. 2.107, din 13 iulie 1934, drumul București-Oltenești-Turcuia-Silistra-Constanța, astfel încât distanța de la Turcuia la Constanța putea fi parcursă în doar cinci ore.

Propagandă pentru litoral, propagandă pentru România

Autoritățile centrale și locale au intensificat publicitatea pentru litoralul

românesc în afara hotarelor țării, prin editarea de broșuri în diferite limbi. Reprezentanța *Wagons Lits* a solicitat în anul 1935 suma de 94.300 lei pentru tipărirea a 15.000 de astfel de broșuri, intitulate *Constanța et la Côte d'Argent*, în limba franceză. De asemenea, la începutul sezonului anului 1935, *Editura Miciei Antante Tourist Lloyd*, cu sediul la Praga, a publicat „detaliată informațiuni ale directelor legături de cale ferată, navigație, aeroplane și

autobuze între cele trei state ale Miciei Antante", fiind „prima întreprindere practică de reciprocitate turistică". Tot acum, mai precis în luna aprilie a anului 1935, Camera de Comerț și Industrie din Constanța a propus completarea publicității cu o serie de conferințe ținute la radio sau articole scrise în presa centrală de către „personalități din lumea medicală, științifică, literară", precum și crearea a două birouri de informații balneo-climaterice (unul al municipalității, altul al C.F.R.), cu câte un funcționar „bine pregătit", cunoscător al mai multor limbi străine, care putea oferi date despre hoteluri, restaurante, prețuri sau mijloace de transport. Dintre hoteluri amintim: *Palace*, cu 120 de camere, ce puteau fi închiriate la prețuri cuprinse între 270 și 300 lei; *Bulevard*, cu 40 de camere (180-350 lei); *Grand Hotel și Regina* (145-300 lei camera); *Regal și Central* (135-270 lei). Tot atunci urma să se deschidă Muzeul de Arheologie din Palatul Primăriei. În vara aceluiași an, profesorul universitar Constantin Brătescu a clasat pe secțiuni materialul existent, muzeul fiind deschis zilnic în sezon și vizitat de aproximativ 5.000 de persoane. S-au organizat curse

regulate între Constanța-Mangalia-Silistra-Balcic cu „prețuri moderate la hoteluri și restaurante, serviciu prompt și curat".

Cu toate acestea, cu prilejul Târgului Internațional de Mostre de la Milano, din același an, Camera de Comerț și Industrie Sibiu remarca faptul că, la pavilionul României, propaganda turistică „lipsea cu desăvârșire".

Restaurante de lux și nu numai

Înainte de izbucnirea Celui de-al Doilea Război Mondial, Constanța avea două restaurante considerate a fi „de lux" *Mamaia* și *M. Canciovi*; de clasa I erau: *Funogea*, *10 Mai*, *Lucana*, *Fr. Cochino*, *Jubileu*, *Dor Mărunt*, *Vraja Mării*, *Central*; de calitatea a II-a – *Adam Făgărășanu*, *Continental*, *Princiar*, *Voiajorilor*, *Nicu B. Ionescu*, *Gh. Bătilan*, *Ionel Stoica*, *Vlaicu*, *Dumitru Motoș*, *Carul cu Bere* sau *Caraiman*. Aceeași clasificare pe categorii a fost înregistrată și la bodegi: *Grand și Mercur* erau de categoria I, *Imperial*, *Bodega Pieșii*, *Rampa Odo-beștii*, *Picadili*, *Iancu Diamandopol* și *I. Florescu* – de clasa a II-a, în timp ce cafenelele *Speranța*, *Aero*

Marin, *Internațional*, *Continental*, *Eokios*, *Gh. Aspolidis*, *Vraja*, *Gh. Popa* erau trecute tot la categoria a II-a. Diferența de categorii, pe lângă toaletele curate sau pur și simplu fără, se simțea și la „buzunar". Astfel, o porție de pilaf costa, la un restaurant de clasa I 22 lei, la clasa a II-a 18 lei, ajungând la 12 lei la unul de clasă inferioară; friptura la tavă de la 26 lei la 12 lei, în funcție de categoria restaurantului, în timp ce clasiicii mititei puteau fi savurați cu doar 3 lei și la restaurantele de categoria I, și la cele de clasa a II-a. Paradoxal, în cel mai mare port maritim al țării, cele mai scumpe mâncăruri din saloanele constănțene, fie ele de lux sau nu, erau mâncărurile „cu pește", porția de pește fript ajungând la 40 lei la restaurantele de clasa I (pentru întreaga perioadă analizată, Constanța s-a dovedit a fi unul dintre cele mai „scumpe" orașe ale României).

Între „Tarzan" și „Stan și Bran"

Ajuns la Constanța, la băi, puteai vizita sau pur și simplu admira „monumentele istorice", cum erau definite de autoritățile timpului, și anume: *Farul Genovez*, statuia lui *Ovidiu*, busturile foștilor

Piața Ovidiu din Constanța...

... și vedere a orașului

Mahalaia tătără din Constanța

Farul „Regele Carol I”

primari I.N. Roman și I. Bănescu, bustul lui Mihai Eminescu sau „zidul cetății Tomis cu cele trei turnuri”.

Un alt punct de atracție l-a reprezentat, pentru cei veniți la băi, teatrul (Teatrul *Elpis*, Teatrul Cinema *Tranulis*). La Constanța existau și cinci săli pentru proiecții cinematografice: *Regal*, *Vox*, *Regina Maria*, *Trianon*, *Majestic*. La mare căutare în cinematografele conștătene erau filmele americane, produse de celebrele case de producție *Warner Bros*, *Metro-Goldwyn*, *Paramount Pictures*. Filmele cu mare succes rula nu mai mult de zece zile, repetându-se la scurte intervale sau schimbând sala de proiecție.

Dintre titlurile cu mare succes pe „piața” cinematografică conștătene de sezon, amintim: *Rin Tin Tin Salvator*, *Fuga lui Tarzan*, *Răzbumarea lui Tarzan*, *Stan și Bran și țigani*, *Stan și Bran și testamentul*, *Stan și Bran și scoțienii*, *Stan și Bran la Hollywood*, *Taras Bulba*, *Cei trei mușchetari*, *Dama cu camelii*, *Sissy*, dar și filme cu titluri comerciale: *Spiritele nopții și corabia blestemată*, *Ficica lui Dracula*, *Strigoii*, *Crima din liniile Maginot*, *Nu mi-am ucis soțul sau Femeia diabolică*. În fapt, așa cum sublinia și Tudor Argehi, mirajul filmelor le-a depășit pe

toate celelalte, orice blondă crezând că are farmecul irezistibilei Mary Pickford, brunetele fiind convinse că seamănă cu Pola Negri, iar bărbații cu Harold Lloyd sau cu Rudolf Valentino.

În cea mai mare parte însă, sălile de spectacol conștătene erau în situația de a se prăbuși. Astfel, plafonul cinematografului *Majestic* avea „serioase crăpături și curburi, amenințând să se dărâme peste spectatori”, sala *Trianon* plasa un număr mult prea mare de scaune față de cel admis, în timp ce „closetele” erau într-o stare deplorabilă. În aceeași situație se afla și cinematograful *Regina Maria*, considerat „un pericol pentru vizitatori, pentru igiena și siguranța publică, fiind necesar reducerea numărului scaunelor de sub scenă și completarea toaletelor cu despărțituri de zid și plăci de faianță”.

Evenimente mondene de sezon

Companiile teatrale bucureștene sau diferite alte organizații și „comiții” veneau la mare pentru a-și spori fondurile de peste an. Astfel, în vara anului 1936, Compania teatrală *Prietenii Mării*, alcătuită din artiști ai Teatrului Național București, a orga-

nizat un întreg ciclu de spectacole la Constanța. Gogu Ștefănescu, artist liric, primtenor al Operei Române, a dat un spectacol muzical la 16 august, cu „selecțiuni din opere celebre și doine naționale”. De mare efect fusese turneul „de propagandă românească” în Europa al primadonei Pia Igy, supranumită „privighetoarea României”. Artista a interpretat în sala Cazinoului Comunal din Constanța arii clasice din Mozart, Donizetti, Strauss, Brediceanu, Mihailescu-Toscani sau Herescu.

La 17 iunie 1937, Opera Română a concertat la Constanța cu *Tosca*. Teatrul *Tranulis* a dat o singură reprezentare, la 11 noiembrie 1937, „comemorativă a 25 de ani de la moartea marelui Maestru al comediei românești, I.L. Caragiale”, a Teatrului Național București. S-a jucat piesa *O noapte furtunoasă*, avându-i în rolurile principale pe N. Soreanu, Maria Giurgea, Eugenia Ciucurescu, Mircea I. Pella, Ion Morțun, Țancovici Cosmin.

În luna februarie a anului 1937, o adresă a Ministerului de Interne, Direcțiunea Administrației de Stat, informa Primăria Constanța că „sărbătorile naționale se serbează chiar de lumea oficială numai de mântuială, astfel, de exemplu, la sate asistă la

serviciul divin ce se oficiază cu aceste prilejuri, numai corpul didactic și elevii, pe când celelalte autorități absentează. De asemenea și la orașe, nu participă la Te-Deum-uri și la parăzile militare toate autoritățile. Comunicându-vă cele ce preced, avem onoarea a vă ruga să luați serioase măsuri ca, la serviciul ce se oficiază cu prilejul sărbătorilor naționale, să asiste toate autoritățile locale și, în general, serbările naționale să fie serbate cu tot fastul cuvenit."

Un bal de binefacere și...

Drept urmare, de „Ziua Tineretului Român“, fixată la 8 iunie, Ministerul de Interne, de acord cu Oficiul de Educație al Tineretului Român și cu sprijinul Primăriei Constanța și al comandamentelor Legiunilor Străjerești, a organizat în anul 1937 la Constanța „manifestațiuni și festivități“, iar după terminarea serbărilor, pentru „săptămâna străjerească“ (1-7 iunie) comandamentele Legiunilor Străjerești au avut misiunea „să creeze cadrul festiv potrivit, ornamentând sălile sau locurile unde se desfășurau festivitățile cu drapele și alte mijloace decorative luminoase, care să

încadreze portretul M.S. Regele“. În același an, între 8 și 28 iulie, reprezentanții tineretului polon și cehoslovac ajunși la Constanța au fost cazați la Mamaia, lângă tabăra Falangei Străjerești, în timp ce reprezentanți ai Ligii Tineretului Româno-Polono-Suedez au ajuns la Constanța cu sprijinul Oficiului de Educație al Tineretului Român.

Sub înaltul patronaj al Reginei Maria, „sub imboldul dat de M.S. Regele Carol II, de a nu precupeți nimic pentru armată și cultură“, a fost organizat la 21 aprilie 1937 un bal de binefacere pentru strângerea de fonduri necesare înființării unei biblioteci de specialitate necesară Asociației Ofițerilor din Marină. La 15 august 1937, de sărbătoarea Marinei, s-a dezvelit la Constanța statuia „Reginei poete Carmen Sylva“ și s-a pus piatra fundamentală la lucrările de consolidare a malurilor în prezența regelui Carol II, care descrie evenimentul în memoriile sale: „După o noapte oribilă de aproape complet nesomn, sosim, cu trenul regal, la Constanța. Mă simt prost, *very sticky* [foarte lipicios] și nedormit, mare greutate să mă rad, semn prost. Recepția obișnuită. Salve de 21 de tunuri, garda de onoare a Marinei (ofițerii

nu știu să salute cu sabia): Tătărescu, Irimescu, amiral Bălănescu, generalul Ciupercă, Ilasievici și primarul, cu pâinea și sarea“ [...] „După această vizită, reintrăm în programul obișnuit al zilei Marinei. Ambarcat pe N.M.S. *Regina Maria*, ieșim din port și ne îndreptăm, pe o mare ca un lac, spre careul vaselor unde se face obișnuita ceremonie. Singura modificare, luată după revista navală de la Spîthead, N.M.S. *Regina Maria* este urmată de S.N.R. *România*, pe bordul căruia sunt ambarcați invitații oficiali, care nu sunt poftiți pe *Regina Maria*.

Totul se petrece normal și discursul lui Bălănescu este mai potabil decât de obicei. Urmează o manevră cu submarinul *Delfinul*, care simulează, printr-o incursiune, un atac asupra distrugătorului nostru [...]. Întorși la mal, chem la Pavilion pe Gută [Gheorghe Tătărescu] și Radu Irimescu, ca să discutăm și să cercetăm situația armatei, după ultima discuție ce am avut-o cu ministrul respectiv. Starea morală fiind dezastruoasă, din cauza carenței și mentalității moral deficitare a șefilor. Tătărescu este de părere că trebuie luate măsuri drastice și că cel mai bun mijloc ar fi de a se scădea limita de vârstă a ofițerilor

Vedere spre bulevard

Micii principii Nicolae și Maria la Mamaia

superiori și generalilor cu patru ani și de a tăia în carne vie [...] Întors la pavilion, iau o baie, ca să mă revigorez (sic!). Urmează, pe urmă, programul, punerea pietrei fundamentale a noilor lucrări de apărare a malurilor, piatra definitivă, s-ar putea mai bine spune, căci prima parte a lucrării este terminată. Pe urmă, dezvelirea statuii Reginei Elisabeta (Carmen Sylva), o oroare cum n-am mai văzut, parcă este Mesalina, nu biata mătușă. Trece, pe urmă, la Mamaia, unde se face distribuirea medaliilor Marinei. Mulți decorați lipsesc [...] În acest timp, și până pe la 8, se desfășoară un destul de bun program de sporturi nautice. Înainte de masa care o dă Primăria, la plaja Mamaia, m-am dus să vizitez hotelul ONT, în construcție. E destul de bine, numai că n-au urmat sfatul meu și, din 130 de camere, n-au făcut decât 14 cu baie, ceea ce este o prostie. Își imaginează deșteptii, ca Sergiu Dumitriu, că, dacă te scalzi în mare, n-ai nevoie de baie. Fac tărăboi pe această chestiune [...]

Ziua se termină cu masa mare la Mamaia și, pe urmă, cu mașina la Cetatea pe nisip."

...demonstrații polițienești

Pe lângă aceste serbări fastuoase, la Constanța s-au organizat și acțiuni mai mult sau mai puțin hilare prin desfășurare sau modul de prezentare. Astfel, Societatea Generală a Funcționarilor Particulari din România, filiala Constanța, secția sportivă, a solicitat în vara anului 1937, „pentru a putea da o cât mai mare educație fizică funcționarului dobrogean de care e lipsit completamente“, subvenții pentru procurarea de echipament necesar întreținerii fizice (sic!). În afișul publicitar la „Marea Serbare Polițienească“ organizată luni, 9 august, ora 18, de Secția Dresaj din Cernavodă se specifica faptul că „se va executa mușcat la comandă, simularea morții, refuz de hrană, căutări de obiecte și persoane, precum și diferite demonstrații polițienești“.

Orașul beneficia și de existența a numeroase „societăți sportive, de vânătoare și automobilism“, de societăți de binefacere, care mai de care purtătoare de titluri sugestive în epocă, toate asigurând distrații „de sezon“: *Societatea Sportivă Victoria, Societatea Sportivă Elpis, Societatea Sportivă Venus, Societatea*

Sportivă a Serviciului Porturilor Maritime, Societatea Sportivă C.F.R., Societatea de Vânătoare Potârnichea, Societatea Coșorul, Societatea de Autobuze Săgeata, Societatea de Autobuze Tomis, Societatea Auto-Dobrogeană, Societatea Hipică Dobrogeană, Poligonul de Tragere, Societatea Crucea Roșie, Societatea Profilaxia Tuberculozei, Societatea I.O.V., Societatea Căminul de Ucenici, Societatea Principele Mihai, Societatea Asistența Publică, Căminul A.C.F., Societatea Funerară Sf. Ilie, Centrala de Aprovizionare C.F.R. și P.T.T.

Dincolo de amețitoarea viață din timpul verii și de mondenitățile epocii, Constanța a fost însă un oraș care s-a încadrat în România acelor vremi. „Strălucitorul“ centru era în contradicție „perfectă“ cu periferia, cu lipsa unei canalizări corespunzătoare, cu prostituția tot mai accentuată, cu „bolile de sezon“, toate acestea devenind mult mai vizibile odată ce primele picături de ploaie ale lunii septembrie puneau capăt sezonului. În fapt, Constanța se reîntorcea la viața sa, mai mult sau mai puțin liniștită, în gândul localnicilor, ca și în cel al turiștilor, făcându-și loc speranța unui sezon mai bun decât cel încheiat. ■

Barca regală la 1912

Inaugurarea lucrărilor în Portul Constanța (1909)

Invitație în lumea arhivelor

Apreciatul prozator și scenarist și secvențe din filmele sale: Secretul lui Bachus...

TITUS POPOVICI SE SPOVEDEȘTE PARTIDULUI

Prozator de succes încă de la primul său roman, *Străinul* (1956), dramaturg, scenarist cu multe filme la activ, membru corespondent al Academiei Române (1974), Titus Popovici (1930-1994) a avut și o carieră politică. Congresul IX al P.C.R. din 1965 l-a ales membru supleant, iar următorul membru plin al C.C. al P.C.R., demnitate păstrată până la 22 decembrie 1989. Între 1965 și 1980 a fost deputat din partea regiunii Crișana, apoi a județului Bihor în Marea Adunare Națională.

În pofida atașamentului la politica partidului, scriitorul le făcea uneori probleme tovarășilor din conducere, date fiind propensiunile sale bahice.

Un document inedit, descoperit în fondurile Cancelariei C.C. al P.C.R., recent puse la dispoziția cercetătorilor în sala de studiu a Arhivelor Naționale, păstrează o mărturie a prozatorului chemat la „judecata” conducerii partidului. Este o scrisoare, nedată, către Virgil Trofin, secretar al C.C. al P.C.R. în anii 1965-1972. Documentul este înregistrat la 11 februarie 1971, dar bănuim că este redactat cu mult mai înainte, având în vedere că același dosar în care se află păstrat cuprinde documente din 1969-1970. Presupunem că discuția cu Virgil Trofin, care a declanșat patetica mărturisire a romancierului, a avut loc mai curând în vara lui 1969, când se pregăteau dosarele celor care urma să fie propuși pentru a fi aleși în Comitetul Central la Congresul X (6-12 august 1969).

Am păstrat ortografia originalului. Cititorii vor sesiza, desigur, modul „original”, voit melodramatic, al prozatorului de a-și scuza omenеștile slăbiciuni, construind un mic text care îi putea îndreptăți locul între elitele partidului. Este un document istoric relevant pentru mentalitatea epocii și pentru un anume tip de relații dintre puterea comunistă și intelectualitatea aflată în serviciul ei.

Talentul, adeseori, scuza biografia.

Ioan LĂCUSTĂ

● Tatăl fură bani din casa Poștei și vinde apoi toate lucrurile familiei
● Sancționat, este trimis, drept pedeapsă, într-un sat din Basarabia ● Le-
gile neîndurătoare ale eredității ● Până la 19 ani, nici un pahar de
bere ● Anturajul, bată-l vina! ● O singură femeie cu adevărat și mai multe
soții ● Tovarăși, mai dați-mi o șansă!

Stimate tovarășe Trofin,

Au trecut opt zile de când ați stat de vorbă cu mine. 192 de ore, mai lungi, mai apăsătoare, mai pline de cele mai grave întrebări, decât nu știu câți ani grei. Opt zile în care umblu sufocat de rușine, în care mi-e aproape peste puțină să privesc oamenii în ochi. Opt zile în care, în fiecare clipă, ași da orice să se deschidă pământul în fața mea. În care nopțile nu se mai isprăvesc, ca să lase loc unor zile și mai fără de sfârșit. Opt zile în care durerile fizice sunt o ușurare față de cele morale, față de rușinea pe care trebuie s-o privesc în față, ca pe o oglindă necruțătoare.

Știu cât sunteți de ocupat, câte răspunderi vă apasă. Știu că n-am dreptul să vă răpesc timpul și totuși vă rog, așa cum n-am rugat pe nimeni niciodată, să citiți până la capăt această scrisoare.

Toată copilăria mea s-a desfășurat sub blestemul alcoolului. În tatăl meu, un mărunț funcționar de poștă, au zăcut doi oameni: unul muncitor, serios, bun soț și bun părinte, și altul căruia alcoolul îi întuneca mințile, care ne chinua moralmente, certăreț, scandalagiu... Certurile nu se mai terminau. Deși ele nu aveau loc în prezența mea, cu sensibilitatea ascuțită a copilului, simțeam, mă apăsa, îmi distrugea sănătatea atmosfera grea din casă. Pe urmă veneau remușcările, jurămintele iar eu eram fericit câteva zile, pentru că-l iubeam și ași fi dat oricât să-l pot respecta tot timpul. Dar nu peste mult timp

începea de la început. Atras de niște excroci a început să joace cărți și ca să scape de o datorie „de onoare”, a luat bani din cassa poștei. Pentru că, pe de altă parte, era un om prețuit pentru calitățile lui i s-a dat un termen, nu mai țin minte, câteva zile, ca să acopere datoria. Ne-am vândut lucrurile, ne-am împrumutat în stânga și în dreapta, ne-am umilit la toți cunoscuții, fără să le spunem de ce ne trebuie banii.

Un timp, toate lucrurile au mers bine, până într-o zi când, în urma unui scandal, tatăl meu a fost sancționat și trimis drept pedeapsă într-un sat din Basarabia. Începuse războiul. Puținele lucruri pe care le mai aveam s-au risipit; în satul acela el s-a încurcat cu o femeie, nu ne mai trimitea un ban. Am fost ținuți din milă, eu cu mama, la țară, la o mătușe învățătoare, o femeie rea, zgârcită, maniacă după avere. Ani de umilință, de sărăcie lucie, în care mi se arunca mereu în față că suntem doar niște întreținuți. Atunci, în anii aceia, am început să urăsc în mod organic lumea banului, lumea în care omul fără avere era o zdreanță, în care pofta de avere murdărește până și relațiile între rudele cele mai apropiate. Mama trudea ca o servitoare...

Ceea ce urmează e greu de pus pe hârtie: zdrobită de conștiința vieții ei risipite (mama a fost o femeie superioară, citea enorm, scria și versuri, ea mi-l citea pe Eminescu) a început și ea să-și caute mângâierea în băutură. Pe ascuns. O iubeam, o iubesc astăzi mai mult

...Puterea și adevărul...

decât orice pe lume. Mi se rupea inima văzând-o cum se distruge și cum încearcă să ascundă patima care pusese stăpânire pe ea: eram înnebunit de rușine la gândul că și alții ar putea băga de seamă.

Pe urmă, prin 1945, tatăl meu s-a întors acasă, dar viața noastră familială nu s-a mai încheat niciodată. Erau doi străini unul față de celălalt, nu trecea o zi fără certuri, fără reproșuri, fiecare se acuza pe celălalt pentru viața lor risipită. Se fereau de mine, pentru că singurul lucru care-i lega de viață eram eu, mă adorau amândoi și încercau să-mi dea iluzia că totul e bine, armonios. Refugiul meu, salvarea mea poate, a fost munca, studiul, scrisul, activitatea revoluționară, în care m-am angajat din tot sufletul. Doream să fac și eu ceva, ca oamenii să fie fericiți, să capete conștiința responsabilității lor, față de ceilalți, pentru o societate așezată pe temelii drepte, în care fericirea să fie posibilă.

Am jurat că voi face totul ca să ajung om întreg, slujitor al acestei țări, slujitor al socialismului.

Știind că există legi ale eredității, că există slăbiciuni și defecte care se transmit, am știut și eu că se poate lupta împotriva lor, că e o luptă grea cu tentațiile, cu ceea ce animalitatea din om tinde să răpească rațiunii și conștiinței. Omul, dacă vrea să fie om, trebuie să se cunoască pe sine, cu tot ce are el bun, dar mai ales cu tot ce are rău, cu toate defectele lui și să ducă până la moarte o luptă împotriva lor.

De opt zile îmi fac cu toată luciditatea de care sunt capabil, cu toată adâncă umilință din sufletul meu, un bilanț, fără crutare. Răspunsul e, pentru mine, cutremurător. *Nu! N-am reușit!*

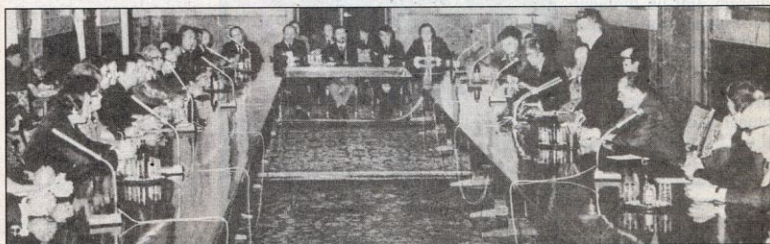
...Setea

Ceea ce a realizat prin muncă, prin disciplină, prin autocontrol Titus Popovici a fost, în multe, în foarte multe, în prea multe rânduri, mănjit cu noroi de un Titus Popovici ușuratic, necontrolat, cu grave defecte de caracter, un amestec de mitocănie, de inconștiență, de egoism.

Până la 19 ani, când am venit în București, nu băusem nici măcar un pahar de bere. Suferisem prea mult văzând dezastrul sufletești pe care le provoca această patimă, o consideram degradantă, capabilă să distrugă pe omul cel mai înzestrat.

Dar... Am început să public, să câștig ceva bani, în jurul meu au început să se învârtă tot felul de indivizi care mă linguseau, îmi băgau în cap că nu e bărbat acela care fuge de un pahar de vin, sau de mai multe. Ca să fac pe grozavul, ca să-mi înving timiditatea (pentru că cu toate aparențele mele zgloabii, sunt un om foarte timid), am început să le arăt că sunt cel mai grozav decât toți. Băut, am început să fiu mai curajos cu fetele, să fac pe cuceritorul, să-mi bat joc de principiile morale (care, în stare de beție, mi se părea că nu sunt la fel de obligatorii și pentru mine), într-un cuvânt, să murdăresc imaginea mea de om pentru care munca, scrisul, studiul sunt principala rațiune de-a fi, să acreditez imaginea unui alt Titus Popovici, un aventurier, un om pe care nimic nu-l reține de la capriciile lui de moment. În clipele acelea, ca un apucat, simțeam nevoia să batjocoresc pe oamenii care țineau la mine în mod sincer, să iau în derădere totul.

Tovarăș Trofin, în viața mea a existat cu adevărat o singură femeie, o singură dragoste adevărată, din copilărie, până astăzi. E actuala

La cea de-a doua Conferință a Creatorilor din Cinematografie (București, 8-19 aprilie 1974)

mea soție. Ea a fost alături de mine în toate clipele grele și astăzi, cu dureroasă sinceritate trebuie să recunosc că *toate*, fără excepție, mi se datoresc mie, exclusiv.

În clipele de beție o chinuiam fără milă, încercam să o umilesc, încercam să-i distrug sentimentele față de mine, să-i dovedesc că eu sunt o ființă „superioară”, căreia îi e îngăduit orice, iar ea o biată îngineră oarecare, care trebuie să fie fericită oricum și să rabde orice. M-am încurcat într-un mod iresponsabil cu nevasta unui prieten (unul din lucrurile cele mai oribile pe care le poate face cineva). Era o actriță, o ființă interesată, pentru că eu eram o „partidă bună”, o trambulină socială. Când mi-am dat seama, era prea târziu. Ca să repar ceea ce făcusem, m-am căsătorit cu ea din obligație.

Eu n-am avut frați. De mic am crescut împreună cu un văr primar, fiul unei surori a mamei, un copil care, de mic, era considerat un geniu matematic. Era cu doi ani mai tânăr ca mine, dar avea o maturitate surprinzătoare. A fost un om care nu m-a cruțat, care mi-a atras în nenumărate rânduri atenția asupra gravelor laturi negative din caracterul meu: superficialitatea, lăudăroșenia găunoasă, inconștiența... La 25 de ani, când tocmai terminase Politehnica, s-a îmbolnăvit foarte grav de o tuberculoză osoasă generalizată și s-a sinucis.

Durerea, sentimentul că n-am făcut tot ce omeneste puteam și trebuia să fac pentru el, să fi fost alături, să fi luptat alături împotriva bolii, să-i fi insuflat încrederea în viață, m-au doborât. Și am început să beau peste măsură. Cu oricine, ziua, noaptea, numai să nu rămân singur, cu gândurile mele. M-am înhăitat cu toate scursurile societății, timp de aproape un an, mâncând și dormind pe apucate, dar bând mereu, fără încetare, până am ajuns în pragul nebuniei. Nu mai știam ce spun, ce fac, eram om numai la înfățișare. Am

intrat, era inevitabil, într-o încurcătură urâtă și când mi-am dat seama pe ce cale luasem, într-un moment de disperare, am încercat să-mi pun capăt zilelor. Altă dovadă de lăsatate, de fugă de răspundere. Dar, tovarășii care s-au ocupat atunci de mine s-au dovedit a fi mai întregi, mai oameni, mai cumpăniți decât „intelectualul” dezaxat care ajunsesem.

Mi-am refăcut viața. M-am recăsătorit. Actuala mea soție mă așteptase,

fără ca eu să-i dau niciun semn de viață, aproape doi ani. M-am cufundat în muncă, ulcerul m-a împiedecat să-mi fac de cap ca înainte. Dar mai scăpam frânele din când în când și iarăși își făcea apariția celălalt, inconștientul, cel care cu orice chip vrea să fie cel mai deștept om din lume, interesant cu orice preț, cel pe care nu-l oprește nimic, ființa aceea lipsită de maturitate...

Acum, în cel mai greu moment al vieții mele, îndrăznesc să vă spun că nu mă reprezintă pe de-a întregul... Dar n-am dus lupta până la capăt, nu l-am scos din mine definitiv, ca pe o uscătură netrebuincioasă, primejdioasă. N-am reușit să fiu om întreg, pentru că nu mi-am dat silința să fiu un om întreg, până la capăt, în orice împrejurare.

Și asta într-un moment când ne găsim la o răscruce a istoriei, când fiecare gest contează, când depinde de fiecare din noi din sus până jos ca spiritul nou deschis de Congres să devină realitate puternică, să creăm oameni conștienți, lucizi și înflăcărați, într-un cuvânt, oameni adevărați.

Am fost înconjurat de stimă și de grijă, am avut toate condițiile pe care și le poate dori cineva. Mi-e groază să mă gândesc cât de puțin demn m-am arătat de ele. Acesta e adevărul pe care-l privesc astăzi în față, cu un sentiment de rușine, pe care nici-un fel de cuvinte nu-l pot cuprinde.

Tovarășe Trofin, dacă credeți că tot ce am făcut bine până astăzi și tot ce pot face bun de acum înainte mai merită o șansă, rugați-i pe tovarășii să-mi o acorde.

Chezășia acestei încrederi va fi viața mea întreagă, scrisul meu, activitatea mea, fiecare gest.

Titus Popovici

P.S. Soția mea a fost operată recent (în zilele când am ajuns să fac ceea ce am făcut) și e la mare, de zece zile. Mă duc și eu pe câteva zile, maximum o săptămână, ca să nu fie neliniștită din pricina mea.

I-am dat prea multe prilejuri, din păcate.

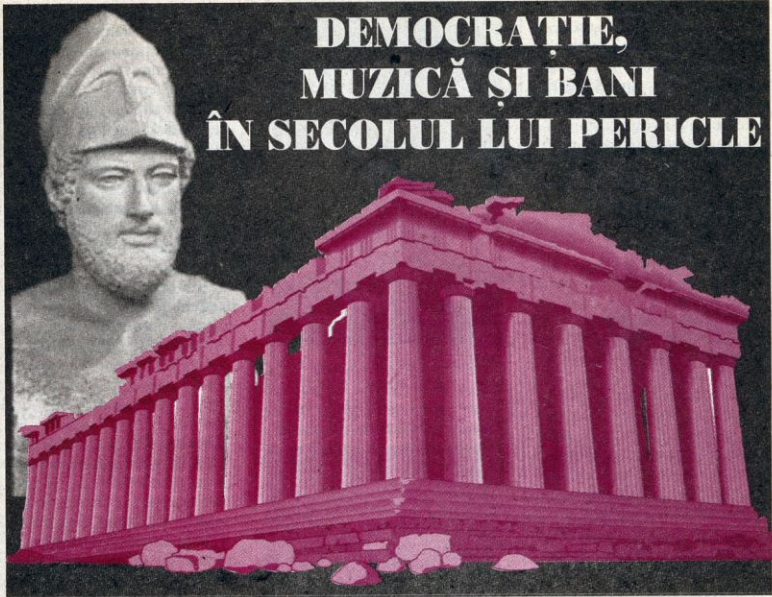
Mi-am permis să adaug aceste rânduri, ca să știți unde sunt. În satul 2 Mai.

O, dacă apa mării ar putea spăla zgura de pe sufletul meu! ■

„Viața mea întreagă, scrisul meu, activitatea mea...”

DEMOCRATIE, MUZICĂ ȘI BANI ÎN SECOLUL LUI PERICLE

GHEORGHE CEAUȘESCU

Secolul V înaintea erei creștine, cunoscut îndeobște drept secolul lui Pericle, situat, din punct de vedere spiritual, pentru prima oară pe principiile clasicismului, a dezvoltat coordonate de gândire și domenii definitorii pentru ceea ce se numește astăzi Europa.

Secolul V î.d.Cr. este perioada în care s-a cristalizat și dezbaterea politică, atât cea desfășurată mai ales în instituțiile democrației Ateiei, cât și cea cultivată de spirite de anvergura unui Gorgias, Protagoras, Socrate și școala sa, dar și timpul în care s-au produs două evenimente istorice care au zguduit atât structurile politice, cât și conștiințele individuale, determinând o schimbare de mentalitate, și anume: războaiele cu persii (490 și 480-479 î.d.Cr.) și războiul peloponesiac (431-404), care a pus față în față cele două imperialism concurente Atena și Sparta.

Războaiele cu persii au devenit momentul istoric de

referință pentru toți grecii, ei simțindu-se atunci amenințați, prin acțiunea marelui rege de la Persepolis, în însăși esența ființei lor: pentru greci, războaiele medice au constituit antagonismul dintre spiritul de libertate și despotism, curente încarnate de cele două popoare grecii și persii și de două continente antinomice din punctul de vedere al mentalității și al civilizației Europa și Asia.

Încheierea ostilităților militare le-a permis grecilor să-și pună numeroase întrebări cu privire la posibilele cauze ale conflictului. Astfel, din ce în ce mai des, în scrierile vremii au apărut paralelisme între calitățile celor două popoare

(de ex., PseudoHippocrates, *Despre aer, ape și vânturi*).

Odată depășit pericolul extern, rivalitățile între polisuri (ce s-au manifestat chiar și în timpul ostilităților, unele cetăți, asemenea Argosului sau urbei beoțienilor, au „medizat” au pactizat cu inamicul) au izbucnit cu și mai mare violență. Războiul peloponesiac a fost un conflict inter-grec în care, în anumite momente, speculând situațiile favorabile, s-a implicat și regele persilor, atât financiar, cât și diplomatic. Cele două centre de putere în jurul cărora gravita întreaga lume greacă Atena și Sparta nu erau simple cetăți antagone, ele reprezentau două sisteme politice incompatibile:

democrația și aristocrația. Avataururile războiului, succesele și insuccesele înregistrate de competitori au dus la discuții aprinse asupra superiorității sau inferiorității celor două sisteme unul în raport cu celălalt. Au apărut și primele critici la adresa democrației considerate inefficientă, deci incapabilă să reziste în confruntarea cu un regim autoritar.

Contestarea democrației

Războiul peloponesiac a produs o răsturnare a valorilor consacrate până atunci. Prin șocurile pe care le-a determinat, prin tragediile existențiale la care contemporanii au asistat neputincioși, prin efectele colaterale (precum ciuma, izbucnită la Atena în al doilea an de conflict), prin cinismul manifestat de combatanți, prin actele de eroism și de lășitate, războiul i-a determinat pe oameni să repună în discuție toate credințele și teoriile în care crezuseră până atunci cu tărie.

Cu realismul și cu excepționala sa putere de observație și analiză, istoricul Tucidide a surprins efectele psihologice și mentale ale conflictului: „Războiul, distrugând confortul vieții de zi cu zi, este un învățător violent care schimbă caracterele celor mai mulți dintre oameni, potrivit condițiilor din jurul lor. Valoarea obișnuită a cuvintelor s-a schimbat atunci când oamenii au considerat că au dreptul să le folosească după voia lor, ca să-și justifice acțiunile: o îndrăzneală nesăbuită era numită curaj și loialitate, iar o ezitare înțeleaptă, lășitate viclenă. Cumpătarea și autocontrolul au ajuns să fie socotite doar paravanul friicii, să aibă pe deplin și oriunde înțelesul refuzului de a făptui. Într-un cuvânt, aplauzeau primea acela care făcea cel dintâi vreo faptă ticăloasă sau dacă îl imboldea pe altul să înde-

Antigona, reprezentare pe un vas grecesc

plinească o ticăloșie care nu-i trecuse prin minte.” (3,82)

În timpul și în urma conflictului, totul a fost repus în discuție, sistemul politic nefăcând nici el excepție. Mentalitatea s-a modificat în mod spectaculos. Platon a făcut aceleași constatări, subliniind însă că și alte evenimente (precum cataclismele naturale sau epidemiile) pot influența comportamentul uman, conducând la modificarea reglementărilor existente. Atenianul din *Legile* le declara interlocutorilor că actele normative ale unei cetăți nu reprezentau

opera unor legislatori, că „întâmplările și nenorocirile care se abat asupra oamenilor legiferează pentru noi. Fie un război schimbă în mod violent constituția și modifică legile, fie sărăcia produsă de lipsuri grele; multe instituții au fost determinate de boli, când se produceau epidemii, sau de calamități, când durează lungă vreme, uneori ani în șir”. (*Legile* 709 a) Reflectând la toate acestea, personajul conchidea că trei factori guvernează asupra existenței umane: divinitatea, soarta și oportunitățile...

Ce importanță au modelele muzicale?!

Același Platon (*Legile* 700 a-701 d) exemplifica schimbarea de mentalitate și prin modificările de modă în domeniul muzical, petrecute chiar în timpul vieții sale. În opinia filosofului atenian, de altfel, un conservator, cauza principală a tuturor degradărilor era excesul de libertate. Inițial, susținea elevul lui Socrate, genurile muzicale erau în general în număr de cinci: inmuri adresate zeilor, threnosuri, peanuri, ditirambi, nomi, fiecărui gen aparținându-i un tip melodic consacrat. Concursurile muzicale erau judecate de persoanele cele mai competente în materie; publicul nu avea niciun cuvânt de spus. Cu timpul însă lucrurile s-au pervertit: regulile care guvernau genurile au fost abandonate, s-a mers până acolo, încât se susținea că „nu există niciun fel de ortodoxie în domeniul muzical”. În asemenea circumstanțe, fiecare individ a ajuns să se creadă un judecător competent, iar victoriile erau decernate prin strigătele gloatei de pe băncile teatrului. Platon denumea acea putere dobândită astfel de plebe prin termenul de „teatrocrație”. Iar distrugerea

Sofocle

autorității s-a produs în toate domeniile, inclusiv cel politic.

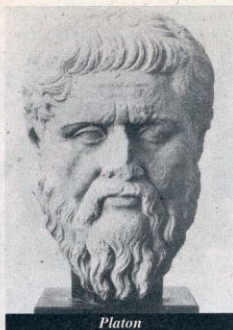
...dar banii?!

La toate acestea ar mai trebui adăugat încă un factor perturbator, respectiv dezvoltarea, din ce în ce mai puternică, a economiei monetare și, tocmai datorită ei, creșterea în importanță a clasei de mijloc. Prin utilizarea pe scară largă a monedelor, punând la contribuție progresele realizate în arta navigației, negustorii greci străbăteau în lung și în lat Mediterana și Pontul Euxin, vânzându-și peste tot mărfurile fabricate de lumea elenică și aducând în Grecia produsele regiunilor barbare. Economia a devenit prin excelență monetară: averile nu se mai măsurau în turme și suprafețe de pământ, ci în bani.

Șocul pe care l-a provocat lumii grecești noua realitate i-a inspirat lui Sofocle o tiradă celebră în *Antigona*. Confruntat cu încălcarea ordinelor de a-i interzice ritualul funerar lui Polinice, fiul lui Oedip, ce-și ataca cetatea natală, Creon, regele Tebei, era convins că se afla în fața unui clasic caz de corupție provocat de ban „cea mai păcătoasă dintre toate invențiile omenești”, care „distruge cetățile, care-i scoate pe oameni din casele lor, care-i împinge pe oamenii virtuosi spre fapte rușinoase, care-i învață pe oameni toate blestemățiile și îi abate de la cele sacre”. (295-301)

Aristofan, și el un tradiționalist, în ultima sa comedie (*Ploutos*), se lansa într-o veritabilă diatribă împotriva noilor îmbogății care toți, fără excepție, erau „hoți de obiecte din temple, retori, sicofanți, derbedei perversi” (v.30 și urm.). Singurii oameni care se bucurau de viață erau „șmecherii, incorecții și cei care nu fac două parale”. (v. 37)

Cutremurul era însă mai vechi, dar el a atins apogeul în

Platon

secolul V î.d.Cr. Schimbările au cuprins toate domeniile, inclusiv cel al filosofiei, unde apărea un nou curent de gândire: sofismul. Dacă preocupa-

*Singurii oameni
care se bucurau
de viață
erau „șmecherii,
incorecții și cei care
nu fac două parale”.*

rea de căpetenie a ionienilor a fost filosofia naturii, respectiv geneza cosmosului și legile ce-l guverneau, sofistii s-au interesat mai ales de nașterea omu-

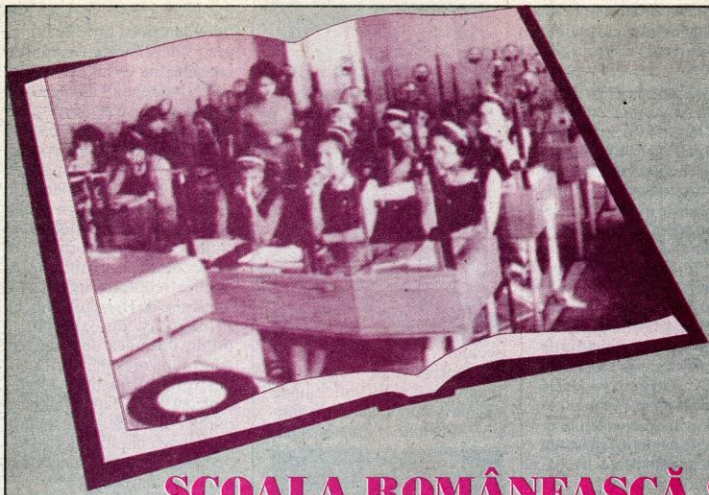
Moartea lui Socrate,
miniatură medievală

lui, apariția civilizației, relațiile între oameni și între cetăți. Ei erau adepții relativismului, considerând că nu există adevăruri absolute, ci numai păreri și convingeri și, de aceea, cultiva cu precădere retorica.

Rolul jucat de ilustre personalități, precum Protagoras, Gorgias, Kallikles, Prodicos în domeniul politic, a fost dublu: atât în activitatea cotidiană, în slujba cetății, prin participarea la rezolvarea problemelor publice (conform informației transmise de Heraclit Ponticul, Protagoras, de exemplu, a primit misiunea de a redacta constituția orașului Turioi sudul peninsulei italiice; Gorgias a pledat în favoarea unificării politice a Eladei), cât și prin dezbaterile chestiunilor teoretice - lege și natură, esența dreptului, egalitarism etc.

Împotriva lor s-a ridicat Socrate, alături de discipolii săi, care credeau cu tărie în existența adevărilor absolute și a legilor morale ce guverneau cosmosul și existența umană. Prestigiu enorm, fără egal în istorie, de care s-au bucurat aceștia a determinat discreditația ce s-a abătut asupra sofistilor, contribuind astfel la pierderea unui important capitol de literatură greacă. Cunoaștem însă fie direct, fie indirect, teoriile pe care grecii secolului V î.d.Cr. le-au formulat și care se regăsesc și la gânditorii epocii moderne: teoria lui Protagoras despre umanitatea la începuturile ei este reluată de Hobbes, iar Phileas din Calcedon discută necesitatea egalitarismului economic și a etizării activităților economice, prefigurând teoriile socialiste. Oratorul atenian Antifon se referea la „contractul social”...

Cu alte cuvinte, secolul V î.d.Cr. poate fi considerat laboratorul în care s-au produs pentru prima oară unele dintre ideile ce ne stăpânesc chiar și astăzi. ■

ȘCOALA ROMÂNEASCĂ ȘI PREDAREA LIMBILOR STRĂINE

Conf. univ. dr. VIOLETA NEGREA

O lungă perioadă istorică, limbile străine au constituit obiect de studiu doar pentru cei inițiați, care doreau să aibă acces direct la operele clasice reprezentative. Însușirea limbilor latină și greacă reprezenta singura cale pentru a putea prelua și răspândi idei ale filosofiei, artei, ale principiilor de drept reprezentative pentru cultura antică. Descifrarea unor inscripții, documente și opere a impulsat activitățile de cercetare și de descoperiri arheologice.

În țara noastră s-au manifestat preocupări de această natură spre sfârșitul secolului XIX, concretizate în studii publicate în 1899 de către profesorul Arsenie Vlaicu. El se afla printre fondatorii principiilor potrivit cărora elevul reprezenta elementul activ în procesul de instruire, depășind concepția tradițională care admitea numai rolul informativ al profesorului.

Orientările și tendințele care au influențat cercetările metodologiei predării limbilor străine în întreaga lume au căpătat aplicabilitate și în țara noastră în anii 1897-1910. Programa pentru limba fran-

ceză din școlile secundare de băieți (în această epocă limba franceză era preponderentă în școala românească) prevedea în 1908 adoptarea metodologiei directe, recomandând, între altele, să se studieze limba vie, iar conținuturile, numai originale, să cuprindă discursuri, narațiuni, descrieri în proză, versuri, scrisori, basme, maxime ș.a. Programa școlilor de fete pune accentul mai mult pe conversație, mai puțin pe traduceri, iar gramatica se studia ocazional.

Se înregistrează și atitudini rezervate, conservatoare, generate de nivelul de instruire din mediul școlar de la înce-

putul secolului XX. În 1899 o profesoară atrage atenția asupra incapacității elevilor școlii românești de a folosi limba franceză ca mijloc de comunicare orală. În *Curs de limba franceză* (1900), ea își exprimă convingerea, venită din experiență, că metoda integral directă nu putea fi folosită în școlile românești din cauza nivelului general scăzut al pregătirii și a profesionalismului precar al dascălilor din acea vreme.

Metodele moderne în predarea limbilor străine au diminuat dominația sistemelor tradiționaliste în învățământul de toate gradele.

Eficiența noului sistem s-a concretizat, la cumpăna veacurilor, în acordarea priorității exprimării orale, în activizarea subiectului și asimilarea intuitivă a regulilor de gramatică prin exercițiu.

În prima jumătate a secolului XX s-au adoptat metode noi de predare. Acum s-au pus bazele unei noi concepții concretizate prin ameliorarea programelor școlare și accentuarea tehnicilor și procedeelor active de predare-învățare a limbilor străine. Scrierea, alături de practica orală, conversația, alături de lectura textului și de exercițiile de reutilizare, corectarea pronunției și a exercițiilor scrise, reabilitarea traducerii care consolidează, prin repetiție, însușirea conștientă a deprinderilor fonetice și a regulilor gramaticale, constituie modificări benefice pentru învățământul limbilor străine din epocă.

În România, aflată în plin avânt economic la acea dată, se face simțită aplicarea noilor concepte apuse ale sistemului intermediar mixt, direct și activ, în predarea și însușirea limbilor străine moderne. Programa Ministerului Instrucțiunii Cultelor și Artelor din 1932 formulează, pentru învățarea limbilor străine, obiectivele culturale și abia apoi pe cele formative și practice străine, care țin cont și de posibilitățile efective de aplicare a acestora în practica profesională.

Limba franceză rămâne, în continuare, într-o poziție privilegiată datorită puternicilor afinități dintre ea și română, a legăturilor strânse statornicite dintre cele două popoare. Limbile engleză și germană cuceresc și ele, în această perioadă, din ce în ce mai mult teren, ca urmare a extinderii relațiilor comerciale, economice, tehnice cu țările respective. Acest fapt a fost determinat de

avântul economic al României, ce devenise furnizor de grâne și petrol pentru multe state europene. Europa identică în țara noastră un partener de cultură și civilizație.

Suportul logistic al studiului limbilor străine se rezuma doar la conținuturi traduse în limba engleză și, respectiv, germană din creația cărturarilor români. Limba străină, astfel asimilată, se dovedea a fi artificială. Se punea, totuși, un accent deosebit pe studiul categoriilor gramaticale, prin exerciții de traducere, și pe dobândirea unei pronunții și intonații corecte prin exerciții orale.

Printre teoreticieni, cunoscuți metodologi ai perioadei, pot fi menționați M. Lăzărescu și M. Periețeanu care au publicat în 1938 *Îndrumări metodice pentru limba franceză*.

După Cel de-al Doilea Război Mondial, apariția Organizației Națiunilor Unite, a UNESCO, apoi a Comunității Europene, răspândirea unor sisteme de comunicare în masă (televiziunea, legăturile prin satelit și mai apoi sistemul Internet) au determinat o adevărată revoluție în studiul limbilor străine. În acest sens, se ajunge la un proces de specia-

lizare a diferitelor limbi pe domenii de activitate, din ce în ce mai conturat acum. Limba franceză rămâne o limbă a culturii, limba germană își restrânge domeniul de influență în tehnică, în vreme ce engleza este folosită în special în comerț, economic, legislație, dar și în industria turismului în continuă expansiune.

Ideea însușirii unei limbi străine nemijlocit, prin metode intuitive, fără intermediul limbii materne, cu un efort intelectual minim, trezește interes și îi stimulează pe pedagogii contemporani la căutarea de noi soluții.

Învățământul limbilor străine se îmbogățește cu metodologia audio-orală și cea audio-vizuală, datorate acumulărilor tehnice moderne remarcabile din această perioadă și care au avut drept obiectiv eficientizarea procesului didactic al limbilor străine moderne.

Un curent al studiilor psihologice, cu un puternic impact asupra însușirii în școală a limbilor străine, a fost behaviorismul secolului XX, care a insistat asupra deprinderilor, pe baza reflexului condiționat, considerând limba drept un comportament care poate fi obținut cu ajutorul unei con-

Misiunea Militară Franceză la Onești, în 1917

Ministrul de Externe al Franței, Louis Barthou, la București, cu regele Carol II

diționări operante asemănătoare celei folosite în dresarea animalelor. Împreună cu tehnicile audio-vizuale destinate învățării limbilor străine, acesta se află la originile unor mutații semnificative în domeniul învățării limbilor străine. Suportul material al conținutului se va completa cu benzi audio și video, ale căror performanțe sunt și astăzi în continuă evoluție. Se realizează, de asemenea, pentru prima dată, studii asupra impactului psihologic al folosirii acestor mijloace tehnice în învățarea limbii engleze pentru scopuri specifice (ESP English for Special Purposes), care devine, de acum, un segment important în învățarea limbilor străine.

Ca și în alte țări, în România, îndeosebi în anii '60-'70, a fost adoptat un program specializat pentru o categorie de licee cu predare intensivă a limbilor străine, engleza, franceza, germana, italiana, spaniola, care beneficiau chiar și de profesori vorbitori nativi, veniți din țările respective, în cadrul unor acorduri bilaterale de cooperare culturală. Mai mult, unele materii sunt studiate chiar în limba străină (istorie, fizică, chimie, biologie), cu profesori cu pregătire de specialitate în străinătate.

Totodată, s-a trecut la modificări importante ale cifrelor

de școlarizare pentru facultățile de litere care urmau să pregătească personal didactic necesar acestui amplu program reformativ în învățământ. Au apărut facultăți noi cu profil parțial specializat: geografie și o limbă străină, iar în cadrul Academiei de Studii Economice a luat ființă Facultatea de Relații Economice Internaționale cu curriculum al limbilor străine cu aplicație în domeniul economic. Un aspect complementar al acestui program a fost reprezentat de faptul că biblioteci ale consulatelor Marii Britanii, Franței, Statelor Unite ale Americii, Italiei au fost deschise în mai multe orașe ale țării, unde studenții, elevii, cadrele didactice puteau să se pună la curent cu noutățile în domeniu pe plan internațional.

Reforma curriculară, temporară, s-a adresat însă în mod special aspectelor formale (accesul la noile principii pedagogice pentru predarea limbilor străine, creșterea semnificativă a cifrelor de școlarizare, modificări consistente ale planurilor de învățământ la toate nivelurile) și mai puțin elementelor de conținut. În ciuda eforturilor entuziaste și a strădaniei unor împătimiti în domeniul muncii didactice specializate pe limbi străine,

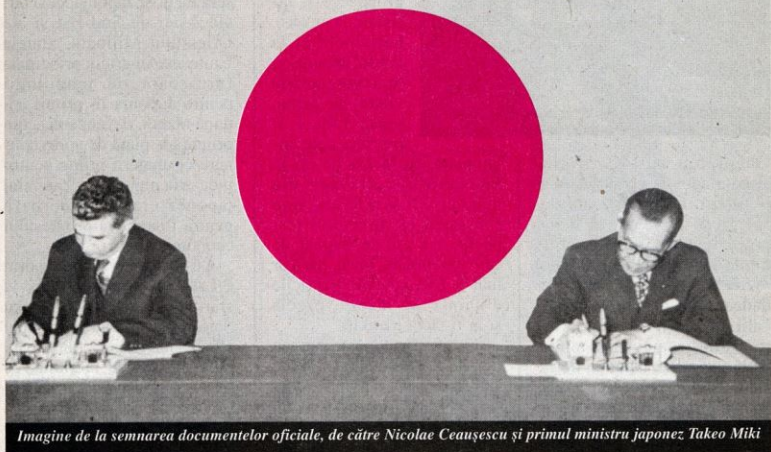
textele manualelor au rămas subordonate obiectivelor generale ale învățământului românesc al acelui moment istoric.

Conținuturile originale, autentice, nu erau admise în manualele nici unui nivel sau specializare. Se făcea apel la texte concepute într-o manieră didacticist-demagogică, ce foloseau un vocabular artificial, limitat, ceea ce a constituit nu numai o puternică frână în conceperea și adoptarea unui program modern complet, eficient, dar a exercitat și un puternic efect negativ asupra nivelului calitativ al limbilor străine asimilate în cadrul școlii românești din acea perioadă.

Începând cu a doua jumătate a deceniului 7 s-a produs o revenire brutală la o politică educațională închistată, care a coborât brusc cifrele de școlarizare de la 300 de locuri în 1976 la numai 25 în anul 1977 la Facultatea de Limbă Engleză din București. În același an s-au restructurat liceele cu predare intensivă în limbi străine, iar planurile de învățământ au înregistrat o reducere sensibilă a numărului orelor de limbi străine la toate nivelurile și profilurile de învățământ. Au fost eliminate în totalitate orele de limbă străină pentru învățământul primar, motivându-se că experimentul anilor anteriori nu a avut rezultatele scontate.

Aceste schimbări în curriculum-ul limbilor străine din țara noastră de la sfârșitul anilor '70 și în anii ce au urmat până în anii '90 au avut un impact negativ deosebit de puternic, nu numai din punct de vedere educativ, dar și economico-social care se va resimți încă mulți ani. Într-un domeniu atât de sensibil, cum este cel al educației și învățământului, orice perturbare are repercusiunile cele mai neașteptate, făcând dificile încercările de redresare. ■

CEAUȘESCU ÎN JAPONIA: O VIZITĂ AMÂNATĂ

Imagine de la semnarea documentelor oficiale, de către Nicolae Ceaușescu și primul ministru japonez Takeo Miki

GRIGORE ALDESCU-ALDEA

Tokio, 1972. La începutul lunii aprilie, toți cei care ne aflam la Ambasada și la Agenția Comercială de aici trăiam clipe de mare încordare. La invitația guvernului nipon, Nicolae Ceaușescu, președintele României, urma să facă o vizită oficială în Japonia, programată pentru zilele de 4-9 aprilie. Ambasadorul Iosif Gheorghiu și colaboratorii făceau ultimele pregătiri, stabilind până la cel mai mic detaliu programul: sosirea delegației și primirea ei de către împăratul Hirohito, împreună cu primul ministru și ceilalți membri ai guvernului japonez, recepția oficială la Palatul imperial, recepția de la reședința șefului delegației române (palatul Akasaka), vizita la Keidaren (organizația centrală a Patronatului japonez, unde urma să fie prezenți conducerea Patronatului și alți oameni de afaceri japonezi), vizitele în provincie: la Kyoto (veche capitală imperială japoneză) și la sediul firmei Koyo Seiko, ce construia o fabrică de rulmenți în țara noastră (la Alexandria), în sfârșit, conferința de presă de la Clubul presei japoneze, cu sediul în Hotelul imperial din Tokio.

Numeroase instituții române și japoneze fuseseră mobilizate pentru pregătirea și asigurarea bunei desfășurări a vizitei. Ambasada română era în legătură permanentă cu GAIMUSHO (Ministerul de Externe japonez) și pusese la punct întregul program: locurile de întâlnire, participanții, discursurile, translatorii etc.

Mulți dintre românii implicați în pregătiri (protocol, securitate și pază, persoane pentru diverse servicii etc.) sosiseră din vreme în Japonia. Se făcuseră aprovizionările necesare pentru recepții, se trimiseseră invitațiile atât pentru recepția de la Palatul imperial, cât și pentru cea de la reședința delegației române.

Telegrama năucitoare

Rămăseseră mai puțin de 48 de ore până la aterizarea aeronavei prezidențiale române.

Tensiunea pregătirilor se mai potolise și eram cu toții mulțumiți de modul cum se desfășuraseră lucrurile. Ca din senin însă, ambasadorul

Împăratul Hirohito și președintele Gerald Ford

Gheorghiu ne-a convocat și ne-a adus la cunoștință că o telegramă sosită de la București ne cerea să luăm urgent legătura cu autoritățile gazdă și să le informăm că... vizita a fost anulată! Nu se dădeau nici un fel de explicații. Ministerul de Externe român nu comunicase nimic ambasadorului japonez de la București și aruncase, cum se spune, pisica moartă în curtea Ambasadei române din Tokio.

Ambasadorul Gheorghiu era șocat. Trebuia să meargă, chiar în acea seară, la GAIMUSHO, la directorul Departamentului pentru țările Europei de Est, și să-i comunice „nenorocirea”, cum spunea el. De aproape doi ani de când se prezentase la post, făcuse tot felul de demersuri la Ministerul de Externe japonez, la guvern, la Parlament și chiar la Protocolul Palatului imperial, insistând să obțină acordul acestora pentru ca președintele României să viziteze Japonia. În seara aceea a fost, de altfel, ultima sa înțelegere cu directorul acelui departament. Aproape un an de zile acesta nici n-a voit să mai audă de noi. Abia dacă ne mai primea unul dintre cei doi referenți ai săi, Sigheo Horie sau Tsushima (ambii fuseseră în România și învățaseră românește). Ei ne-au explicat că directorul era foarte supărat și că, dacă ar fi

putut, ne-ar fi expulzat pe toți din Japonia; se considera profund lezat și compromis, deoarece el propusese și insistase la guvern, Parlament și la Palatul imperial să se accepte această vizită, iar acum, toată lumea îi reproșa cele întâmplate. Se făcuse de răș în fața celorlalți directori din minister. Cei de la Keidaren ne spusese că directorul respectiv era așa de marcat de cele întâmplate, încât, dacă ar mai fi fost actuale practicile dinainte de război, precis și-ar fi făcut harakiri.

Aceleași sentimente nutreau față de noi și alte persoane cu care colaboraserăm în vederea acestei vizite, dar mai trist era faptul că noi eram arătați de toți cu degetul. Mult mai târziu am aflat de ce reacționase atât de neobișnuit Bucureștii.

Politica și dedesubturile ei

În Partidul Liberal Democraț (P.L.D.), aflat atunci la putere în Japonia, erau câteva facțiuni care își disputau supremația. De prin 1948-1949, P.L.D. câștigase regulat alegerile. Conform Constituției, președintele partidului era și șeful guvernului. Niciun șef de facțiune nu reușise să se mențină mai mult de doi ani. Numai Eisaku Sato, manevrând cu dibăcie, rămăsese de opt ani la conducerea partidului și, implicit, a guvernului. E drept că în cei opt ani economia Japoniei fusese în permanentă ascensiune și starea populației se schimbaseră radical. Se spunea adesea că în anii 1959-1960 toți japonezii erau pe biciclete,

dar acum, în 1969-1970, cea mai mare parte a lor ajunsese în mașini, rar se mai zărea câte o bicicletă, iar radiourile, televizoarele, casetofonele sofisticate, frigiderul umpluseră nu doar Japonia, ci și țări ale Asiei de Sud-Est și ale Orientului Mijlociu. Statele Unite ale Americii, principala furnizoare de tehnologii pentru Japonia în primii ani după război, deveniseră acum principala piață de aprovizionare cu materii prime pentru industria niponă, iar capitalul japonez era sursa de bază pentru finanțarea progresului economic al țării.

Cu toate acestea, în cadrul P.L.D. se convenise ca la sfârșitul lui mai 1972, Eisaku Sato să se retragă și în locul său să vină Kakuei Tanaka, un puternic șef de facțiune, ce întrunea și sufragiile conducătorilor celorlalte grupări, precum Takeo Miki, Takeo Fukuda sau Yasuhiro Nakasone, care îi asigurau majoritatea. Tanaka era un lider influent în P.L.D., venea din industria construcțiilor, care se dezvoltase puternic, și era relativ bogat. Ca om politic, unii analiști susțineau că era creat și promovat de monopolurile de presă. Din gruparea sa făcea parte și deputatul Hideji Kawasaki, cu vechime în partid și în Parlament. Contrar lui E. Sato, gruparea lui Tanaka susținea ideea dezvoltării bunelor relații cu R.P. Chineză, iar Kawasaki era omul de legătură cu Beijingul, unde fusese de mai multe ori și avusese întâlniri cu conducători chinezi de rang înalt.

Sugestia Beijingului

Întâmplător ori nu, Kawasaki era și șeful grupului parlamentar japonez de relații și prietenie cu România, unde

fusesse în vizită de mai multe ori, în cadrul unor grupuri de deputați japonezi, cu care prilej stabilise contacte la cel mai înalt nivel. Din când în când, publica în presa din țara sa articole despre România, despre legăturile economice dintre cele două țări. Erau anii în care România își înjgheba o flotă de pescuit oceanic, majoritatea navelor fiind construite în condiții avansate de către șantierul naval japonez. În 1972 erau în derulare contracte pentru patru petroliere de câte 85.000 de tone, care dublau tonajul flotei comerciale românești.

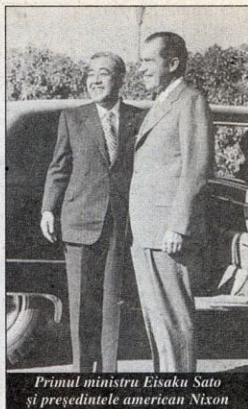
În februarie 1972, președintele american R. Nixon vizitase R.P. Chineză și se stabiliseră relații diplomatice între cele două țări. Japonia trebuia să urmeze exemplul american, dar liderii de la Beijing nu voiau să facă acest pas atâta timp cât Sato era încă prim-ministru, așteptând ca Tanaka, ce le era favorabil de multă vreme, să preia conducerea guvernului. În a doua jumătate a lunii martie, H. Kawasaki urma să plece din nou în China. El a informat Ambasada română de la Tokio că ar dori să meargă și la București, spre a impulsiona relațiile economice, politice și culturale dintre cele două țări și în următoarea perioadă, când conducerea guvernului

va fi preluată de Kakuei Tanaka. Consilierul Ambasadei române care îl primise i-a sugerat ca, în caz că chinezii, în cursul întrevederilor pe care le va avea cu ei, își vor exprima vreo părere în legătură cu vizita pe care urma să o facă președintele României în Japonia, să o comunice când va sosi la București.

Așa a și fost. În cadrul convorbirii pe care a avut-o cu Ciu En Lai, acesta i-a confirmat lui Kawasaki că Beijingul va stabili relații diplomatice cu Japonia imediat după plecarea lui Sato și ar fi fost bine dacă și vizita președintelui României s-ar fi efectuat tot atunci, ceea ce ar fi adus un spor de prestigiu noului guvern japonez.

Ajuns la București, Kawasaki a comunicat opiniile lui Ciu En Lai, dar a subliniat și păreri sale și ale grupului Tanaka, în sensul că doreau ca ei să fie cei care să organizeze această vizită, mai ales că toate acordurile convenite de guvernarea Sato cu partea română urma să fie renegociate de noul cabinet japonez. Bucureștiul a reacționat prompt și a anulat vizita.

În iulie-august 1972, ambasadorul Gheorghiu a plecat în concediu în țară. Chemat de Ceaușescu, a fost întrebat ce se mai aude cu vizita, că acum era un alt prim-ministru; când va fi reprogramată? Iosif Gheorghiu a încercat să explice că, după cele întâmplate, japonezii evitau să mai discute despre așa ceva, că învinuiesc partea română, de neseriozitate...

Primul ministru Eisaku Sato și președintele american Nixon

Lasă, mă, c-o să trimit pe altul în locul tău, tu nu ești bun de nimic...

În decembrie 1972 Gheorghiu a primit o telegramă de la Ministerul de Externe prin care era rechemat în țară, iar în primele zile ale lui ianuarie 1973 a părăsit Japonia. Noul ambasador, Nicolae Finanțu, s-a prezentat la post.

După trei ani de amânări

Kakuei Tanaka a preluat într-adevăr conducerea P.L.D. și a format un nou guvern. În toamna anului 1973 a organizat alegeri, pe care P.L.D., ca de obicei, le-a câștigat, dar despre vizita președintelui român nu mai voia să audă nimeni. Toți cei care erau abordați în această chestiune (P.L.D., guvern, ca să nu mai vorbim de Ministerul de Externe japonez) spuneau că nu era momentul potrivit. Lobby-istul nostru, Hideji Kawasaki, preocupat de luptele din sânul P.L.D., și-a neglijat circa electorală și în locul său a fost ales un alt

Deschiderea unei expoziții de artă românească la Osaka (1974); primul din stânga ambasadorul N. Finanțu

candidat. Pierduse tocmai pe mâna lui Tanaka.

Până la urmă s-a împăcat cu situația, sperând că la viitoarele alegeri își va recăpăta locul de deputat. Ambasada română și-a pierdut însă omul ei de lobby. La conducerea grupului de prietenie nipono-român a venit un alt parlamentar din

aceeași facțiune a P.L.D., dar acesta nu avea abilitățile și relațiile predecesorului său. Kawasaki ne-a rămas totuși apropiat. În cursul anului 1973 a scris și publicat o carte despre România, solicitând ambasadei noastre fotografiile necesare.

Spre mijlocul anului 1974, facțiunea Tanaka se erodase deja. Presa nu îl mai susținea. Mai mult, divulgase că în timpul alegerilor din 1972 primise o sumă mare de bani, pe care nu-i luase el, îi pusese

Palatul Akasaka

în casa de bani a partidului, dar tot mită se numea gestul său. De altfel, după ce a pierdut alegerile din 1974, a și fost arestat câteva luni de zile.

În noiembrie 1974, în ultima ședință a guvernului Tanaka, la insistențele noului șef al grupului parlamentar pentru relațiile cu România, primul ministru Tanaka a propus și s-a aprobat o nouă programare a vizitei președintelui României. Rezolvarea acestei probleme

a fost lăsată „moștenire” lui Takeo Miki, noul președinte al P.L.D., care devenea, automat, și șeful viitorului guvern.

Takeo Miki era un om moderat și onest. În anii 1946-1947 înființase un partid socialist cu care reușise să intre în Parlament, dar ulterior a aderat la

Partidul Liberal Democrat cu grupul său cu tot. În toamna lui 1974 a organizat alegeri pe care P.L.D. le-a câștigat. Și-a recâștigat și Kawasaki locul în Parlament și a revenit în fruntea grupului parlamentar pentru relații cu România.

Cum vizita președintelui român fusese deja aprobată de fostul guvern, cabinetul Takeo Miki a dat curs procedurilor și în aprilie 1975, după trei ani de amânări, vizita a avut loc... ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

Eveniment

MONARHIILE EUROPENE – ÎN REUNIUNE MUZEALĂ

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Forumul European al Muzeelor (European Museum Forum) a organizat la Tilburg, în Olanda, în intervalul 2-5 martie 2006, un workshop în vederea elaborării unui proiect de expoziție itinerantă, cu titlul Destinul dinastiilor. La reuniune au fost invitați 17 muzeografi și cercetători din Croația, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Estonia, Luxemburg, Malta, Marea Britanie, Monaco, Norvegia, România, Slovenia, Suedia și Ungaria, la care s-au adăugat 20 de specialiști olandezi.

Primirea oaspeților s-a făcut, în seara de 2 martie, la Palatul Primăriei din Tilburg. Președintele Forumului European al Muzeelor, Wim van der Weiden, a rostit o alocuțiune în care a explicat finalitatea acestei întâlniri și și-a exprimat speranța că participanții vor contribui nemijlocit la schițarea cadrului și a mijloacelor de organizare a expoziției propuse. Seara s-a încheiat cu o recepție, unde participanții s-au cunoscut mai bine. Întâlnirea a luat și o întorsătură hilar-ludică, pentru că gazdele, voind să se arate-spirituale, i-au încoronat pe toți convivia cu coroane de hârtie aurită, astfel că adunarea luase aspectul unui bal al bufonilor regali sau, pentru un cu-

noscător al artei românești, părea un tablou vibrant inspirat de compozițiile pictorului Corneliu Baba din ciclul *Regele nebun...*

A doua zi, lucrările s-au ținut la Universitatea din Tilburg. În ședința plenară, directorul proiectului expoziției, Frans Ellenbroek, a făcut o succintă prezentare a proiectului și a explicat ce se așteaptă de la fiecare participant. După aceea, Johanna Kievit, manager al acestui *workshop*, a prezentat programul, metodologia și împărțirea pe grupe a participanților. Au urmat trei conferințe susținute de Arie de Ruijter, profesor la Universitatea din Tilburg (*Carol Quintul, monarh într-o Europă unificată*), Leif Pareli, conservator la Norsk

Folkemuseum din Oslo (*Monarhiile moderne într-o lume modernă*) și Christopher Gidlow, muzeograf la Turnul Londrei (*Interpretarea vie în expozițiile regale*). Britanicul a explicat importanța și atractivitatea pentru public a unei prezentări făcute de muzeografi costumați, ca în epoca de glorie a reședințelor coroanei engleze devenite azi muzee (Hampton Court, Kew Court, Whitehall și, evident, Turnul Londrei, unde activează conferențiarul).

Această expunere, însoțită și de proiecții, a fost deosebit de interesantă și a oferit informații despre o nouă formă de abordare a unui program expozițional. Încă din 1992, muzeografia britanică au recurs la metoda de a face istoria mai

accesibilă publicului larg și neinstruit, care găsește în vizitarea unui muzeu un adevărat spectacol. În Anglia sunt practicate două feluri de asemenea „interpretări vii”: fie ghizi costumați care conduc vizitatorii și fac turul obșnuit al muzeului, dând explicațiile cunoscute, fie, în anumite puncte de maximă importanță ale castelelor, apariția unui personaj cunoscut din trecutul Angliei, care spune câteva cuvinte intrate în istorie și în conștiința generală (Henric II, Edward I, Henric VIII, Elisabeta I).

Aceasta nu este doar o piesă de teatru ce se repetă la un anumit interval, ci un program interactiv: vizitatorii întrebă, interpreții răspund. Este interesant de precizat că, spre a păstra în totalitate adevărul istoric, care făcea ca unii dintre suverani să nu vorbească engleza, pe care nu o cunoșteau, interpreții moderni își rostesc alocuțiunile în franceza medievală, iar altcineva asigură traducerea pentru vizitatori. S-a constatat că prezentările la persoana întâi sunt mai atractive pentru public decât ghidul îmbrăcat în haine de epocă. Costumele sunt reconstituite cu cea mai mare acuratețe, după o migăloasă documentație. Ce-i drept, și prețul unui asemenea costum este foarte ridicat, ajungând la o medie de 3.700 euro. La fel de costisitori sunt pentru muzeu și cei care le îmbracă oameni specializați, cu studii universitare, și nu simpli *reenactors*, cu profesii diferite de aceea de istoric ori muzeograf: ei primesc un cunoscător de 240 euro pe zi. A fost astfel creat un corp de profesioniști care, în sezonul estival, se mută de la un muzeu la altul pentru a-i da viață și a atrage vizitatorii.

Au fost apoi formate patru grupe de lucru, fiecare cu altă tematică: 1. Rolul dinastiilor în prezentul și viitorul Europei oglindit în vechile lor funcțiuni; 2. Relația dragoste-ură dintre stăpâni și supuși, inclusiv relația dintre dinastii și religie; 3. Regalitatea ca promotoare a artelor și științelor, inclusiv arhitectura, decorația reședințelor regale și pompa ceremoniilor încoronării (bijuteriile coroanei, ținutele de gală); 4. Stilul de viață și moda familiilor regale și influența lor în îmbrăcămintea, mobilierul și comportamentul supușilor.

După discuțiile ce au durat circa trei ore, grupele au fost adunate din nou în ședință plenară, unde președinții aleși ai fiecăreia au prezentat concluziile la care au ajuns membrii acestora.

În cea de-a doua zi participanții au fost duși la Natuurmuseum Brabant, pentru continuarea lucrărilor și s-a luat hotărârea ca, pe bază de afinități tematice, grupele să se contopească două câte două și să continue dezbaterile. Astfel, prima grupă s-a unit cu cea de-a patra și a doua cu a treia.

Discuțiile au fost limitate la două ore; a urmat o nouă ședință plenară, prezidată de Wim van der Weiden și de Frans Ellenbroek, în care au fost prezentate rapoartele celor două grupe de lucru și s-au tras concluziile.

Grupele au fost unanim de acord că o asemenea expoziție itinerantă nu poate beneficia decât de copii, cărora fiecare țară unde poposește să le adauge piese originale și să completeze tematica prin materiale de importanță locală. Se propune o prezentare multimedia cu text de bază în en-

gleză și traduceri în limba fiecărei țări. Prima grupă a propus o expoziție modulară compusă din mari cuburi, în care să fie montate mici diorame ori monitoare, pe care să fie difuzate filme documentare ce pot fi privite prin deschideri în formă de gaură de cheie, pentru ca publicul să aibă impresia că surprinde, fără a fi observat, viața intimă, fațeta necunoscută, a existenței regalității.

Propunerea celeilalte grupe, expusă de Christopher Gidlow, prevedea folosirea de personaje costumate care să facă introducerea la o expoziție pe panouri, ușor transportabilă și modificabilă de la o destinație la alta, în funcție de caracteristicile zonale și de felul de percepere a regalității: era prevăzut, mai întâi, un cortegiu regal cu toată strălucirea sa aulică, în urma căruia venea bufonul ce, scoțând o onomatopee cât se poate de organică (Frrrrrrrrrrrrrrrrrr!), ridică o cortină în spatele căreia putea fi văzută fața necunoscută a regalității (ceartă, violență, infidelitate, rapacitate-cupiditate, boală, suspiciune, înșururare, înstrăinare de supuși etc.).

Consfătuirea *Destinul dinastiilor*, departe de a fi o rigidă întrunire academică bazată pe referate și discuții pe marginea acestora, a reunit specialiști europeni din diverse domenii ale muzeografiei, artei și istoriei și a avut drept rezultat o schiță destul de încheagată a unei expoziții itinerante de largă respirație și de mare anvergură, ce-și propune să abordeze din noi unghiuri instituția monarhiei, având în obiectiv evoluția ei istorică. ■

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

La o privire fugară scrisorile ce publicăm mai jos intră în categoria piețelor, a intervențiilor, a solicitării unui hatâr. Am mai avut ocazia să prezentăm atari piese provenite din arhiva Victor Slăvescu (Magazin istoric, nr. 10/2004). La o parcurgere mai atentă majoritatea lor e determinată doar de proasta funcționare, de incuria administrației. Primele patru sunt adresate prof.univ. arhitect Ernil Pangrati (1864-1931), ministrul Lucrărilor Publice, în 1912. Primarul Galaților nu cere o favoare, ci doar să i se încheie formele de angajare fiului său, neglijate fără explicație de cei în drept. Prof. Gr. Antipa (1867-1944) atrage atenția să se respecte o dispoziție ministerială. Altă misivă dezvăluie soluțiile extreme la care, atunci și mai apoi, au trebuit să recurgă românii spre a scăpa de inundații ori a le micșora efectele. De ce? Pentru că la fața locului drumurile rămân neglijate, din albia râurilor se scoate pietriș fără socoteală, podurile lucrate de mântuială se surpă la fiecare viitură, iar până să fie refăcute comunicațiile se întrerup, recoltele se prăpădesc. Același dezinteres manifestă administrația județului Galați când lasă să se croiască o linie de cale ferată prin mijlocul unui sat, fără a două jumătăți ale localității.

Ultima scrisoare în schimb, (1882-1939), ministrul Justiției, rămâne un model al genului. Adresantul e flatat în exces pentru fericirea pe care a pogorât-o asupra magistraților; emitentul se îngrijorase că acesta, într-un moment de extenuare, ar fi putut renunța la demnitate. Această învăluire sentimentală ascunde o realitate prozaică: mai multe sugestii de avansare ori mutare de magistrați. Cererea privind provinciile de evitat, Basarabia și Cadrilaterul, exprimă optica generală a funcționării române din perioada interbelică.

Doamna și domnul Pangrati

GEORGETA FILITTI

Cabinetul primarului
Galați

Domnule ministru,

Nu stă în firea mea să importunez lumea, mai ales pentru chestiunile mele personale, totuși împrejurările mă silesc a vă răpi câteva momente cu o rugămintă ce

privește soarta băiatului meu, Vintilă A. Nicolescu.

Băiatul meu este inginer diplomat în specialitatea mașinilor de la Politehnicul din Charlottenburg Berlin. De vreo două luni mă trudesc să-i găsesc un loc la Căile noastre ferate. Mi s-a atras atenția că este un loc vacant în serviciul Atelierelor noi de pe lângă

Gara de Nord din București. Nevrând să necăjesc pe cei mari, am adresat pe cale ierarhică cererea cuvenită, pe lângă celelalte acte necesare, Direcției Generale a Căilor Ferate.

Cererea a fost primită și mi s-au dat făgăduințe că numirea se va face. Mi se fixează întâi ziua de 1 mai, mai pe urmă ziua de 1 iunie, dar până astăzi

observ că nu s-a făcut nimic; băiatul a fost angajat de vreo 10 zile să intre în birourile Atelierele noi și să lucreze, dar numirea formală tot nu mai poate.

În astfel de împrejurări, întemeiat pe bunele Domniei Voastre sentimente, m-am decis să vă scriu direct și personal și să vă rog a interveni pentru regularea situației băiatului meu, făcând să fie numit în locul vacant de la Atelierele noi.

Cu mari sacrificii l-am întreținut la Berlin timp de mai bine de 6 ani, de două luni stă la București pe cheltuiala mea în așteptarea numirii; cred că e băiat bun, serios și bine pregătit pentru serviciul cerut și de aceea am toată convingerea că veți binevoi a-l lua sub protecțiunea Domniei Voastre și că-l veți ajuta să arate și el ce știe și ce poate.

Neputând să mă îndoiesc de buna primire ce veți face acestei interveniri, vă rog să primiți mulțumirile mele recunoscătoare cu încredințarea bunelor sentimente ce vă păstrează.

A. Nicolescu

Primarul orașului Galați
Galați, 30 mai 1912

Muzeul de istorie naturală

Dragă Pangrati,

Mulțumesc că ai avut bunătatea a primi pe d-nul Gh. Rădu, șeful Gărei de la Obor, și a-i aproba chiar rămânerea la postul său până la 1 iulie st. nou ca să poată să-și termine

Barbu Ștefănescu Delavrancea,
caricatură de epocă

copiii săi examenele. El însă vine acum și-mi spune că azi a primit ordin să predea stația marți și să plece imediat la Câmpulung. Se vede că ai uitat tu să vorbești cu Cotescu. Te rog dar foarte mult spune un cuvânt la telefon la Direcția C.F.R. sau însărcinează pe șeful tău de cabinet să vorbească în numele tău, căci este o chestie de omenie.

Cu toată prietenia și mulțumiri, al tău, Gr. Antipa
2 iunie 1912

Scumpă și iubită
Tinquette,

În amintirea înruderii noastre și a vechii prietenii, te rog să-mi faci un mic serviciu. Avem o moșioară în județul Neamț, la granița cu județul Bacău. Ne aflăm pe malul drept al Bistriței care ne provoacă adevărate pagube

inundându-ne pământul și ceea ce e mai trist suntem blocați, neavând legătură nici cu Piatra, nici cu Buhuși, orașul din vecinătate; podurile au fost luate de ape, șoselele inundate și distruse se poate circula doar cu carul cu boi și încă greu. Spre ghinionul nostru, avem vreo 30 de hectare de sfeclă de zahăr și suntem amenințați să pierdem recolta, în lipsa podului și a drumurilor ca s-o transportăm. Roagă-l pe soțul tău să fie drăguț și să dea un ordin serviciului tehnic de la Piatra ca să înceapă fără întârziere repararea drumului care duce la Buhuși; tot așa serviciul tehnic de la Bacău trebuie să repare drumul în continuare, tot spre Buhuși; nu e doar interesul meu, ci al tuturor comunelor învecinate care sunt, la fel ca noi ceilalți, complet blocate.

Încă o rugăminte. Serviciul tehnic de la Piatra se aprovizionează cu pietriș pentru drumuri de pe moșia noastră și ne face pagube mari coborând nivelul solului și expunându-ne așa inundațiilor capricioase ale Bistriței. Îl rog pe soțul tău să dea ordin să ne scutească și să-și caute în altă parte pietrișul, fiindcă malurile Bistriței sunt nesfârșite și pietriș se găsește din belșug pe ele.

Dacă moșia noastră ar fi fost mai mare, pagubele provocate de scoaterea pietrișului s-ar fi simțit mai puțin. Dar fiind mică și Bistrița foarte aproape de casă ne paște primejdia să fim și noi luați de ape dacă nu luăm măsuri de apărare la vreme.

Iartă-mi supărarea ce-ți fac. Te rog să-ți amintești de mine cu prietenia de altădată și să mă servești acum când poți cu ușurință. Moșioara noastră se numește Frunzeni, comuna Socea Ciudești, județul Neamț. L-am rugat pe bărbatul meu să-i scrie bărbatului tău. Te rog să-ți alături insistențele celor ale mele.

La revedere, scumpă prietenă. Răspunde-mi un cuvânt. O mie de gânduri afectuoase de la ruda ta devotată, Lucreția Rășcanu.

Frunzeni, 18 septembrie 1912.

Mult iubite domnule
Ministru,

În nenumărate rânduri
țărâni din comuna Berești (pe
unde ați fost deunăzi) s-au
plâns atât d-lui Delavrancea,

cât și ministrului liberal care
era la departamentul Lu-
crărilor Publice că au nevoie
de un pod sau de o rampă în
mijlocul satului care cu
ocaziunea facerii liniei ferate
a despărțit satul în două, astfel
că locuitorii nu pot trece cu
vitele și cu carele, neavând pe
unde. În calitatea mea de
reprezentant a[l] lor, am
intervenit la dl. Delavrancea.
D-sa a pus să se facă planul și
devizul care s-a înaintat cu
adresa nr. 142 de la începutul
lunii martie la direcțiunea
Serviciului lucrărilor noi,
bulevard Elisabeta 51. Până
acum nu li se dă nici un curs.

Călduros vă rog a da ordin
să se facă acest pod atât de
necesar unui orașel ca Berești
și care vă va glorifica în fața
lor și a județului, precum și
recunoștința noastră. Mă voi
simți mândru având două
cuvinte din partea dvs. prin

care să-mi dați speranțe că
cererea justă și atât de necesară
bereștenilor va fi satisfăcută.

Îmi permit să transmit prin
dvs. d-nei Pangrati omagiile
mele respectuoase, iar dvs. asi-
gurarea devotamentului meu.

Nicu Doiciu
Deputat Galați

Iubite Grigoriță,

Am urmărit cu multă
îngrijorare împrejurările care
te-au obligat să stai pentru
câtva timp departe de Mi-
nisterul de Justiție. Mi-era
teamă ca aceste împrejurări să
nu te hotărăscă să părăsești
departamentul într-un timp
când se simțea cea mai mare
nevoie de tine acolo. Re-
venirea ta la minister mi-a
pricinuit o mare bucurie.

Dacă acesta ar fi numai
sentimentul meu personal,

Grigore Antipa, al doilea din dreapta

Gara de Nord, la 1912

desigur aş păstra tăcere asupra satisfacției mele, ca să nu apar un egoist care nu m-aş gândi decât la interesele mele; dar acesta fiind sentimentul întregii magistraturi în țara românească, sunt îndreptățit, fără a risca o învinuire de egoism, să-ți spun din toată inima sentimentul meu care e o expresie a sentimentului tuturor. În timp de un an de când conduci Ministerul de Justiție ai căpătat atâta stimă și dragoste din partea magistraților, cum nici un alt ministru până acum nu a avut. Și ai căpătat stima și dragostea făcând dreptate acelor care, chemați să împartă dreptatea, erau foarte adeseori ei înșiși nedreptățiți.

Îți vei fi pierdut poate prietenia unor oameni politici care urmăresc interese personale, dar capeți stima și iubirea magistraților țării, ceea ce este infinit mai mult.

Dorim deci din toată inima să rămâi în locul unde te afli pentru a face mai departe dreptate pentru magistrați, extinzând și mai mult domeniul dreptății prin aducerea legii de organizare

judecătorească la care te gândești.

Și acum, în dorința de a te ajuta la realizarea dreptății pe care o urmărești zi de zi, te rog să-ți aduci aminte de câțiva vechi și buni magistrați de care ți-am mai vorbit.

Adu-ți aminte de *Pleşan* de la Tg. Jiu, bun și cinstit suflet, care de pe timpul când eram stagiar în Gorj mi-a lăsat o impresie neuitată. Albit de multe necazuri, așteaptă o satisfacție care să-i mai ridice moralul, o înaintare oriunde în țara românească, afară de Basarabia și Cadrilater.

Adu-ți aminte de asemenea de *Bărbulescu* de la Trib. Caliacra, un foarte bun magistrat, tot atât de vechi ca și mine, și care azi nu are alt grad decât acela de judecător.

De *Hagichirea*, președinte la Lugoj, mai vechi decât mine în magistratură, foarte integru și muncitor, care a avut ca ajutor al lui, pe când era judecător de ocol, pe *Tudoran*, înaintat în vara aceasta la Curtea de apel din Timișoara. Dacă, după cum am auzit, Cincinat Pavelescu vrea să

plece de la Timișoara, ai putea să-l faci în locul lui, Curtea ar câștiga un bun element.

De primul procuror *Mihăilescu* de la Oravița, bun băiat, om de înțeles și cu tact. (Era vorba să-l treci la Timișoara.)

Condeescu a făcut o destul de grea experiență la Deva. Dacă la T. Severin nu se face nici un loc vacant, în care caz ar fi foarte bun de trecut la acest tribunal, te rog atunci să-l treci la Timișoara judecător de instrucție în locul lui Archiri, decedat. Se simte mare nevoie acolo, în acel tribunal cam slab, de judecători buni.

Și te-aș mai ruga călduros, în ultimul rând, să numești ca ajutor de judecător sau supleant undeva în țara românească pe un băiat: *Popescu I. Petru Cornel*, fiu al judecătorului I. Popescu din Oravița, originar din Dolj, vechi magistrat, care ar fi în stare să renunțe la o înaintare pentru el, numai ca să-l vadă pe fiul său numit. Cererea prin care solicitanți numirea, împreună cu actele, se află la Minister de mai bine de doi ani înregistr. la nr. 36.980 din 14 aprilie 1927. Dezgroap-o din vrafurile de hârtii uitate și fă o mulțumire unui părinte, iar unui tânăr dă-i posibilitatea de a-și exercita toate puterile lui de muncă.

Rămân față de tine, iubite Grigoriță, ca totdeauna, cu cele mai călduroase și devotate sentimente,

C.I. Năvârlie

4 noiembrie 1929

T. Severin ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mihai C. Oproiu, Alexandru V. Ștefănescu – TĂRGOVIȘTEA SUB OCUPAȚIA GERMANĂ (1916-1918). MĂRTURII**

Editura Transversal, Târgoviște, 2006, 73 pp.

● **Nicolae Tiripan – EUGEN CIALIC ȘI CĂLĂRAȘII**

Editura Agora, Călărași, 2005, 233 pp.

● **Dr. Constantin Tudor – ADMINISTRATIA ROMĂNEASCĂ ÎN CADRILATER (1913-1940)**

Editura Agora, Călărași, 2005, 382 pp.

● **Constantin Milea – O VIAȚĂ...**

Editura Epistem, Târgu Mureș, 2003, 145 pp.

● **Mihai Gabriel Popescu – PAGINI LA ISTORIA BISERICILOR DIN SATELE RÂU ALB ȘI RUNCU-DĂMBOVIȚA**

Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006, 107 pp.

● **Elena Spijajva – MUNCII ȘI ZILE ÎN BĂRAGAN**

Editura Fundației Academiei Civice, București, 2004, 158 pp.

● **Curtea Supremă de Justiție – PROCESELE REVOLUȚIEI DIN TIMIȘOARA (1989)**, adunate și comentate de **Marius Mioc**

Editura Artpress, Timișoara, 2004, 368 pp.

● **Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului – BUKOVSKI LA SIGHET** (editor **Romulus Rusan**, în românește de **Cristina Connolly, Armand Goșu și Anatol Petrencu**)

Editura Fundației Academiei Civice, București, 2002, 224 pp.

● **Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului – COURTOIS LA SIGHET**, (editor **Ioana Boca**, Editorul colecției **Romulus Rusan**)

Editura Fundației Academiei Civice, București, 2003, 303 pp.

● **Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului – ȘCOALA MEMORIEI** 2004 (prelegeri și discuții de la a VII-a ediție a Școlii de Vară de la Sighet, 5-13 iulie 2004; editor **Romulus Rusan**)

Editura Fundației Academiei Civice, București, 2004, 653 pp.

Primum foarte multe solicitări de la cititori care ar dori să le punem la dispoziție, contra cost, volume prezentate la această rubrică. Rostul ei este să informeze despre apariția unor cărți care ne sunt trimise la redacție. Este obligația editurilor să își informeze cititorii cum pot intra în posesia volumelor. Așa cum puteți remarca din paginile revistei noastre sau din alte publicații culturale, editurile pot insera un talon de comandă, care furnizează toate informațiile necesare.

Istoria și școala

PROIECT DUNĂREAN

Proiectul intercultural și pluridisciplinar de educație pentru drepturile omului și pace *Școala dunăreană* s-a derulat în trei etape; în orașul Drobeta Turnu Severin, primele două etape (23-28 mai 2000, 5-10 iunie 2001), și în Delta Dunării, cea de-a treia (20-24 iulie 2002).

El s-a încadrat în Programul Consiliului Europei de formare a profesorilor și a fost sprijinit de Ministerul Educației și Cercetării, de Casa Corpului Didactic Mehedinți ultima fiind și inițiativa acestui seminar internațional. A reunit profesori din mai toate țările Europei (Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Lituania, Malta, Marea Britanie, Polonia, Portugalia, Serbia, Siria, Slovenia, Spania, Ungaria), animați de dorința de intercunoaștere culturală și comunicare, schimb de experiență pedagogică etc.

Într-o manieră metaforică și nu numai, acest proiect s-a derulat sub semnul Dunării, venerată ca zeitate în Antichitate, sub denumirile de Istru, Donaris sau Danubius. Toate aceste denumiri desemnează o realitate geografică, fluviul care traversează Europa fără s-o împartă, sursă de viață și element de coeziune a conștiințelor europene, de schimburi culturale și de energie. Pentru noi, participanții, fluviul a fost un simbol al unei noi uniuni spirituale, sociale, economice și culturale, alimentat de mentalitățile afluente.

Dacă prima etapă, cea din anul 2000, a debutat ca o confluință de mici râuri exuberante care au surmontat un relief abrupt și imprevizibil, asemănător celui dintre Donaueschingen și Regensburg, de la izvoarele Dunării, etapa finală a fost o deltă plină de idei, bogată în rezultate, concretizate într-o carte și un dicționar de termeni necesari educației pentru drepturile omului.

Organizatorii și-au propus să creeze condițiile pentru dezbateri și reflecție asupra educației pentru drepturile omului și pace, să realizeze un schimb de experiențe pedagogice și de mijloace didactice în domeniul educației pentru drepturile copilului, să găsească împreună soluții pentru acest tip de educație

interculturală și pluridisciplinară, să deschidă perspective comune de acțiune, care să favorizeze educația interculturală în contexte educative diverse.

A fost promovat dialogul intercultural între profesori și elevi și între fiecare membru al acestor categorii. S-au dezvoltat mijloace didactice de acțiune pe termen lung. S-a urmărit construirea unui curriculum pluridisciplinar pentru disciplina *Educație pentru drepturile omului și pace* și realizarea unei reviste de dialog intercultural intitulată *L'école danubienne* sau *Le Danube*. Activitățile au fost continuate împreună cu elevii și studenții noștri, fiecare în țara sa, într-un dialog neîntrerupt prin Internet privind schimbul de rezultate. Un alt obiectiv a fost editarea unui dicționar de termeni pentru educația privind drepturile omului: *100 mots vivants*.

Activitățile s-au desfășurat în plen și pe ateliere. Au fost prezentate comunicări de către fiecare participant, care au reliefat experiențe culturale proprii, activitățile din atelierele multidisciplinare favorizând dialogul intercultural, exprimarea opiniei, dezbaterile, susținerea cu argumente a unor idei, prezentarea unor cazuri, găsirea unor soluții la probleme comune.

Expozițiile de carte cu tematică în domeniul drepturilor omului, ale copilului, de mijloace didactice au permis cunoașterea preocupărilor comune și diverse în domeniul educației.

Excursiile tematice realizate cu prilejul celor trei etape, seriile tradiționale românești și internaționale, pregătite de gazde și de participanți, au permis cunoașterea tradițiilor și obiceiurilor noastre de viață, dar și ale celorlalți, sporind coeziunea grupului și întărind legăturile de comunicare și după finalizarea proiectului.

Componentele programului – educația adulților și educația copiilor și tinerilor – au antrenat educatorii nu doar în etapele propriuzise ale proiectului, ci și între etape, comunicarea realizându-se prin Internet.

Nutrim speranța că proiectul va continua în altă țară de la Dunăre, pentru a nu întrerupe comunicarea și cunoașterea interculturală. ■

Dr. Carmen BULZAN

CIREȘAR

1

1809. Se dă startul într-o cursă neobișnuită, pornită de la un pariu. Căpitanul britanic Barclay a pariat pe 1.000 de guinee că va străbate pe jos 1.000 de mile (1.609 km) în 1.000 de ore. O condiție specială: în fiecare oră trebuia să parcurgă cel puțin o milă. Adică pentru odihnă, hrană, apă și alte necesități, lui Barclay îi rămăneau numai minutele economisite din fiecare oră. O altă condiție: nu avea voie să cumuleze minutele economisite în mai multe ore și să le folosească o dată. Mulțimea urmărește atent atletul în toate cele 42 de zile, la sfârșitul cărora Barclay pierduse 15 kg, i se umflaseră picioarele și abia se mai târa pe traseu. Dar el rezistă până la finalul cursei și câștigă pariul.

3

1846. În urma războiului purtat de nord-americani contra Mexicului, sătucul Yerba Buena revine la S.U.A., iar un an mai târziu, în 30 ianuarie, își schimbă denumirea în San Francisco. În 1846 în Yerba Buena trăiau 375 albi și 83 de negri indieni și hawaiezi. În ianuarie 1847, în ciuda poziției sale, ca port și bază navală, așezarea continuă să rămână la fel de modestă. Doi ani mai târziu, goana după aur din California aduce un puternic val de imigranți. Populația crește de la 1.000 la 25.000 de locuitori (decembrie 1849).

4

1924. Din primăvara anului 1920 Franz Kafka a făcut o pasiune pentru o frumoasă intelectuală căsătorită cu un bărbat care nu o merita: Milena Jesenska, ziaristă și prima traducătoare a operelor lui în limba cehă. Vor urma patru ani de corespondență pasională și pasionantă, cu sușuri și coborâșuri de trăiri, pe fondul tuberculozei care îl macină pe scriitor. „Puțini oameni l-au cunoscut, căci a mers singur pe drumul lui – va scrie Milena în această zi, a doua după moartea lui Kafka –, un drum plin de adevăr și teamă de lume. A scris cărți pătrunse de o ironie seacă și de viziunea sensibilă a unui om care vedea lumea atât de clar, încât nu a putut-o suporta și care a trebuit să moară dacă nu a vrut să facă precum alții concesii.” În 1939, Milena era arestată, apoi deportată la Ravensbrück, unde a și murit la 17 mai 1944.

5

1883. La un banchet organizat în sala Teatrului Național din Iași, după dezvelirea în centrul orașului a statuii lui Ștefan cel Mare, senatorul Petre Grădișteanu afirmă că bea „pentru provinciile surorii ale regatului nostru, precum Bucovina, Transilvania și Banatul, care, din nenorocire, lipsesc Coroanei regale, dar care nu vor lipsi poate întotdeauna”; apoi, întorcându-se către rege: „Coroana Maiestății Tale e frumoasă, Sire, dar îi lipsesc câteva perle; fie ca într-o zi să le aibă!” Toastul va provoca un incident diplomatic. Ministrul austro-ungar la București va expedia o telegramă la Viena (în care va reproduce discursul senatorului), urmând o campanie împotriva Bucureștilor. P.P. Carp va reuși însă aplanarea incidentului, care oprește convorbirile pentru o alianță cu Austro-Ungaria.

11

1873. La Ruginoasa, la catafalcul lui Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu rostește aceste cuvinte: „Nu greșalele lui l-au răsturnat, ci faptele lui cele mari. Veșnica lui amintire nu se va șterge din inimile noastre și ale fiilor fiilor noștri. Și cât va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan I.”

22

1910. În Europa se inaugurează prima linie aeriană de dirijabile pentru pasageri, pe ruta Friedrichshafen-Düsseldorf. Are o lungime de 350 km și este asigurată de un aparat cu denumire de rezonanță patriotică: „Germania”.

Exclusivitate

Miroslov Tejchman este adesea prezent în paginile Magazinului istoric dar și în redacția noastră cu ultimele cercetări fie din istoria contemporană a Cehiei, fie din cea a relațiilor româno-cehe, cărora le-a consacrat decenii de studiu. Un pasionat al documentului (și-a petrecut luni întregi și în arhivele românești de politică externă), istoricul praguez a făcut prospecțiuni, de data aceasta, în arhivele germane, la Freiburg și Koblenz, ca și la Sarajevo, dat fiind că subiectul pe care și-l propusese, soarta bosniacilor în vremea lui Hitler, putea fi luminat numai de arhivele locului.

Odată ce s-a întors acasă, iată textul pe care l-a expediat revistei, anunțându-ne, totodată, că pregătește pentru tipar o monografie Carol II.

MUSULMANII BOSNIACI ȘI REGIMUL NAZIST

MIROSLAV TEJCHMAN (Praga)

In aprilie 1941 statele membre ale Axei au înfrânt militar Iugoslavia, moment urmat de împărțirea și ocuparea ei de către Germania, Italia, Ungaria și Bulgaria. La Zagreb regimul fascist al ustașilor a instaurat așa-numitul Stat independent croat, pe teritoriul Croației, Bosniei și Herțegovinei. Creat din voința învingătorilor, el a fost independent doar pe hârtie, deoarece, în realitate, în țară au rămas unitățile germane și italiene. Resursele naturale și umane i-au fost jefuite fără scrupule pentru nevoile de război ale Axei.

Noul stat croat avea mai bine de 6 milioane de locuitori, jumătate fiind sârbi și musulmani. Primii și-au propus să îi lichideze pe adepții ustașilor din cadrul Statului independent Croația, ceilalți să și-i câștige de partea lor.

De aceea, încă de la început, organizația ustașilor și-a manifestat simpatia față de populația musulmană, iar „conducătorul” noului stat, Ante Pavelic (1889-1959), nu numai că nu a ezitat să îi declare pe musulmani parte componentă a poporului croat, dar i-a calificat drept „rasa cea mai pură”.

Numai o mică parte dintre musulmanii din Bosnia și din Herțegovina a intrat de la bun

început, fără nici un fel de rezerve, în serviciul ustașilor și Statului independent croat. Erau mai ales membrii partidelor politice antebelice și, ca peste tot, carieristi. Unii erau adepți convingși ai fascismului și ai „Noii Europe”, alții au procedat așa numai din pragmatism.

Gruparea croată a fost condusă de profesorul Hakija Hadzic, om politic care a încercat să se impună cu un partid musulman „propriu”, țărănesc. El a aderat la organizația ustașilor și la armata aflată în curs de formare. A devenit astfel primul administrator al Bosniei și Herțegovinei, participând la masacrarea sârbilor, provocată de ustași, și, până la urmă, a ajuns ministru cu însărcinări speciale în guvernul de la Zagreb. S-a apropiat atât de mult de croați, încât majoritatea musulmanilor l-a considerat un renegat.

În noul aparat de stat și în conducerea mișcării ustașilor s-au impus și câțiva alți reprezentanți ai musulmanilor: Osman Kulenovic, care a fost vicepreședinte al guvernului croat pentru câteva luni; Ademaga Mesic, care a devenit consilier al lui Pavelic pe probleme musulmane; Hilmija Bešlogic, ajuns ministru, Ezrev Zuhric secretar de ministru. Acești lideri

Luptători din Divizia 3 SS croată
Handzar

1941. Ocupanții hitleriști se răzbuună pe patrioții iugoslavi

nu au avut însă o influență prea mare asupra situației din Bosnia și Herțegovina.

Totodată, o grupare nu foarte numeroasă (și nu foarte influentă) de persoane cu orientare prosârbă a fost condusă de inginerul Suljaga Salihagic, fost membru al Partidului radical sârb, din ea făcând parte primarul orașului Sarajevo, Azimbeg Mutevelic, sau fostul ministru iugoslav Šefkija Behmen. Aceștia considerau bine venită reunificarea cu Serbia, chiar și sub protecție germană. O opinie similară împărtășea și avocatul dr. Tanovic, adept înfocat al mișcării fasciste, încă înainte de război.

Cei mai mulți musulmani activi din punct de vedere politic și public au fost „neutri”. Nu au fost dușmani nici ai sârbilor, nici ai croaților și, în fapt, le era indiferent dacă locuiau în Croația sau aveau să locuiască iar în Iugoslavia. Pentru ei era important ca „poporul să nu dispară”. Erau filo-germani, dar cu condiția ca Germania să îi ajute la realizarea programului propriu. Atunci când și-au dat seama că perspectiva unei Bosnii independente era deocamdată ireală, aceștia s-au împăcat cu ideea și au devenit foarte rezervați.

Erau oameni care proveneau din organizația musulmană iugoslavă antebelică, înființată în anul 1919 de dr. Mehmed Spaho (JMO), care colaborase cu aproape fiecare guvern iugoslav, principalul ei scop fiind acela de a-i menține biologic pe musulmani și de a le reda rolul decisiv jucat de ei în Bosnia, în timpul

monarhiei austro-ungare. Până în anul 1943 în fruntea acestei grupări s-a aflat colaboratorul lui Spaho, Uzeraga Hasanovic (a murit în anul 1939), depășit în multe privințe de Hadzi M. Hadzic, despre care se afirma că era confidentul marelui muftiu de Ierusalim. Din gruparea respectivă au mai făcut parte și 20 de deputați în Parlamentul croat, vicepreședintele acestei adunări, H. Gavrankapetanovic, și numeroși funcționari în administrația țării.

Imare influență asupra comunității musulmane din Bosnia au avut-o reprezentanții instituțiilor religioase și ai unor asociații și organizații de caritate (consiliul suprem al preoților islamiști ulema-medzlis, societatea de binefacere Merhamet și musulmanii bogați din jurul așa-numitului *ĉaršije*). Aceștia au fost de cele mai multe ori filo-germani, dar și antiustași.

Reprezentanții acestei majorități a musulmanilor din Bosnia și Herțegovina au acceptat crearea Statului independent croat, deși ar fi preferat un protectorat german. Dar atunci când au înțeles că o asemenea soluție nu putea intra în calcul din cauza Italiei, au acceptat și s-au străduit să fie toleranți față de regimul ustaș.

Valul de violențe față de sârbi din localitățile Lica și Kordun din primăvara și vara lui 1944 a provocat rezistență din partea musulmanilor, dar și o frică justificată. Au început să se teamă de răzbușnarea sârbă, de care nu se îndoiau. Știau că va veni și va afecta și

Iunie 1943, I. Broz Tito (cel de jos) pe front

populația musulmană. Mai multe rezoluții semnate de musulmani în acele zile condamnau violențele comise de ustași asupra sârbilor din Bosnia și Herțegovina și solicitau restabilirea ordinii și siguranței în țară.

Nemulțumirea față de situația creată în noul „stat” a făcut ca o parte dintre politicienii musulmani să revină la ideea de autonomie, înclinând tot mai mult spre Germania.

În noiembrie 1942 Hitler a primit un memorandum redactat de un grup de reprezentanți ai musulmanilor care condamnau politica NSCH, subliniind care era misiunea specifică a Bosniei și a Herțegovinei. Totodată, memorandumul conținea și propunerea de creare a unei entități teritoriale speciale, „comitatul Bosnia”, acesta urmând a fi autonom în cadrul statului croat existent. Hitler ar fi trebuit să numească liderul acestei entități și totodată să creeze unități armate proprii, denumite Straja bosniacă. Propunerea de autonomie era motivată prin faptul că musulmanii nu erau, chipurile, slavi, ci urmașii unui străvechi trib german, trăitor în această țară încă din secolul III d.Chr.

Încă de la bun început, reprezentanții naziștilor au fost conștienți de simpatiaile germane ale musulmanilor. În decembrie 1942 Emfing, șeful Partidului naționalist-socialist-muncitoresc german din Sarajevo, arăta că majoritatea musulmanilor a fost filo-germană

încă înainte de război și a salutat ocuparea de către Wehrmacht a Iugoslaviei, în 1941, deoarece „le amintea de ordinea care domnise în țară în timpul Austro-Ungariei”.

În cele din urmă, Hitler a refuzat orice schimbare a granițelor stabilite în 1941 (în timpul războiului) și nu s-a ocupat deloc de această cerere. Numai Himmler, posedat pur și simplu de ideea colaborării nazismului cu Islamul și, bineînțeles, principalul lui „recrutor”, G. Berger, și-au propus să se ocupe de memorandum. Hitler a acceptat însă doar una dintre ideile lor: în perioada aceea SS avea nevoie de noi soldați. Așadar, a fost însărcinat să recruteze voluntari pentru Waffen SS Hauptsturmführerul Hasan Bajraletarovic. A cuprins această acțiune și vizita lui Muhamed Emin El Huseini (Marele muftiu al Ierusalimului) la Banja Luka și Sarajevo.

Singurul rezultat concret a fost crearea diviziei de voluntari Handzar SS și controlul obținut de conducerea germană asupra unor unități numite Miliții musulmane.

În vara lui 1943 câțiva musulmani au redactat un alt memorandum, prin care au propus scoaterea Bosniei și Herțegovinei din Statul independent croat și crearea unui protectorat german special. Nici de data aceasta Hitler și Himmler nu au răspuns. Ultimul însă a făcut diverse profeții „înțelepte” despre „o dată mai târzie” când va fi creată „granița militară a SS”.

În realitate, ustașii nu i-au considerat niciodată pe musulmani parteneri adevărați:

Demonstrație a iugoslavilor contra capitulării în fața fasciștilor (Belgrad, 1941)

nici în politică, nici în administrația statului; au socotit doar că ei pot servi la sporirea numărului de croați din noul stat. De aceea, au militat pentru lichidarea *de facto* a noțiunii de Bosnia și Herțegovina, iar în administrație sau în alte sectoare nici nu au mai folosit acest termen. Noua împărțire teritorială a Statului independent croat nu a respectat deloc granițele istorice, sintagma Bosnia și Herțegovina dispărând treptat din actele oficiale. De asemenea, în cele din urmă, un număr foarte mic de musulmani a putut participa la administrarea statului.

La sfârșitul lui aprilie 1944, dintre cei 18 miniștri erau musulmani numai doi, dintre 193 de deputați 13, dintre 13 reprezentanți diplomați și consuli unul singur, dintre 112 șefi de județe 13, dintre 19 mari jupani (prefecți) trei. Între funcționarii superiori din Ministerul Justiției raportul dintre croați și musulmani era de 27:2, în Ministerul Transporturilor de 140:12, în cel al Economiei de 208:3, al Afacerilor Externe de 49:2, iar al Învățământului de 13:1.

Soarta celei mai mari părți a liderilor politici ai musulmanilor fusese legată de Germania hitleristă, așa încât ei nu au putut influența prea mult evenimentele finale din

Ocupanții pe pământul Iugoslaviei

Bosnia și Herțegovina. Numai cei care avuseseră legături cu mișcarea de partizani au avut un cuvânt de spus.

Partizanii comuniști, care au apărut în Bosnia și Herțegovina la cumpăna anilor 1941-1942, au surprins mai ales prin disponibilitatea lor de a colabora cu croații, sârbii și musulmanii. În anii care au urmat, când au continuat atrocitățile și asasinatele comise asupra țăranilor croați și musulmani de către jandarmii sârbi, partizanii comuniști au câștigat un număr tot mai mare de adepți, deoarece au proclamat egalitatea în drepturi și colaborarea popoarelor din Iugoslavia. ■

Traducere din limba cehă
Helliana IANCULESCU

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.
Concursul nu are talon.

Câte săli pentru proiecții cinematografice existau la Constanța în perioada interbelică?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2006 este:

La Birmingham, în Marea Britanie

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Octavian Negruți**, din Târgu-Mureș.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2006.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1, sect. 1, București

Telex Telex Telex Telex Telex

COPYRIGHT PE PATRIMONIU

Guvernul indian a inițiat un proiect ce se va desfășura pe durata a patru ani și va costa (estimativ) 2 milioane de dolari. Scopul lui: să protejeze peste 100.000 remedii naturiste pentru a evita copierea și înregistrarea lor sub licență străină. Proiectul implică 150 de medici și specialiști în electronică. De asemenea, va inventaria câteva sute de poziții yoga, pentru ca străinii să nu poată pretinde copyright asupra lor.

Biblioteca digitală a cunoștințelor tradiționale și eforturile mari care se fac pentru realizarea ei sunt o dovadă a mândriei cu care indienii își privesc trecutul. „Puterea Indiei stă în civilizația, cultura și cunoștințele ei”, declară un oficial indian.

Sistemul medical cel mai popular în India este *ayurveda*, care își are rădăcinile în hinduism. Primele sale date au fost consemnate în sanscrită în urmă cu 2.000 ani, pe frunze de palmieri. Cheia lui este restabilirea echilibrului între suflet și corp. Chiar și în aglomerările urbane indiene *ayurveda* este încă foarte răspândit.

Biblioteca digitală va consemna și remediile oferite de *unani*, un sistem introdus în India de către greci. El se bazează pe credința că boala se produce când apare un dezechilibru între cele patru „umori”: bila neagră, cea galbenă, sânge și flegmă (cea care definește temperamentul uman). Și în acest caz remediile se bazează pe plante.

În sfârșit, un alt sistem de tratament, practicat în zonele sudice ale Indiei, este *siddha*. El combină remediile bazate pe plante, organe de animale, metale și minerale.

BUNICUL ȘI FILMUL

Copiii patriei este titlul unui nou film francez, în regia lui Pierre Jaxaux, a cărui acțiune se desfășoară în mai 1940, într-un satuc din Ardeni, părăsit de populația înspăimântată de iminența unui atac german.

Face excepție, rămânând pe loc, un veteran din Marele Război (1914-1918), împreună cu cei doi nepoți ai lui. Este convins că frontiera naturală a așezării, reprezentată de pădure, este de netrecut. În sat se rătăcește o patrulă de trăgători senegalezi. Pelicula insistă asupra straniei coabitări între soldați și fostul luptător din Primul Război Mondial. Relația, cu valoare de fabulă, începe prin ostilitate, pentru a evolua spre înțelegere și recunoștință. Este un mesaj cu apel la toleranță, un mesaj altfel respectabil, dar desuet, atâta vreme cât lumea se afla deja în război și pentru Franța aveau să urmeze ani grei.

UN STONEHENGE ÎN AMAZONIA?

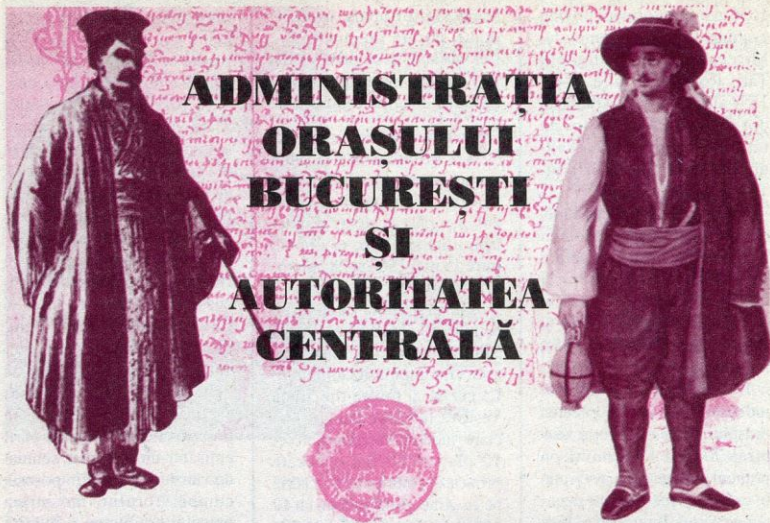
Arheologii brazilieni au descoperit recent în nordul țării, într-o îndepărtată așezare din Amazonia, statul Amapa, ruinele unui complex de piatră care amintește ca aspect cunoscutul Stonehenge din Marea Britanie. Sunt 127 de blocuri bine păstrate, cântărind fiecare câteva tone, dispuse vertical, la o distanță egală unul de altul. Deocamdată specialiștii au opinat că acest complex de piatră a putut servi fie ca observator, fie ca loc de cult. El pare a data dinaintea colonizării europene, după ceramica descoperită, și probează avansatele cunoștințe astronomice ale aborigenilor.

CEA MAI VECHE MINGE

Cea mai veche minge păstrată în lume este expusă la Campionatul Mondial de Fotbal din Germania, mai precis la Hamburg, pe toată perioada de desfășurare a competiției sportive. Provine din colecțiile Muzeului lui Smith din orașul scoțian Stirling (muzeu creat în 1874, pe baza colecțiilor lui Thomas Stuart Smith, 1815-1865) și organizatorii socotesc un succes faptul că au reușit să expună o asemenea piesă rară, chiar dacă pe un timp limitat. Camera mingii este din bășică de porc, iar deasupra are cusute bucăți din piele groasă, despre care experții spun că ar fi de elan. Se pare că aparținut reginei Mary a Scoției, dar în privința acestei afirmații istoricii au încă îndoieli. După încheierea Campionatului Mondial de Fotbal, exponatul unicat își va relua locul în Muzeul Smith, la jumătatea lunii septembrie.

Negustor bucureștean (stânga) și țăran din jurul Bucureștiului

IONEL ZĂNESCU

Muzeul Municipiului București va organiza începând cu luna iulie 2006 la Palatul Sutu expoziția temporară Mărturie sigilare. Piese selectate, documente conservând diferite tipuri de sigilii, spițe de neam dotate cu însemne, matrice și inele sigilare, steme, compoziții simbolice reprezentate pe diferite stampe și picturi, ilustrează evoluția fenomenului heraldic în Țările Române.

Raporturile dintre administrația orașului București și puterea centrală a Țării Românești au fost materializate prin intermediul instituției locale: județul orașului cu 12 pângari. Această instituție era cu mult anterioară secolului XVI, când a fost surprinsă documentar pentru prima oară.

Cel mai vechi document bucureștean, care ne păstrează o mențiune despre vechea organizare locală (judele și oamenii buni și bătrâni), este din 13 mai 1563. În acest document, Necula al lui Bo-

banea, județul, și cei 12 pângari întăreau vânzarea unei prăvălii care costase 4.500 aspri. Alte documente ni-l prezintă pe Necula sau Nicula tot județ al orașului București, la 20 mai 1571 și la 6 mai 1572, ceea ce ne poate furniza informația că judele avea această funcție pe o durată limitată la unul sau câțiva ani.

În secolul XVI, aflăm numele altor județi bucureșteni: Stan la 26 mai 1577, Caloian la 28 noiembrie 1580, Baciul la 6 februarie 1587, Stan la 30 mai 1589, Vâlcan la 15 februarie 1590, Seman la 2 fe-

bruarie 1594. Un document emis la 6 februarie 1587, de județul Baciul și cei 12 pângari, întărește o proprietate asupra morii construite de Dobromir, mare ban de Craiova, și cumpărată de domnul Țării Românești, Alexandru II, care o atribuie apoi mănăstirii Sf. Troiță. Actul este o confirmare de proprietate emis acestui din urmă deținător al morii.

Alt document, din 1567, ne informează că paza orașului și a Curții Domnești era încredințată marelui agă Oxotie, care comanda oastea de lefeții. Iar altul, din 6 septembrie

1636, aduce informații privind evenimentele din vremea lui Mircea Ciobanul, domnul Țării Românești între 1545-1554 și 1557-1559. Aflăm că, din dispoziția domnului au fost puse pietre de hotar delimitând viile mănăstirii Sf. Troiță de viile orașului.

O serie de alte documente, din a doua jumătate a secolului XVI, inedite, întregesc, pentru perioadele lui Alexandru II (1568-1577), Mihnea Turcitul (1577-1583, 1585-1591) și Petru Cercel (1583-1585), imaginea autorității centrale.

Documentul din 1578 al județului Stan are și pecetea orașului București: reprezentarea Maicii Domnului cu pruncul în brațe și cu inscripție în exergă: „Aceasta este pecetea orașului București“. Însă cea mai veche pecete cunoscută a orașului București este aplicată pe documentul din 13 mai 1563. De la această dată și până la 10 martie 1699, când s-a emis ultima carte a județului și pârgarilor din București, se cunosc încă 58 de cărți provenite de la 17 județi. Pe documentele care s-au păstrat,

acest sigiliu apare în două tipuri, fiecare tip cuprinzând trei variante în ce privește dimensiunea, inscripția, reprezentarea imaginii centrale etc.

Cea dintâi variantă a primului tip și cea mai veche, aceea care o înfățișează pe Maica Domnului cu Pruncul, s-a păstrat doar în cinci tipărituri sigilare, eșalonate între 13 mai 1563 și 28 noiembrie 1580.

A doua și a treia variantă din primul tip înfățișează fie pe Sfinții Constantin și Elena, fie scena Întâmpinării Domnului. La cel de-al treilea tip (Buna Vestire) lucrurile sunt și mai clare: județul Gherghina cu cei 12 pârgari își fac o pecete proprie și chiar pun să se scrie pe ea „Gherghina județul cu 12 pârgari: leat 7152 (1643-1644)“.

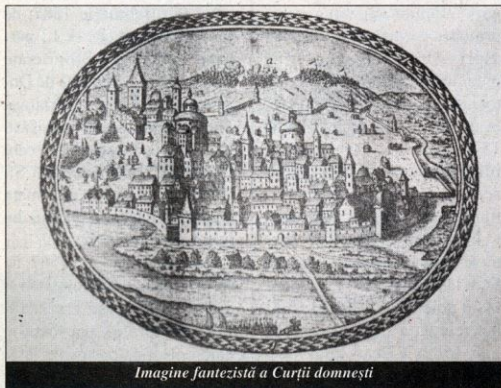
Cărțile organelor administrative ale orașului demonstrează o anume autonomie, incompletă însă, a județului cu pârgari față de autoritățile domnești, opunând orașul cu pazarul (nucleu al activității economice), de o parte, Curții domnești, pe de alta, în ciuda

imediatei vecinătăți. Nu întâmplător județul era purtătorul de pecete al orașului, care dovedea însemnul demnității sale.

În patrimoniul Muzeului Municipiului București se găsesc originalul și copia cărții orașului, dată la 18 iunie 1665, de județul Gherghina și cei 12 pârgari. Documentul întărește o tranzacție între Petru, feciorul lui Dumitru abagiul și al Baloniei, care vindea, și jupâneasa Chirata, cu feciorul ei Chiriazii și alți feciori neindicai în document, care cumpărau un loc de casă, cu 35 ughi. Reține atenția că tranzacția fusese consemnată în tradiționalul zăpis dintre părți emis într-un exemplar, semnat de vânzător și aflat în posesia cumpărătorului, iar cartea orașului era numai o întărire suplimentară: „deci dacă am văzut zăpisul lui cu atâtea mărturii scrise în zăpis făcut-am și noi cartea orașului la mâna ei și a feciorilor ei căți Dumnezeu i-au dat să-i fie moșie stătătoare în veci ohabnică ei și feciorilor feciorilor lor, pentru că au dat bani gata la mâna lui Petru“.

Raportul dintre organul reprezentativ al orașului București și domnul Țării Românești era numai de natură protocolară și de consemnare cronologică: „...pentru că lu au făcut vânzător mai înainte de atâtea vreme și nime nu s-au aflat, iar acum în zilele mării Domnului nostru Io Radu Leon Voievod aflatu-s-au această jupâneasă de lu au cumpărat“.

În același an, o altă carte a orașului București este emisă tot de județul Gherghina. Aflăm astfel că autoritatea centrală transferase rezolvarea unui litigiu dintre doi orașeni

Imagine fantezistă a Curții domnești

Detaliu de pe sabia
lui Constantin Brâncoveanu

pentru o proprietate funciară organului local: „Măria Sa datu-le-a om domnesc pre Tudor vtori portariu și au venit la noi ca să-l alegem locul“. Documentul menționează existența tradiționalului zapis emis și semnat de vânzătoarea Anghelina cu fiul său Tudorache, aflat în mâna cumpărătorului Dumitru Paspola cu femeia sa Stănilava. Sunt puse în evidență realitățile sociale-economice din acel moment: proprietatea liberă a producătorilor direcți; prezența deopotrivă egală și solidară a soților sau, în absența bărbatului, a soției cu feciorii în tranzacțiile de proprietate funciară și, nu în ultimul rând, consultarea prealabilă a rudelor și vecinilor, condiție fără de care tranzacția putea fi contestată.

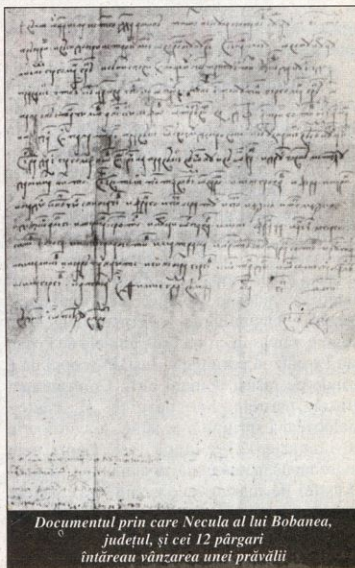
Documentele sunt explicate în ceea ce privește delimitarea proprietății, cât și a celor enumerați ca știutori și martori: „iar eu

nepoții și strănepoții acestor moși care sunt iscăliți, care moși la toți hotarnicii după vremi au fost chemați și după arătarea lor hotarnici căutând ocolnițele se găsea tot după arătarea lor și noi după a noastră știință și arătarea părinților noștri, arătăm în frica lui Dumnezeu și cu suflul nevătămat că aceste hotare au fost nestrămutate unde și până acum se află.“

O instituție interesantă menționată în documente era înfrățirea. Documentul din 18 iunie 1665 emis de Gherghina, județul Bucureștilor, mențio-

nează: „Și lu au vândut de a lui bună voie fără de nici o silă și cu știrea tuturor oamenilor lui pentru i s-au căzut a-l vinde ei că au făcut prietenie cu dânsa și iaste ea mai volnică a-l ținare.“ Despre înfrățire s-a scris destul de mult, dar nu s-a sesizat că ea este, ca și prietenia, o modalitate specifică perioadei prin care se evită contestarea tranzacției de proprietate funciară din partea rudelor și vecinilor. Documentul, din 16 februarie 1653, aflat în patrimoniul Muzeului Municipiului București, evidențiază că înfrățirea de moșie nu este o instituție feudală și nu este un atribut exclusiv al clasei conducătoare, ci o formă de vânzare-cumpărare a proprietății funciare.

Mențiunea finală a zapisului dintre Tălbor din Cân-

dești care s-a înfrățit cu Stan Gură, nepotul lui Ioan Velea din Trâmbolești, este edificatoare: „...cum că nu iaste vândută nimică fără de acei 15 pași ce am suscrie...”. Astfel, documentul susține că cele două părți s-au înfrățit: prima a dat pământul, cealaltă „a dat doi bani buni de negoț și trei galbeni, trei potronici bani buni de argint lei bătuți”.

Relațiile locuitorilor orașului București au fost caracterizate prin proprietate liberă sau de folosință pe termen îndelungat a proprietății funciare, pentru care se plătea chirie. Restrângerea reprezentării la numai 12 părgari, de la numărul nedefinit al instituției, „oameni buni și

bătrâni” a satelor românești, atestă doar specificul orășenesc al Bucureștiului.

Componenta teritorială a organului administrativ local bucureștean era circumscrisă la totalitatea locuitorilor și patrimoniului lor, acesta din urmă fiind hotărâtor chiar în cazul de absență din oraș a titularului. Iar cea materială era de a recunoaște, față de terți, chiar de a atesta prin scris, emitând documente de cancelarie proprii, semne de județ și părgari, uneori și de alți locuitori, pe care se aplica pecetea, operațiunile tranzitive ale proprietății funciare.

Ca și în alte așezări românești, litigiile dintre părți adre-

sate puterii centrale nu se puteau rezolva fără cercetarea pricinii de către organele locale care, în cele mai multe situații, adoptau hotărârea în raport cu obiceiul pământului.

Odată cu începutul secolului XVII a dispărut instituția județului și părgarilor din București, autoritatea domnească nemaiaceptând nici un fel de independență a acestei instituții. Demn de remarcat este că structura social-economică a orașului nu s-a modificat esențial nici după anul 1600, iar raporturile dintre orașeni și domnie nu au fost, în ciuda faptului că domnia devenise reprezentanța clasei feudale, influențate de noul tip de stat centralizat. ■

Cititorii scriu istorie

CRUCEA LUI FERENTZ

Pe malul stâng al Nicolinei, în cartierul ieșean cu același nume, există o movilă de pământ dominată de o cruce din piatră. În ultimele decenii zona a suferit modificări: nivelări de teren, s-au realizat construcții, dar movila și crucea au rămas.

Ele amintesc un episod dramatic din istoria Moldovei. În timpul domniei lui Mihai Racoviță, pe fondul războiului austro-turc (1716-1718), armate habsburgice au trecut munții, au ajuns în Moldova, au ocupat unele așezări. Căpitanul François Ernaut, belgian de origine, rămas în cronică sub numele de Frinta sau Ferentz a pornit spre Iași, în scopul de a prinde pe însuși domnul țării. Confruntarea dintre trupele habsburgice și oastea moldoveană sprijinită de tătari, a avut loc la 10 ianuarie 1717, lângă Iași. Lupta este consemnată în mai multe documente și cronici. O astfel de mărturie consemnează: „Frinta căpitanul a venit cu nemți și cu catane ca să ne ia pe noi, precum a luat pe domnul muntean [Nicolae Mavrocordat - n.r.] de la scaunul din

București... și ne-a lovit joi, la 8 ceasuri din zi. Și lovindu-ne fără veste cu război, apărându-ne, am mers la mănăstire la Cetățuia. Și în mănăstire, înconjurându-ne, ne-au bătut. Și tâmplându-se și o samă de tătari la sfânta mănăstire la Aron Vodă, au venit și ei în ajutor și am ieșit și noi din mănăstire și dând război nemților ... i-am înfrânt și o samă dintre ei au căzut în robie, iar o samă au pierit în război. Peste trupurile acelor pieriți s-a făcut o movilă ... în care movilă este și Frinta căpitanul cu alte trupuri”.

Cronicile precizează că Ferentz, în timpul luptei a fost luat prizonier de către tătari. Mihai Racoviță l-a răscumpărat, l-a executat și a poruncit să fie înmormântat în aceeași groapă comună cu ostașii săi, pe locul unde a avut loc bătălia.

Mai târziu, a pus să se ridice o cruce mare din piatră. Pe aceasta, din porunca domnitorului a fost pusă o inscripție pe care sunt descrise evenimentele. ■

Dumitru V. BURCIU, Iași

Microistorie ROMPRES

● Havas cedează monopolul știrilor contra unor beneficii financiare ● Cenzura continuă: știrile despre românii din Transilvania sunt difuzate conform intereselor Vienei și ale Budapestei ● Un Lahovari lăudăros și un Take Ionescu întreprinzător ● După război, o agenție privată, subvenționată de Ministerul de Externe ● Orient-Radio dă faliment... și este cumpărată de stat ● Preluarea fluxului de știri externe se schimbă după cum se schimbă regimurile.

DE LA PORUMBEII VOIAJORI LA INTERNET

IOAN MIHAI ROȘCA
Director general Rompres

În ianuarie 1877, și-a început activitatea în România prima agenție de știri, Havas, din Paris. În 1889 lua ființă și cea dintâi agenție de presă autohtonă, Agenția Telegrafică a României, precursora actualei Agenții Naționale de Presă ROMPRES (Magazin istoric, nr. 5/2006). Care a fost drumul ei în mai bine de un secol de istorie?

Primeluni agentiei nu au fost prea liniștite. Trebuia câștigată bunăvoința celor de la Havas, care se simțeau înlăturați de la monopolul știrilor oficiale ale Ministerului de Externe. Acestea luau acum drumul Vienei, la agenția Corrbureau. În cele din urmă, Havas este convinsă, prin concesiile de natură financiară, să-și desființeze sucursala din București și să cedeze toți abonații agenției române. Filiala Havas se dizolvă în iunie-iulie 1889. Concesiile sunt și din partea română: corespondentul Havas la București, Albert Leautey, devine administrator al Agenției Române, urmând ca agen-

ția pariziană să încaseze cea mai mare parte a beneficiilor financiare.

În martie 1896, Agenția Română devine într-adevăr „agenție națională autonomă”, în baza contractului renegociat cu directorul Corrbureau, J. Skupievski. Agenția vieneză prin care Agenția Telegrafică a României „ieșea” în lume era o agenție ca oricare alta și transmitea știri „fără a tutela sau influența Agenția Română”.

Nemulțumirea părții române se produsese, încă din primele luni, pe fondul exercitării de către agenția austriacă, contrar contractului, a unei cenzuri asupra știrilor transmise de la

București. „Rezultă că știrile noastre sunt alese și îndreptate în sensul intereselor austriece și ungurești și nu în interesele românești. Avem și exemple: de fiecare dată când e vorba de problema românilor din Ungaria și din Transilvania, știrile primite din Viena de Agenția Română sunt alese contra intereselor românilor și prezentate cu o parțialitate evidentă”, se arată într-un memoriu trimis Ministerului de Externe de conducerea Agenției Române la numai patru luni de la creare.

Un alt moment important în viața Agenției Române îl constituie înființarea primului serviciu comercial (1 iulie

Ilustrăm acest episod cu imagini din Arhiva ROMPRES

1905), care editează un buletin special cu prețul grânelor pe piețele noastre, dar și pe cele mai importante piețe din Europa și America. Pentru aceasta, agenția deschide sucursale la Brăila și Constanța.

Din 1904, la conducerea agenției s-a aflat Alexandru Lahovari, fost ministru de Externe, care se lăuda, mai târziu, că prin priceperea sa a reușit ca în 1905-1906 să aducă agenția la un excedent de venituri.

După 1908 și până la dispariția sa în 1917, Agenția Română a fost acuzată de către ziare de întârzieri în livrarea informațiilor, de denaturări în conținutul știrilor și obediență față de putere. Veniturile sale financiare, realizate din

contractele cu diverse instituții ale statului sau cu redacțiile principalelor publicații ale vremii, erau totuși în creștere. Sediul central se afla în noul și somptuosul Palat al Poștelor și Telegrafului de pe Calea Victoriei, inaugurat în 1900 (actualul sediu al Muzeului Național de Istorie al României).

La sfârșitul anului 1916, odată cu evacuarea guvernului și a celorlalte instituții ale statului de la București la Iași, în fața ofensivei armatelor germane, a plecat și agenția în pribegie. După război, nu și-a mai putut relua activitatea.

Odată cu realizarea statului național unitar român, se resimte și nevoia reînființării unei agenții de presă. La 16 iunie 1921, cu ajutorul lui Take Ionescu, pe atunci ministru de Externe, la Tribunalul București se înregistrează actele de constituire ale unei societăți comerciale intitulate „Orient-Radio Societate Anonimă Română de Informații Telegrafice”. Actele au fost publicate în

Monitorul Oficial, din 8 iulie 1921. Societatea înființată avea un capital social de un milion de lei, împărțit în 2.000 de acțiuni la purtător, a câte 500 lei fiecare. Acțiunile aparțineau grupului de fondatori, format din persoane cunoscute ale vieții publice

românești: doctorul Ioan Cantacuzino, moșierii Dimitrie Ghika și Emil Sturdza, avocații Grigore Trancu-Iași, Sebastian Șerbescu și Grigore Gafencu, viitor ministru de Externe, inginerul Dimitrie Leonida.

Potrivit actului fondator, agenția avea ca obiect „exploatarea de agenții de informațiuni telegrafice în țară și străinătate, servicii de publicitate în țară și străinătate și asocierea ei la întreprinderi similare”. Sediul agenției se afla în strada General Berthelot, nr. 1, iar primul ei director a fost Sebastian Șerbescu. Se tipăresc imediat și imprimate cu sigla agenției, iar la 10 iulie 1921 se trimite o circulară la bănci, ziare, ministere, guvern, societăți comerciale și întreprinderi economice pentru cereri de abonamente.

Circulara anunță înființarea agenției, faptul că ea a încheiat acorduri cu principalele agenții telegrafice străine pentru informarea rapidă și corectă cu cele mai noi știri, că va transmite cursul burselor în ziua stabilirii lor, extrase sau traduceri din ziarele românești și străine. „Agenția se spune în circulară va aduce astfel prin legăturile ce și-a făcut peste graniță un neprețuit sprijin propagandei românești.”

Fondatorii agenției Orient-Radio care rapid își va lua numele de RADOR după codul telegrafic aveau însă gânduri mari. Ei își doreau o agenție națională, și nu una particulară. Ca atare, prin Grigore Gafencu, se trimite oficial o propunere ministrului de Externe pentru încheierea unui contract de colaborare cu ministerul. Cum Take Ionescu

cunoștea atât proiectul, cât și pe protagoniști, solicită imediat acordul Consiliului de Miniștri. La 13 august, într-o ședință de guvern, prezintă un referat de încheiere a unui contract între Ministerul de Externe și RADOR, spunând că „Agenția Telegrafică Orient-Radio, prin relațiile ce a reușit să încheie cu marile agenții [...], va contribui la succesul propagandei noastre în străinătate, informând și publicul din țară despre ce se petrece acolo.”

Ministerul se angajează să subvenționeze lunar agenția cu suma de 80.000 de lei, în schimb aceasta „se va ține în strânsă legătură cu guvernul și va căuta să urmeze cât mai aproape linia de conduită ce i se va indica, în special în chestiunile militare și de politică externă, va căuta să aducă toate serviciile ce sunt compatibile în modul său de funcționare a propagandei române în străinătate”. Statul îi acordă, în schimb, facilități și priorități la transmisiile telegrafice și telefonice în țară și străinătate, reduceri de tarife sau chiar gratuități, exclusivitate la difuzarea știrilor oficiale venite de la minister și care vor purta semnătura convențională „Traian”.

RADOR propune în iunie 1923 ministrului de Externe, I.G. Duca, transmiterea în străinătate a unui serviciu de telegrame aproape zilnic, „numai știri riguroso controlate și exacte”. Ba, mai mult, pentru a fi credibile, agenția sugera ca aceste telegrame „să fie redactate într-o formă cât mai imparțială și ele trebuiesc să cuprindă chiar întâmplările desagrabile pentru noi, căci

o telegramă relatănd în mod exact un eveniment defavorabil va fi întotdeauna folosită, curmând zvonurile exagerate asupra aceluiași eveniment transmise străinătății de dușmanii noștri”.

Financiar, la RADOR lucrurile însă merg prost. În 1924, agenția era datoră numai Serviciului Poștei, Telefoanelor și Telegrafului 200.000 lei, iar Ministerul de Externe refuză să o mai crediteze.

Ajunșă în pragul falimentului și în pericol de a fi vândută, la 12 martie 1925, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri, semnată de I.I.C. Brătianu, Ministerul de Externe cumpără acțiunile societății anonime Orient-Radio (RADOR) și statul devine proprietarul exclusiv al agenției. Acțiunile din 1921, în valoare de un milion, ajunseseră în 1925 la nouă milioane și se aflau în posesia unui singur om: Dimitrie Ghika.

Cumpărând agenția RADOR, statul nu a transformat-o într-o direcție a Ministerului de Externe, ci a reorganizat-o sub forma unei societăți comerciale cu personalitate juridică distinctă. Era, de fapt, interesat să facă acest lucru, pentru a exista o diferență între propagandă și informație. Nimeni nu

trebuia să creadă că agenția ar face propagandă în favoarea guvernelor aflate la putere. Dimpotrivă, trebuia să lase impresia că informațiile transmise de ea sunt absolut independente. De altfel, după un an, Parlamentul României a adoptat o lege pentru reorganizarea și funcționarea Societății RADOR Agenție de Informații Telegrafice, prin care s-a prevăzut o majorare de capital. Între deținătorii de acțiuni, alături de Ministerul de Externe, care își păstra pachetul majoritar, se numărau Banca Națională a României și Camera de Comerț și Industrie din București.

Ministerul de Externe tratează responsabil noua sa postură de coordonator al agenției naționale de presă. La 26 iunie 1925 trimite o circulară cifrată tuturor legațiilor din străinătate, prin care le înștiințează tranzacția și cere atașailor de presă să devină și corespondenți RADOR în țările respective. Orient-Radio sau RADOR se spune în document este

„în strânsă dependență cu Direcția Presei din Ministerul Afacerilor Streine“ și cere atașailor ca de acum încolo să verifice dacă presa din țara respectivă preia știrile agenției, modul în care le preia și să comunice acest lucru la București.

Ministerul se manifestă, în anii următori, ca un adevărat patron al agenției, devenită oficial a statului – Agenția Telegrafică Română Orient-Radio RADOR. În 1938, spre exemplu, aceasta avea schimburi cu 25 de agenții telegrafice, corespondenți proprii în principalele centre ale lumii, între care New York, Paris și Geneva. Atașaii de presă ai legațiilor române aveau obligația să trimită regulat și corespondențe pentru RADOR. Agenția dispunea de 12 birouri regionale în țară. De asemenea, a avut loc o importantă dezvoltare a dotării tehnice, și-a construit un sediu propriu, și-a extins permanent numărul de angajați și colaboratori.

Activitatea agenției s-a orientat în anii 1925-1948 în trei direcții principale: informarea străinătății despre realitățile din România prin telegrame de presă cu un caracter oficial sau oficios, difuzarea pentru presa centrală și radio de informații din domeniul vieții internaționale și transmiterea de știri despre evenimentele din Capitală presei din provincie și cele aparținând minorităților naționale. Ca și în cazul primei agenții de presă, și actele administrative, financiare și de personal ale RADOR-ului se află în arhiva Ministerului de Externe și la Arhivele Statului, așteptând să fie clasificate și valorificate. ROMPRES, chiar dacă este moștenitoarea „de drept“, nu are în prezent în arhiva sa decât producția de știri și foarte, foarte puține documente privind istoricul agenției ca atare.

Interesante sunt, mai ales pentru perioada războiului, rapoartele trimise agenției de

atașaii de presă ai misiunilor noastre diplomatice. Aceștia, precum un trimis special, relatau despre vizitele și activitățile delegațiilor române în țara respectivă, trimiteau periodic, iar apoi zilnic, ample reviste ale presei, cu citate sau reproducând integral articole cu referire la România. Aceste telegrame de presă nu erau integral difuzate în țară. Ele erau prelucrate

ziaristic și apoi transmise abonaților.

Aflată în relație strânsă cu autoritățile, pe fluxul agenției RADOR se resimt în decursul anilor 1928-1949, până la transformarea sa în AGERPRES, schimbările politice. Până în 1940; RADOR avea relații și primea telegrame de la toate marile agenții de presă, excluzând TASS, care era preluat uneori indirect. După 1940 și, mai ales, după intrarea României în război, primordiale în fluxul de informații devin agențiile statelor cu care Antonescu se afla în alianță. Acest lucru nu însemna, totuși, că agențiile mari Reuters, Associated Press și chiar TASS erau total nefolosite. Ponderea lor în fluxul de știri externe era redusă. În același registru, dar de această dată deosebit de vizibil, se produce „intrarea“ pe fluxul de știri al RADOR a informațiilor venite pe agenția TASS, după 1944. ■

(Va urma)

MUZEUL DE ISTORIE NATURALĂ DIN VIENA

RENATA TATOMIR

Într-un număr anterior al revistei (Magazin istoric, nr. 7/2005) începusem să vă depăn povestea celor doi frați gemeni venezi celebri, Muzeul de Istoria Artei și Muzeul de Istorie Naturală, pe care i-am vizitat în timpul unei călătorii prin prezentul trecut al coplesitoare capitale austriece, cândva perla coroanei habsburgice.

După-amiaza senină a unei zile de iarnă călduță mi-am petrecut-o în Naturhistorisches Museum, o entitate vie, ca un nobil habsburg în etate de mai bine de un veac și jumătate, care, spre deosebire de fratele său geamăn, colecționarul de artă, încă de când a dat față cu lumea (fiind, de altfel, și... primul născut), a rămas pasionat de universul viu sub toate formele sale. Totuși, muzeul a avut și un predecesor omonim, fondat în 1748 (de către Sfântul Împărat Roman Franz I, 1745-1765, cunoscut și ca Franz III Stephan Duce de Lorena -, potrivit modei iluministe a timpului, cea cu voga enciclopediilor și colecțiilor de curiozități), ca un Naturalien-Cabinet al Curții Veneze.

Bazele Muzeului de Istorie Naturală din Viena au fost reprezentate de chiar fosta colecție privată a florentinului Jean de Baillou, un adevărat

renascentist prin structură. În 1737, împăratul Franz I a devenit Mare Duce de Toscana (1737-1765). Încoronat câțiva ani mai târziu ca Sfânt Împărat Roman (în 1745), el a acordat o mare atenție dezvoltării științelor naturale. În consecință, în 1748 a achiziționat colecția lui Jean de Baillou, aproximativ 30.000 de minerale, fosile, cochilii, corali etc., pe care, cu mare dragoste, le-a adăpostit în propria-i bibliotecă și le-a sistematizat potrivit unor principii strict științifice. Era cea mai importantă colecție europeană de acest tip. La scurt timp, învățatul Joannon de Saint Laurent a descris-o într-o publicație. Din păcate, descrierea lui Saint Laurent nu dă nici un detaliu despre anumite minerale din colecție și chiar primul catalog al Colecției Veneze de Minerale, „Catalogus Stützianus“, din anii 1797-1806, prezintă doar foarte rare indicații despre

acestea. Iată de ce astăzi se știu foarte puține lucruri certe despre faptul că unele dintre superbe smaralde columbiene făcuseră deja parte, la vremea achiziției, din colecția florentinului.

Venus din Willendorf

Mai târziu, prin grija soției sale, Sfânta Împărăteasă Romană Maria Tereza (1740-1780) – Arhiducesă de Austria și Regină a Ungariei și Boemiei, considerată unul dintre „moșarii iluminați” – colecția a fost încredințată statului și deschisă marelui public. Fiul său, kaiserul Iosif II (1780-1790), a adoptat criteriul mult mai științifice pentru organizarea și dezvoltarea colecției. Lui i-a urmat împăratul Leopold II (1790-1792). La doi ani de la întronizare, acesta a lărgit dimensiunile colecției, achiziționând opulenta colecție de minerale a feldmareșalului Andreas conte de Hadik. Leopold II a fost urmat la tron de Franz II, 1792-1835 – cunoscut sub titulatura de Franz II, în calitatea sa de ultimul împărat al Sfântului Imperiu Roman (1792-1806), și ca Franz I, ca primul împărat al Austriei (1804-1835). În urma evenimentelor războaielor napoleoniene, în 1806 împăratul a renunțat la coroana imperială a Sfântului Imperiu Roman, rămânând doar împărat al Austriei, sub numele de Franz I. El a adăugat o colecție zoologică (1796) și una botanică (1803), redenumindu-l Vereinigten Naturalien-Cabinet (Cabinetul unit de naturale). Apoi, împăratul Franz

Joseph (1848-1916) le-a adunat în somptuoasa clădire de pe Ringstrasse care, din 10 august 1889, data inaugurării oficiale a muzeului, a fost numită Naturhistorisches Museum.

Muzeul a primit mereu noi și noi colecții. În secția antropologică, de exemplu, este inclusă și micuța, dar celebra reprezentare feminină, din calcar, cunoscută sub numele de *Venus din Willendorf*. Reprezentare a fertilității, a devenit, la scurt timp de la descoperirea sa, în 1908 (în valea Wachau, lângă localitatea Willendorf, situată între Melk și Krems), simbolul Epocii pietrei, modelul definitoriu al plasticii acelor timpuri.

Înaltă de 11 cm, se prezintă și astăzi, la venerabila vârstă de 25.000 ani, într-o stare de conservare foarte bună. Un amănunt ce nu trebuie ocolit: statueta expusă într-una dintre sălile muzeului vienez este doar o copie, originalul atât de valoros fiind adăpostit într-o încăpere boltită din zona destinată magaziiilor.

De numele arheologului Josef Szombathy se leagă descoperirea sa, într-un depozit de loess, datând din perioada Aurignacianului (35.000 î.Hr.-30.000 î.Hr.), mai exact pe o terasă situată la 30 m deasupra Dunării. Statueta era sculptată într-un calcar poros oolitic, care nu se găsește în regiune, deci s-a presupus că a fost adusă dintr-o altă locație.

Numele de „Venus” i-a fost acordat încă... dinaintea descoperirii, în 1864, când, cu un soi de ironie, marchizul Paul de Vibraye descriese o statueta din fildeș, fără cap, mâini și picioare, găsită de el în regiunea Dordogne, la Laugerie-Bass, în valea Vézère: „Venus impudica” (astăzi la Muzeul Omului din Paris). Și tot cam în aceeași perioadă, datorită forme curbate, a primit și porecla de... „para”. Dacă, cel puțin biologic, dar și vizibil, „Venus” din Willendorf este considerată reprezentarea unei femei, feminitatea îi lipsește cu desăvârșire.

Thomas Ender

Cap din obsidian, de proveniență aztecă

Împărați colecționari

Format din șase departamente, cu săli uriașe, dispuse pe 8.700 m², muzeul adăpostește impresionante expoziții permanente, cum este și colecția de meteoriți (900), considerată cea mai mare de acest fel din lume. Personal, vă recomand să aruncați o privire și Sălii Saurienilor, unde-i puteți întâlni pe dinozaurii timpurilor îndepărtate. Giganticele schelete reconstruite de animale preistorice constituie, indiscutabil, una dintre atracțiile muzeului.

Naturhistorisches Museum se află pe primul loc în lume în ceea ce privește o serie de recorduri. El conține, printre altele, 43.000 de crani umane, cea mai mare colecție de pe planetă, multe dintre exponate având impresionanta vârstă de 40.000 de ani.

Copiii sunt foarte atrași de secția care adăpostește Vivariumul o colecție de păsări și animale vii, care mai de care mai ciudate, asemănător unui uriaș acvariu. Nu lipsesc nici călătoriile virtuale, facilitate de sofisticata aparatură video, diversele fotografii și prezentările computerizate.

Pentru amatorii de bijuterii sau de recorduri, muzeul oferă și alte surprize. De pildă, un topaz gigantic, cântărind 117 kg cel mai mare cunoscut în momentul de față. Lui i se alătură aproape irealul buchet de bijuterii pe care împărăteasa Maria Tereza i l-a dăruit soțului. Acestea se leagă de două evenimente deosebite. În 1821 Colecția de Minerale a fost

considerabil extinsă în urma moștenirii lui „K.k. Staatskanzleirath“ (Consilierul de Stat Imperial Regal) van Hoppe, al cărui testament includea o valoroasă colecție de inele cu smaralde, rubine, safire și diamante, parțial de cea mai bună calitate, precum și colecția bijuteriului Curții, M. Cohen, care a îmbogățit-o cu o suită de diamante brute și tăiate împreună cu echipamentul de prelucrare a acestora. În 1827 este achiziționată pentru Cabinetul de Minerale faimoasa colecție minerală a negustorului Jacob Friedrich van der Null (mai târziu numele său a fost scris „van der Null“) și revizuită și descrisă de Friedrich Mohs. Această colecție este considerată de diverși contemporani drept cea mai frumoasă și mai importantă din Germania. În acea vreme la Viena au avut loc numeroase achiziționări de minerale din 11 importante colecții private și, ca urmare, interesul a fost să se cumpere cele mai splendide exemplare de pe piață. Negustorul van der Null s-a lansat în aceste operațiuni, căutând cele mai frumoase specimene la cele mai avantajoase prețuri, iar în cele din urmă i-a dat mineralogului Mohs misiunea de a pregăti colecția în mod ordonat și a realiza catalogul corespunzător, cu cele mai noi informații existente la vremea respectivă (MOHS, 1804). Mohs a speculat această ocazie pentru a prezenta contemporanilor propriul său concept de mineralogie sistematică.

Revenind în timpurile noastre, trebuie să-i anunțăm pe împătimiții scrierilor lui Jules Verne că tot în incinta muzeului îi așteaptă celebra *Café Nautilus*, o cafenea situată în chiar inima muzeului, unde vizitatorii pot savura, la „bordul“ submarinului căpitanului Nemo, deliciosul tort de ciocolată al casei, *Muscheltorte*, denumit astfel datorită ornamentelor din ciocolată cu alune de pădure în formă de cochilii marine (*das Muschel* = scoică).

Nicolaus Joseph Jacquin

Topaz de 117 kg, descoperit în Brazilia

După cum aminteam și anterior, în scurta istorie a muzeului, existența lui a fost strâns legată de pasiunea capetelor încoronate habsburgice. Și astăzi, de pildă, colecția de geme a împăratului Franz I Stephan îi impresionează pe vizitatori. Inclusiv aspectele științifice, tehnice sau strict administrative au constituit preocuparea suveranilor. Astfel, același Franz I este cel care a fondat, în 1752, Menajeria din grădinile Schönbrunn și, un an mai târziu, Grădina Botanică. Tot el a pregătit și echipat și prima expediție științifică peste mări. În numele său, Nicolaus Joseph Jacquin a călătorit, în 1755, în Caraibe, Antile, către Venezuela și Columbia. De aici, s-a înapoiat cu numeroase animale vii și plante, reprezentând 67 de casete și cutii cu „naturale”, cum erau denumite pe atunci piesele destinate colecțiilor împărătești.

Expedițiile științifice inaugurate de împăratul Franz I au devenit repede un obicei la mare modă, în perioada următoare. Dar două au rămas cu adevărat cunoscute. Prima a fost prilejuită de un eveniment special al casei imperiale. Împăratul Franz I de Austria și-a căsătorit fiica, Leopoldine, cu moștenitorul tronului portughez, Dom Pedro. Era anul 1817 când două fregate austriece plecau la drum, cu destinația Brazilia, noua patrie a arhiducesei. Printre participanții la expediție s-au numărat

directorul colecției de naturale, cercetătorii Johann Mikan și Johann Emanuel Pohl, alături de preparatorul Johann Natterer și pictorul peisagist Thomas Ender. La capătul a doi ani, aceștia au adus la Viena din

Friedrich Mohs

acel adevărat imperiu al plantelor, animalelor și mineralelor care era Brazilia o serie dintre cele mai interesante expozate exotice. Acest Indiana Jones al secolului XIX, Johann Natterer, a rămas singur peste 18 ani în pădurile tropicale sud-americane, de unde, adeseori în condiții riscante, a „aprovizionat” colecțiile Curții de la Viena. Numărul acestora a crescut într-o asemenea măsură, încât, nemaigăsindu-le loc, s-a înființat, pentru scurt timp, un așa-numit „Muzeu brazilian”.

Medalia Hochstetter

Cea mai ambițioasă și renumită expediție științifică a marinei austriece rămâne însă cea pentru înconjurul globului, realizată de fregata Novara (30 aprilie 1857-30 august 1859). Inițiatorul și susținătorul ei a fost arhiducele Ferdinand Maximilian, comandantul suprem al Marinei de Război austriece, care a acordat conducerea expediției, formate din șapte savanți, comandorului Bernhard von Wüllerstorff-Urbair, un experimentat astronom. Fregata, armată cu 42 de tunuri și având un deplasament de 2.107 tone, era servită de un echipaj format din 345 ofițeri și marinari, subordonați căpitanului Freiherr von Pückh.

Având scopul de explorare prin circumnavigație a Pământului, călătoria a fost pregătită de Academia de Științe și condusă de iluștri experți ai timpului, în frunte cu geologul F. von Hochstetter și zoologul G. von Frauenfeld. Pe lângă aceste obiective, fregata avea și misiunea de a analiza posibilitatea stabilirii unor contacte comerciale în beneficiul Imperiului austriac.

Scheletul unui megaloceros giganticus

Majoritatea cercetărilor au fost desfășurate pe insulele St. Paul și Nicobar și în Noua Zeelandă, unde Hochstetter a condus și primul studiu de teren din punct de vedere geologic al zonei. Pe de altă parte, cercetările întreprinse în special în Pacificul de Sud au adus un real folos proaspăt înființatei științe a oceanografiei. La acestea s-au adăugat impresionante colecții botanice și zoologice (peste 26.000 de specii păstrate), un uriaș material etnologic, numeroase studii geomagnetice... Ca un amănunt picant, tot acum au fost aduse în Austria și primele frunze de... coca, un an mai târziu, în 1860, fiind produsă aici, pentru prima dată, și cocaina în formă pură.

Rezultatele descoperirilor științifice au fost adunate într-o lucrare cu 21 de volume, intitulată *Reise der österreichischen Fregatte Novara um die Erde – Călătoria fregatei Novara în jurul Pământului* –, publicată de Academia de Științe între 1861-1876. O versiune redusă, în doar 3 tomuri, accesibilă publicului larg, a fost editată între 1864-1866. Călătoriile Novarei au făcut cunoscută în lume marina austriacă. Într-o perioadă în care Europa își extindea puterea pe alte continente, flota, pentru o țară fără colonii proprii, devenise un instrument important al imaginii externe a unui stat considerat mare putere.

Astăzi, Muzeul de Istorie Naturală din Viena acordă încă Medalia Hochstetter pentru servicii excepționale aduse instituției. Dar cea mai clară recunoaștere a importanței acestei

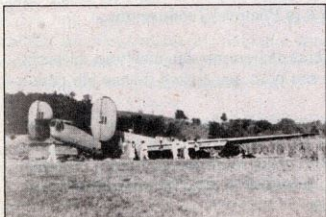
Un animal preistoric: glyptodon

expediții va avea loc între 2007-2009, când, cu ocazia aniversării a 150 de ani de la călătoria fregatei în jurul lumii se va organiza expediția Novara. Aceasta va servi, în același timp, ca un extrem de important laborator științific pentru testarea tehnologiilor moderne în domeniul propulsiei și navigației, ca o misiune dedicată cercetării empirice în biologia marină, meteorologie, climatologie și științe tehnice, dar și comunicării, reprezentând o contribuție la cooperarea internațională în economie, ecologie și știință, dincolo de diferențele cultural-religioase.

Am reușit să vă trezesc curiozitatea?! Iată câteva informații pe care nu trebuie să le uitați, dacă sunteți decisi să dați o fugă până în capitala austriacă: adresa muzeului este Maria-Theresien-Platz Burgring 7, A-1010 Viena, iar site-ul de prezentare – www.nhm-wien.ac.at.

Fotografii de la cititori DIN RĂZBOI

În august 1943 când a fost bombardat Ploieștiul de către americani, un avion, lovit de artileria antiaeriană germană, a aterizat în comuna Hulubești. Pentru locuitorii comunei a fost un eveniment înspăimântător dar și plin de curiozitate. Avionul a urmat cursul șoselei din direcția N-S, pe deasupra caselor la 25-30 m. înălțime și a aterizat forțat în sudul comunei (satul Găinești), pe câmpul Naneș. Din relatările mamei mele, a unchiului și a bunicilor mei am aflat că echipajul, format din șase oameni, a fost preluat de jandarmi și dus la postul de jandarmi de la Valea Mare. De acolo au fost duși la Găești. Avionul a mai rămas cam o lună până a fost demontat. ■

Mihai SPIRESCU,
Hulubești, jud. Dâmbovița

Așa vă place istoria?

În istoria alimentației, carnea a ocupat un loc aparte de-a lungul timpului, de cele mai multe ori consumul ei – proaspătă sau conservată – ajungând să reflecte standarde culinare și trepte sociale.

DRUMUL CĂRNII PRIN ISTORIE

THEO STĂNESCU-STANCIU

A devenit atât de apreciată ca aliment, încât unii dintre gânditorii secolelor trecute au început să facă chiar și calcule asupra posibilităților de... aprovizionare. „Chiar dacă nu prea știm astăzi și nici nu prea ne interesează – nota filosoful francez Voltaire, în secolul XVIII – că țărani noștri nu prea ajung să consume carne, este dovedit că, dacă nu ar fi existat această diferențiere alimentară, iar carnea ar fi fost consumată de toți, nu ne-ar fi ajuns la fiecare decât patru livre pe lună...”

În mediul rural, se mânca mai ales carne de porc conservată, afumată sau sărată. Alte soiuri de carne apăreau doar accidental sau la sărbători pe mesele țăranilor. Ca în cazul țăranilor bănățeni, pe care îi descria călătorul Francesco Grisellini: „Românii cresc tot felul de zburătoare: găini, curcani, rațe și găște, dar

mânâncă din acestea doar arareori, când au sărbători din cele mai mari.”

Mulți dintre locuitorii lumii rurale nu au ajuns aproape niciodată să guste o friptură de porumbel, iar despre unele specii de iepuri se știe că erau consumate exclusiv de nobili.

Mirosul de proaspăt

Un bun gospodar – nota, la 1600, Olivier de Serres – trebuia să știe cum să-și aleagă carnea potrivită pentru a-și hrăni familia tot anul: porc, capră, vacă sau bou; oia nu era recomandată, se mânca numai în lipsă de altceva.

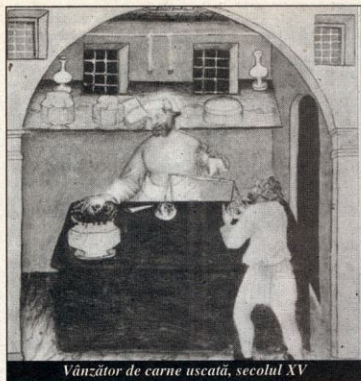
Exista și un calendar de sacrificare a animalelor: începea în octombrie, lovind caprele, pentru a continua cu tagma porcină. Astfel, produsele proaspete nu puteau fi puse

Purcelul de lapte fript à la Păstorel Teodoreanu

Opărești purcelul și-l cureți cu făină de porumb sau, mai bine, cu sacăz, așa cum se curăță și capul de vițel sau porc, până când devine alb cum e coala de hârtie.

Îl sărezi. Dacă-l pui la tavă, așează mai întâi în fundul tăvii mici bețișoare, improvizând astfel un grătar, ca să nu se lipească. Dacă-l pui la frigare, așează mai înainte frigarea pe cărbuni, până se înroșește. Apoi o introduci în purcel și-l bagi la cuptor. Îl ungi din când în când cu untdelemn fin și, când s-a rumenit pielea, cu rom. Atât.

Vânzător de carne uscată, secolul XV

pe mese decât o foarte scurtă perioadă. Situația a generat comportamente atipice pentru observatorul de astăzi: de exemplu într-o regiune franceză locuitorii aveau o aversiune față de mirosul cărnii... proaspete.

Tabloul se schimba radical la oraș. Deși istoricii vieții cotidiene au studiat obiceiurile culinare ale celor bogați au rămas încă foarte multe neșcunoscute în ceea ce privește lumea săracilor; consumul zilnic de carne a scăpat atenției cronicarilor sau legiuitorilor de altădată.

„Înima” aprovizionării cu carne în cartierele periferice, nepretențioase, era mica măcelărie, a cărei amintire a rămas adesea în denumirile străzilor. Spre deosebire de ea, marile măcelării dețineau ultima tehnică de sacrificare a animalelor sau de tranșare a cărnii, ca și aparate de cântărit marfa, pregătită pentru vânzare. În măcelăriile mici, carnea nu se cântărea niciodată cu exactitate. Cantitățile se estimau din ochi. Mâna măcelarului era lege...

În secolele XIII-XIV, în micile măcelării din Normandia nu se vindea decât carne de porc (inclusiv conservată prin sărare): la Auch, doar carne sărată de oaie, la Saint-Girons, numai capră sau vacă. Multe soiuri de carne de zburătoare erau considerate alimente aproape exclusive pentru săraci. Foarte adesea se vorbea despre lipsa de savoare a acestei cărnii.

Găina, bâtlanul sau becața?

La mesele princiare ale secolului XV se pregăteau lebede, berze, cormorani, cocori,

bâtlani, păuni. Produsul finit pare astăzi destul de greu digerabil; căci, după ce bucătării se chinuiau să le scoată pielea, fără să o găurească, le frigeau la foc mic și apoi le „îmbrăcau” în penajul inițial, pentru a le aduce astfel mesenilor.

Lipsa de savoare a acestei cărnii a făcut ca în secolul XVI ea să iasă din listele de bucate, pentru a face loc vânatului cu aripi de dimensiuni mai mici: presuri, sturzi, becaține, ciocârlii; cărțile de specialitate le-au reținut pe toate sub denumirea generică de „păsărele”, preparate, în general, după un număr redus de rețete.

Cu toate acestea, istoria consumului de cărnii de pasăre este destul de lungă și complicată. Pentru unii dintre arheologii contemporani, 3.000 î. Chr. ar reprezenta începutul procesului de domesticire a păsărilor, iar India, valea Indusului, Burma sau Peninsula Malaya leagănu inițial. Puii, porcii și câinii au fost, astfel, printre primele animale domestice ale culturii *Lapita*, prima cultură neolitică a Oceaniei.

Actualii pui sau stră-strămoșii lor erau cunoscuți în lumea sumero-babiloniană, unde cuvântul pentru cocoș era sintagma *pasăre-rege*. În spațiul egiptean, potrivit scrierilor antice grecești, se practica creșterea pe scară largă a acestor păsări, ajungându-se chiar la utilizarea procedurii incubării pentru obținerea puilor.

Conform observațiilor cuprinse în *Istoria alimentelor*, editată la Oxford, creșterea puilor a reușit să atingă și zonele Imperiului britanic, ocupație adusă, cel mai probabil, de triburile celtice în timpul secolului I î. Chr. În Grecia, se considera că puii au ajuns, cel mai probabil, din Persia, fiind foarte bine reprezentați în

Arta de a găti bine (1674)

Cea mai bună modalitate și cea mai sănătoasă de a mânca friputra este aceea de a o devora de îndată ce este scoasă din frigare, în sucii ei naturali și complet friptă, fără să se ia atâtea precauții [...] care distrug [...] adevăratul gust al lucrurilor.

literatura antică, unde se pomenea adesea de servirea cărnii de găină cu prilejul sărbătorilor orașenești.

Numeroase cărți sau tratate au cercetat istoria soiurilor de păsări cunoscute și a consumului lor. Stau măturie două: prima, la 1600, a lui Aldrovandi, cea de-a doua a lui Bonington Moubay, din 1815.

Cu oțet și usturoi

Carnea pentru fripturile nobililor provenea în Evul Mediu de la păsările de curte sau vânat, în timp ce carnea de măcelărie dădea doar gust supelor sau tocăturilor. Într-o carte destinată gospodinilor burgheze, *Le Menagier de Paris*, apăreau prezentate mai multe soiuri de carne, insistându-se asupra bucăților gustoase, diferite de „bucățile de proastă calitate”, destinate poporului de rând.

Iar dacă ținem cont de părerea unui cunoscut istoric al societății și cutumelor, Jean-Louis Flandrin, potrivit căruia sistemul prețurilor este cel care reflectă cel mai bine „gradul în care o societate apreciază alimentele la care are acces”, putem spune că ierarhia soiurilor de carne consumate în Evul Mediu a rămas constantă. Cele mai scumpe tipuri erau

Într-o măcelărie, tăierea unei oi

oaia, vițelul, purcelul de lapte, la polul opus aflându-se vaca sau carnea de capră. Bineînțeles că aceste preferințe difereau de la regiune la regiune, ca și prețurile.

La Cuisinière bourgeoise (Bucătăreasa burgheză), un best-seller culinar publicat pentru prima dată în 1746, le asigura pe gospodine că, cel puțin în ceea ce privea carnea de vită,

Foie gras – un deliciu dintotdeauna

Foie gras reprezintă un termen francez ce poate fi tradus, literal, prin *ficat gras*, dar el desemnează, în mod general, ficatul de gâscă. Această specialitate culinară este considerată reprezentativă pentru zonele Alsacia și Périgord, foarte vizitate atât de găște, cât și de rațe. Pentru a obține un *foie gras* de calitate este necesară o îndopare a păsării pe o perioadă de 4 până la 5 luni, proces care conduce la obținerea unui ficat uriaș. După sacrificarea păsării, ficatul este introdus mai întâi în lapte sau apă, apoi este marinat într-o mixtură obținută din brandy de Armagnac, vin de Porto sau de Madeira, asezonat cu diverse mirodenii.

Primii care au descoperit acest deliciu culinar se pare că au fost egiptenii, aflați pe traseul migrației cârdurilor de găște. Atât de mult i-a prins acest fel de mâncare, încât au încredințat creșterea păsărilor și obținerea produsului finit sclavilor evrei. Aceștia se consideră că au reprezentat elementul principal de difuzare a noului fel alimentar. Iar *foie gras* a ajuns astfel

în plină glorie în Europa secolului XVI, delectându-l pe însuși Ludovic XIV sau pe Papa Pius V, al cărui bucătar șef, Bartolomeo Scappi, îi lăuda calitățile gastronomice. Câteva secole mai târziu, de-abia în veacul XIX, a reușit să poată fi apreciat și la mesele din zona Alsaciei. Guvernatorul J.P. Clause a fost cel care a supus, pentru prima dată, pateul de *foie gras* unor complicate proceduri de pregătire la cald, căci până atunci el fusese consumat crud, formă sub care se mai găsește și astăzi în magazinele de delicatese.

„bucățile inferioare sunt folosite doar de poporul de rând, care, pentru a combate lipsa de gust, de savoare, le adaugă sare, oțet sau usturoi“. În plus, boabele de muștar, aproape necunoscute pentru bucătăria burgheză, „luptau“ cu lipsa frăgezimii sau a grăsimii.

Uneori unele bucăți considerate inferioare calitativ ajungeau și pe mesele bogaților: așa-numitele delicatase preparate din cap de vacă, picioare sau limbă de berbec sau felurile „zoofage“, cele care stabileau o legătură între virtuțile și calitățile animalului sau organului consumat și consumator...

De Ignat la Lyon

Carnea de porc „ordinară“, provenită de la un animal impur, a fost la mare căutare doar în spațiul rural. „Chiar și cei mai săraci arăta același călător prin Banatul secolului XVIII, Francesco Grisellini mănâncă de Crăciun un purcel.“

Cu toate acestea, uneori, în notele de provizii alcătuite de marii intendenți de la casele nobiliare sau princiere apusene erau trecute la loc de frunte bucăți alese din rumenul animal. Din listele ducelui d'Orléans au dispărut în anul 1659 urechile de porc, foarte căutate până atunci; în 1660, chiar și cotletele; în 1667, măruntaiele și osanza; iar în 1670 picioarele, râțul, búrta și spata. Pentru marea majoritate a nobililor timpului, singură slăpina a rămas ingredient indispensabil. Și, bineînțeles, purcelul de lapte, o delicată dintotdeauna.

Măcelar care vinde inimi de animale

De-abia în secolele XVIII-XIX, carnea de porc, atât de apreciată în lumea rurală, a pătruns în spațiul urban. Parizienii, de exemplu, o consumau cu regularitate cel puțin patru luni pe an, între noiembrie și februarie. Creșterea și sacrificarea acestor animale au devenit cu timpul obișnuite. În 1777, călătorul rus Denis Fonvizin rămânea consternat la vederea unui asemenea ritual în mijlocul Lyon-ului.

De-abia în secolul XIX carnea de porc a ajuns pe mesele tuturor. Cauzele sunt diverse, între ele și deficitul de carne de vacă înregistrat la sfârșitul veacului anterior. ■

INVESTITURĂ

(Biverb: 7,9)

AAA ST AT

Soluție joc **OBLIGAȚIE MEDIEVALĂ** (nr. 5/2006):

CĂRĂUȘIE (CA R A/U ȘIE))

Soluție rebus **DIN CIVILIZAȚIA ANTICĂ** (nr. 5/2006):

N – E – GH – B – HAMMURABI – BEI – ARAB – RUS – AD – BL – COALITII – POPA – NULE – DO – PIRO – HOTAR – NNV – NALUCA – I – DOMINATIE – SIN – L – ST – USA – DIETA – O – EUFRAT – IRAK – IERI.

Gheorghe BRAȘOVEANU

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

La 6 mai se publică rezultatele provizorii ale recensământului populației R.P.R. din 21 februarie 1956. Numărul locuitorilor este de 17.489.794, dintre care 8.502.294 (48,6%) bărbați. Populația urbană reprezintă 5.475.427 locuitori (31,3%). Bucureștii au 1.236.905 cetățeni. Alte orașe: Cluj 154.7152; Timișoara 142.251; Orașul Stalin (Brașov) 123.882; Ploiești 114.560; Iași 112.989.

La întoarcerea din U.R.S.S., Iosif Broz Tito, cu soția, fac un popas de trei zile în România. Este un prilej de a face uitată „tulburarea“, după cum o numește *Scânteia*, intervenită în 1948 în legăturile româno-iugoslave, pe fundalul relațiilor tensionate dintre U.R.S.S. și R.S.F. Iugoslavia, dintre Stalin și Tito. „Nedorită de nici unul dintre popoarele țărilor noastre – scrie *Scânteia* din 24 iunie –, această tulburare era lipsită de teme, dăunătoare cauzei comune, profitabilă doar dușmanilor socialismului“.

Omărturie privind vizita lui Tito la București aflăm în însemnările scriitorului Traian Chelaru (1906-1966), doctor în filosofie al Universității din Cernăuți (unde a și fost cadru universitar), cu studii la Paris și Roma, epurat după 1944 de la catedră și din Uniunea Scriitorilor, pentru bănuite simpatii de dreapta. În 1956, Traian Chelaru lucra la Eca-

risajul Capitalei. Experiența sa în acest „domeniu“ seamănă izbitor de mult cu cele întâmplare lui Petrin, eroul lui Marin Preda din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* (1980).

„23 iunie. 7-15. Serviciu la Ecarisaj. 15-16, miting fulger: directorul Nițescu prelucurează tema «Vizita tovarășului Tito în țara noastră» și face un apel: «toată lumea, în frunte cu conducerea, adică cu mine în frunte, precum vedeți nimeni nu trebuie să lipsească! Afară de cei trecuți de șaizeci de ani, trebuie să venim, adică să mergem, mâine la orele cinci și jumătate fix, tramvaiele vor circula toată noaptea, tovarăși să ne demonstrăm dragostea de prietenie și amicitie pentru tovarășul Tito, care vizită e foarte importantă! S-a înțeles?! Nimeni nu lipsește! Vom face apel nominal pe secții aici în curte! Apoi ne vom încolona frumos și ne vom duce la Arcul de Triumf unde vom aștepta, ne vom așeza adică pe iarba de acolo până vine trenul, căci se știe că trenul este programat... Dacă veți arunca flori, se poate întâmpla ca cineva să voiască să arunce, să nu le arunce legate, căci s-a întâmplat să cadă

omului în ochi!... Deci mâine, tovarăși! Vom lua măsuri împotriva celor ce nu vin. Trebuie să-i arătăm dragostea noastră tovarășului Tito!»

Ca să fiu la 5.30 la Ecarisaj, ar trebui să mă scol la orele 4, efort categoric contraindicat, dată fiind

Un taxi pentru cei sosiți în Gara de Nord

extenuarea fizică în care mă găsesc. Am anunțat direcțiunea că sunt bolnav și nu voi putea veni.

La Ecarisaj au început dările afară din serviciu. Azi au fost chemați la Cadre primii patru din secția D.D.D.:

Cârste, Litzica, Milcu și Puiu. În R.P.R. nu există șomaj" (Traian Chelaru, *Strada Lebedei nr. 8. Pagini de jurnal*, ediție de Mircea A. Diaconu, București, 2002).

La punctul opt al ședinței Prezidiului Consiliului de Miniștri din 11 mai 1956, condusă de Chivu Stoica, președintele Consiliului, se discută o informare privind vizita întreprinsă în S.U.A. (Washington, New York, Chicago) de o delegație economică a R.P.R. În stenograma inedită a ședinței, păstrată la Arhivele Naționale, se amintește că au fost încheiate contracte de vânzare în S.U.A. a 1.000 tone hârtie ziar și 500.000 m.p. geamuri, în valoare de cca 500.000 dolari.

În informarea prezentată de N. Anghel, locțiitor al ministrului Agriculturii, se precizează că „sunt posibilități de a se exporta foarte însemnate cantități de șuncă românească. Trebuie însă preparată și ambalată în condițiile cerute acolo, ceea ce nu este imposibil”. Băuturile sunt scumpe, „o sticlă de țuică oferită cu 0,50 dolari, din cauza taxelor acolo se vinde cu 7 dolari, ceea ce este foarte mult față de costul băuturilor locale. Totuși arată N. Anghel, dacă

Kim Ir Sen în vizită la București

de marfă și cu atât mai mult articole alimentare”.

Cercurile comerciale, „au arătat mult interes pentru operațiile cu noi. Propaganda împotriva noastră a pierdut mult din intensitate și se poate spune că acum un an de pildă nici n-ar fi avut curajul să stea de vorbă cu delegații noștri”. *New York Times*, influentul ziar american, a publicat „o întrevedere cu delegații noștri. Aceasta a contribuit în mare măsură la răspândirea știrii că delegația comercială românească se găsește în S.U.A. pentru operațiuni de comerț. După apariția interviului, delegații au primit numeroase telefoane

și scrisori, solicitând întrevederi pentru a discuta operațiuni comerciale”.

Prezidiul C.M hotărâște „să se analizeze de către Comitetul de Stat a Planificării și să se propună reducerea consumului intern la hârtie în general și la hârtia de ziar în special cu cca 40 la sută, cantitatea rezultată urmând a fi livrată S.U.A.”. Petre Borilă și Al. Bârlădeanu, „pe baza materialului prezentat, să studieze problema în ansamblu și să facă propuneri în legătură cu măsurile ce trebuie luate pentru a se crea o piață a noastră în S.U.A. pentru dife-

Gheorghe Gheorghiu-Dej și Tito într-un moment de destindere pe lacul Snagov

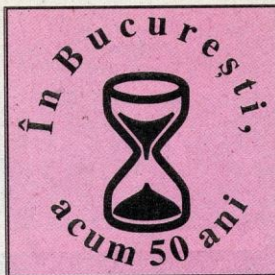
(șuncă, țuică etc.). Să se ia în considerație necesitatea de a se face reclamă pentru lansarea produselor noastre“.

O altă stenogramă inedită, păstrată în aceleași fonduri, consemnează discuțiile purtate în ședința Prezidiului C.M. din 7 iunie 1956, în care se discută, între altele, și urbanismul Capitalei. Pompiliu Macovei, arhitectul șef al orașului, prezintă amplasarea viitoare a Teatrului Național, „între Calea Victoriei și B-dul Magheru, cu fațada spre Calea Victoriei“. Ridicarea sa pe acest amplasament „cere o seamă întreagă de dărâmări, la 20.000 m.p.“.

Construcția, ne relatează după cinci decenii domnul Pompiliu Macovei, urma să fie amplasată în zona Pieței Amzei, în partea dinspre Ateneul Român.

Pentru un viitor sediu al Comitetului Central al P.M.R. „se propune Piața Victoriei, în fața clădirii Consiliului de Miniștri [...], pentru a se închide piața și pentru a fi împreună cu conducerea superioară de stat [...] Am socotit că Piața Victoriei ar constitui și un element monumental și ar avea condiții foarte bune. S-a cerut să se studieze și o sală de Congres acolo. Să se așeze acolo sala de Congres și să fie un monument vizibil la intrarea în oraș“.

Pe dealul Uranus se propune „o sală de sporturi acoperită și un bazin acoperit“, iar „pe malul lacului Fundeni“ o grădină zoologică. Ar urma să fie ridicate următoarele monumente: „Lenin în Piața Victoriei; Eliberării la Băneasa; Ostașul Român la Academia Militară; N. Bălcescu în

Piața Republicii [fostă a Palatului Regal, azi Piața Revoluției]; Enescu, în fața Ateneului; Eminescu, în Cismigiu“.

Tot *Gazeta literară*, din 31 mai, publică o amplă relatare privind Adunarea Generală a Organizației de bază P.M.R. a scriitorilor din București, unde, „pe baza unui referat al biroului Organizației, adunarea a

pus în discuție abaterile unor membri ai Organizației de la principialitatea marxist-leninistă și de la normele leniniste ale vieții de partid“.

Scriitorul Alexandru Jar (Alexandru Avram, 1911-1988, poet și prozator, luptător în Rezistența din Franța, laureat al Premiului de Stat în 1950) a fost exclus din P.M.R. pentru „o ieșire antipartinică“. La o adunare a activului de partid al raionului I.V. Stalin, el „a pretins în mod mincinos că partidul ar educa pe comuniști în spiritul lășității, al lipsei de curaj“. Totodată, „a lansat fără rușine afirmația calomnioasă că membrii de partid «gândesc din ce în ce mai puțin““.

În fine, „a înfățișat cu rea-credință și situația literaturii, afirmând că în perioada în care s-a trecut la construirea socialismului [...] creația literară ar fi ajuns la dezastru“.

Pentru că nu au luat „poziție față de ieșirea provocatoare a lui Jar“, Mihail Davidoglu (dramaturg) și Ion Vitrer (critic literar) sunt sancționați cu vot de blam.

Intre 18 și 23 iunie are loc primul Congres al Scriitorilor din R.P.R. Raportul Comisiei de Validare este

Trânta, socotită sport național

prezentat de Alex. Șahighian. Uniunea Scriitorilor numără 445 membri definiți și 144 stagiați. Dintre cei 208 delegați afeși, participă 195 (146 care scriu în română, 34 în maghiară, 9 în germană, 4 în idiş, și câte unul în sârbă și altul în greacă). Sunt 65 de prozatori, 63 poeți, 15 dramaturgi, 36 critici literari, 8 traducători și 8 scriitori pentru copii. Un număr de 66 delegați au vârsta între 30-40 ani, 57, între 40-50, 30, peste 60 ani.

Președinte al U.S. este ales Mihail Sadoveanu, Mihai Beniuc, prim-secretar, iar Aurel Mihale, Mihai Gaftă și Szemler Ferenc, secretari.

Între delegațiile scriitorilor din alte țări participante la Congres, se află și poetul Emilian Bucov, din R.S.S. Moldovenească. „La sfârșitul anului trecut mărturisește el una din librăriile centrale ale Chișinăului a inaugurat un săptămânal al cărții românești din România. Ei bine, săptămânalul s-a comprimat într-atâta că peste câteva ceasuri cititorii, stând la rând, nu mai puteau agonisi nicio carte românească. Spre bucuria noastră, cititorul ne-a încurcat ȋtele.“ Cererea de cărți românești fiind foarte mare, precizează E. Bucov, „librăria respectivă are acum o secție care se îmbogățește cu noutăți mereu proaspete ale literaturii artistice și științifice din România“.

Revista *Stadion*, nr. 9, din luna mai, evocă tradițiile hipismului românesc. Reținem și noi că primul raid internațional întreprins de un călăreț român a avut loc în anul 1920, când căpitanul Miron Costin a parcurs traseul

Lustragii, nelipsiți cândva din peisajul bucureștean

Dracu-Știe. „Un an mai târziu – scrie revista amintită – H. Rang, tot cu Delphis, cucerește la Londra titlul de campion mondial militar la înălțime, sărind 2,14 m.“

În anii 1930-1940, echipa de călărie a României a câștigat 4 cupe ale Națiunilor și s-a situat de nouă ori pe locul doi în cadrul diverselor concursuri care au avut loc. „Prin aceasta – apreciază *Stadion* – echipa noastră s-a situat pe poziția uneia dintre cele mai bune formații de călărie din lume.“

Încheiem cu corectarea unei afirmații eronate, apărute în cronica noastră din nr. 2/2006. În 1956, la noua împărțire administrativă a țării, a fost desființată regiunea

Bârlad, și nu Bacău, cum greșit am scris eu.

Mulțumesc domnilor Grigore Arsene, directorul Editurii Curtea Veche (originar de pe plaiuri bărlădene), și Mihail Ionescu, din București, care mi-au făcut această precizare. ■

Victor Eftimiu (dreapta) într-o pauză a Congresului Scriitorilor

**Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ**

COMUNIȘTII FAC CURĂȚ

Obligați să rămână în exil, mulți dintre foștii diplomați români și-au folosit relațiile pe care le aveau pentru a informa guvernele occidentale despre situația din România aflată sub regim comunist. Un astfel de material se păstrează în fondul Brutus Coste de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, de la Stanford University. El privește măsurile luate pentru purificarea aparatului de stat. Îl reproducem în continuare, grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de LAURA COSOVANU, colaboratoarea noastră.

Primele dispozițiuni legale în această materie datează din 8 octombrie 1944 (Decret-lege no. 233). Ele au fost înăsprițe și amplificate (făcându-le mai coprinzătoare) prin Legea no. 594, din 24 noiembrie 1944. Cei ce au militat în organizații fasciste (fără definiția lor) etc. vor fi licențiați fără nicio indemnizație.

Prin Legea n. 217 din 30 martie 1945 (promulgată deci după lovitura de stat de la 6.III.1945), măsurile de purificare se înăspresc foarte mult: un funcționar public poate fi îndepărtat din funcție, fără nicio indemnizație, pentru „luare de atitudine antidemocratică”. La fel, cei ce vor „turbura bunele relații dintre România și aliații săi”. Toate numirile, înaintările și încadrările făcute între 6.IX.1940 - 23.VIII.1944 vor fi revizuite. Cei îndepărtați astfel din serviciu vor fi folosiți la *muncă obligatorie* [subl. în orig.] în folosul statului, în lagăre speciale. Revizuirile și îndepărtările trebuiau operate până la 1 iunie 1945; termenul acesta a fost însă extins în numeroase rânduri, el devenind aproape drept comun. În acest scop, *s-au suspendat toate inamovibilitățile și stabilitățile* [subl. în orig.] prevăzute de Legea contractelor de muncă. Judecata se făcea la fiecare minister în parte, de Comisia de anchetă, ce putea culege informații pe orice cale, chiar fără ascultarea intimatului. Acestuia, Comisia după aprecierea ei îi putea acorda dreptul de a se apăra prin memorii scrise.

O a doua posibilitate de purificare a aparatului de stat era aplicarea Legii 50 și

52/1944 pentru sancționarea celor vinovați de crime de război și contra umanității și celor vinovați de dezastrul țării. Prin Legea no. 312 din 24 aprilie 1945, aceste texte se contopesc și categoriile de mai sus devin una singură, cărora li se aplică aceeași penalitate. Plasa a fost enorm lărgită și procedura simplificată: cercetarea și judecarea se făcea acum prin Acuzatorii publici numiți direct de Min[isterul] Justiției. Sentința se dădea de Tribunalul Poporului - funcționând sub directivele Min[isterului] Justiției - ai cărui judecători erau numiți de Min[isterul] Justiției ori de cele 7 grupări politice ce formau „Guvernul de concentrare democratică”. Aplicarea acestei legi se extindea peste 6 luni; s-a prelungit de câteva ori pentru termene scurte. (De notat că trimiterea în judecata Tribunalului se făcea printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, pentru fiecare ori grupuri de acuzați. La fel, scoaterea din cauză se făcea pe aceeași cale, în ambele cazuri arătându-se motivele.)

In 1948, aplicarea acestei legi se făcea încă pe o scară întinsă (devenind lege cu aplicare permanentă). Ea a fost pusă de acord cu Legea pentru reorganizarea judecătorească din dec[embrie] 1947, modificându-se art. 5 astfel ca, trimiterea în judecata Tribunalului să se facă, pe viitor, de Procurorul General al Republicii (mandatarul direct și nemijlocit al Min[isterului] Justiției), fără să mai fie nevoie de un Jurnal al Cons[iliului] de Miniștri. ■

DESPRE PRESA DE MÂINE

News to know a devenit un program de succes și foarte cunoscut datorită eforturilor colegului nostru Eugen Tomac, care, ajutat de Diana Postică și de alți câțiva tineri entuziaști, au străbătut țara în lung și în lat, pentru a-l duce în cele mai îndepărtate școli.

Cei mai mulți dintre ei provin de dincolo de Prut, ceea ce explică implicarea lor atât de profundă într-un program menit să prezinte tinerilor, mai ales celor din ciclul gimnazial, valorile unei prese democratice. Inițiat de Liga tinerilor români de pretutindeni și desfășurat cu sprijinul Ambasadei S.U.A. la București, programul a cuprins câteva mii de elevi, din întreaga țară. Cei mai buni dintre ei s-au reunit la Centrul cultural american din București, în cadrul Conferinței naționale a elevilor jurnaliști. Cu acest prilej a fost lansat și volumul *Inocența matură a presei de mâine*, care reunește cele mai bune eseuri scrise de elevii participanți.

Domnul Mark Wentworth, consilier pentru presă și cultură, le-a înmănat celor prezenți diploma de participant la *News to know*. Apoi s-a proiectat un film cu imagini din timpul derulării programului. Surpriza a venit atunci când cei câțiva ziariști

prezenți – Victor Roncea, de la ziarul *Ziua*, Simona Acsinte, redactor șef Radio DEEA, Botoșani, Marian Voicu și Cezar Ion de la TVR, Costel Oprea de la *România liberă* și subsemnatul – a trebuit să răspundem unui tir de întrebări lansate de mai tinerii noștri colegi. Ne-

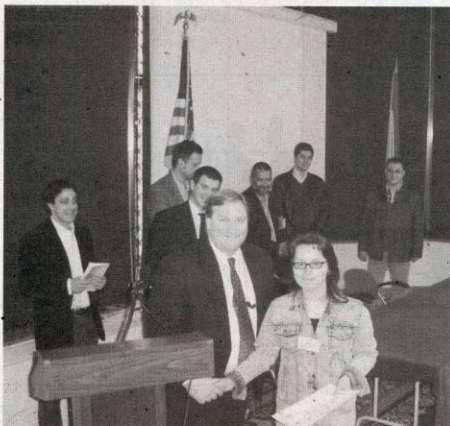
am putut convinge astfel încă o dată – o mai făcusem și cu prilejul diferitelor întâlniri cu participanții la programul *News to know* pe care le-am avut și eu, și colegul Ioan Lăcustă – că tinerii cititori își doresc, de prea multe ori, altceva decât le oferă mass-media românească în momentul de față.

Iată deci că tineri români din afara țării, cu bani americani și confruntându-se uneori cu inerția sau birocrăția unor autorități ale statului român, au dus la capăt un program a cărei importanță a fost, până la urmă, recu-

noscută de cei mulți dintre reprezentanții mass-media din România. Cine ridică mănua și duce ideea mai departe?

În ceea ce ne privește, începând din numărul următor vom publica câte unul dintre cele mai frumoase eseuri cuprinse în volumul *Inocența matură a presei de mâine*. ■

Dorin MATEI

BUCUREȘTI: REPERE ISTORICE

OBSERVATOR PENTRU POMPIERI	→	EDIFICIUL CULTURAL (1888)	→	AFIRMAȚIE STRĂMOSUL NOSTRU	→		→	PALAT SEC. XVII	→
SPITAL ȘI BISERICĂ		DIN CALCINĂI		DIN GHEATĂ				SFERTURI A PUNE MÂNA	→
						PALAT DESCHIS!	→		
						BISERICĂ SEC. XVI			
ÎN ACEST LOC	→					BICI RUSESC	→		
URECHEATUL DE LA STÂNĂ						PUTRED LA CAP			
				FĂNTÂNAR	→				
				ÎNTR-UN CUPLET!	→				
STIL DE ÎNOT		A ELIMINA CE NU-I BUN	→					ROTIT ÎN CENTRUL!	
		A PREGĂTI DE SEMĂNAT	→						
						TELECOMU- NICAȚII (ABREVIATIE MILITARĂ)			
TURLA DESCHISĂ!				MICUTELE NOASTRE MONEDE	→				
UNA CARE NE INDISPUNE				DESTUL!					
						ÎN PREZENT	→		HANUL LUI...
						TIMPUL VACANȚEI!			
ASTA VA EXISTA TOT TIMPUL		A CREȘTE DUPĂ COASĂ	→					ȘASE JUMĂTATE!	→
		O FIICĂ A LUI DELA VRANCEA	→						
MARCA ITALIANĂ DE MAȘINĂ	→					DĂ SEMNA- LUL LA VÂNĂTOARE	→		
COȘ						ÎN FAȚĂ!			
				STRIGĂT DE DURERE	→			PNEU CU PENE!	→
UN DAR MAI MIC	→			SUBTIL ȘI FIN	→				

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

CÂTEVA PRECIZĂRI

Napoleon III a capitulat la Sedan, în 1870, a abdicat în același an și a murit în 1873. Dacă aceste aserțiuni sunt validate de orice sursă și realitate istorică, cum este posibil ca în articolul *Prințul de Wales la Sinaia*, semnat de Adrian Nicolescu (*Magazin istoric*, nr. 3/2006, p. 26) să se afirme că prințul Carol și prințesa Elisabeta (între altele nici nu erau căsătorii la acea dată) să depună o coroană de flori la mormântul lui Napoleon III în... 1867?

Tonul indignat aparține cititorului nostru ing. VASILE GIURCANU, care are perfectă dreptate.

Cert este o eroare de documentare a autorului și este necesar a fi corectată – conchide corespondentul nostru, iar noi ne grăbim să ne asumăm greșala.

Altă „nostimadă”, cum o denumește elegant colaboratoarea noastră d-na profesoară ILEANA MIHAILĂ – și ea sesizând erorile deja enunțate, în același articol. Bunica maternă a lui Carol, Stephanie de Beauharnais, nu era fiica adoptivă a lui Napoleon I, cum afirmă autorul articolului, domnul Adrian Nicolescu, ci doar nepoata de soț a Joséphine de Beauharnais. Recunoscut că e cam complicat – serie ILEANA MIHAILĂ, după ce face toată filiația familiei Beauharnais pentru a ajunge la Carol I –, dar asta nu scuză pe nimeni să scrie date și filiații eronate, mai ales când publică într-o revistă istorică de prestigiu *Magazinul istoric*.

Multumim celor doi atenți și „necruțători” cititori. Comentariilor lor le adăugăm o altă interesantă corespondență

dență primită tot cu referire la acest articol: un extras din *Însemnările zilnice* (vol. III) ale lui Titu Maiorescu:

„Vineri 23 Sept./5 Oct. Căldură exorbitantă. Ieri pe la 12 ore 32°C la soare. Ieri dimineața Prințul de Wales la gară, sfințirea nouelor ape la Cișmea și dejun la Palat cu el.

Astăzi la 2½ cu un tren special la Sinaia sosiți [la] 5¼ cu cei 7 miniștri, Anicuța, M-me și M-elle Barozzi și servitoarea noastră Lina. Prânzit la otel Kirchner, la 8¼ cu trăsura la Castel Peles, teatru, tablouri vivante, 13 scene din Shakespeare, acrostich = Prince of Wales. Au ținut de la 8¼ până la 10½, apoi souper debout. Foarte elegant totul (ultimul tablou, pe când Catherine Theodori cânta la clavier „God save the Queen” și noi eram toți în picioare, se reprezenta scena de beție cu Falstaff – ce crudă ironie la adresa Reginei Victoria și a fiului său prezent,...) Nici o altă invitare decât miniștrii, corpul diplomatic și câteva [persoane] din Sinaia. La 11¼ am plecat cu Anicuța la otel.”

MUZEUL MEU

Stimată redacție, vă scrie Vasile Diaconu, profesor de istorie din Tg. Neamț, un împătimit colecționar de obiecte vechi. Încă din 1996 deține o colecție de piese arheologice, numismatice, etnografice și filatelice, multe dintre acestea fiind adunate din regiunea natală. Această colecție, care numără peste 1.000 de piese este expusă într-o cameră a casei în care locuiește, ce arată ca un mic muzeu. Dintre obiectele mai deosebite amintesc resturi paleofaunistice, unelte din piatră

și silex din eneolitic și epoca bronzului, ceramică cucuteniană, icoane, arme albe, monede, cărți redactate în chirilică, mici obiecte de artă.

Toate aceste piese au, în principal, o valoare documentară, deoarece contribuie la cunoașterea istoriei zonei Neamțului, din preistorie și până în perioada contemporană.

UNDE-I RĂSPUNSUL?

Dragă redacție, ne scrie Miela Frățilă, elevă din Făurei îmi pare rău că nu pot răspunde la întrebarea *Blitz... concursului* lunii aprilie, deoarece nu am găsit scris locul unde s-au bătut primele monede românești de aramă în 1867. În schimb, prin consultarea întregii colecții a revistei mi-am îmbogățit cunoștințele nu numai privind banii și istoria lor, căci nu puteam trece ușor peste unele articole, planșe, seriale, „drumuri” ale mătăsiilor, cartofului, tutunului etc. Am citit mult și abia mi s-a deschis pofta.

Nenea Tiberiu, care mi-a pus colecția la dispoziție, nu mă crede că nu am găsit răspunsul, dar eu i-am dat și vă zic și dumneavoastră locurile unde am citit despre tezaure, bani, monede: nr. 7, 8/1968; 7/1970; 3/1971; 9/1972; 10/1974; 7/1975; 5/1976; 6/1977; 4/1979; 4/1981; 4/1984; 1, 9, 12/1987; 11/1989; 1, 2/2000; 9/2001; 1, 7/2004; 2/2005, inclusiv la *Poșta redacției*.

Până la apariția nr. 5/2006, unde probabil veți spune ce s-a întâmplat, eu mai fac o verificare, pretext pentru a umbla iar la comoara lui nenea Tiberiu. Rămânând pentru că am devenit fidela dumneavoastră cititoare, vă doresc sănătate și putere de muncă tuturor.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history) Pan Halippa The identity of Bessarabia • N.-Ș. Tanașoca The moral code of the historian • I. Buzdugan The death of poet Alexei Mateevici • Al. Moraru 1940. Bessarabia under Soviet rule • S. Ciobanu-Fotino Memories about the beginning of the communist regime • C. Topescu The football game, as a mirror of our world (II) • Comments from our readers on the interview of Gh. Markov • M. Cojoc On holiday in Constanta, during the interbellum period • A confession by Titus Popovici • V. Negrea When did we start to study foreign languages? • G. Aldescu-Aldea The postponed visit of Ceausescu in Japan • G. Filitti Letters from former days • I. Zănescu The administration of Bucharest during the 16th and 17th centuries • I.M. Roșca A history of ROMPRES • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago • Romanian Documents at Hoover Institution (LVI)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Pan Halippa L'être de Bessarabie • N.-Ș. Tanașoca Le code moral de l'historien • I. Buzdugan La mort du poète Alexei Mateevici • Al. Moraru La soviétisation de la Bessarabie • S. Ciobanu-Fotino Souvenirs du début du régime communiste • C. Topescu Le football, comme miroir du notre monde (II) • Réactions des lecteurs à l'interview de Gh. Markov • S. Ispas Gruia, le fils de Novac • M. Cojoc En vacances à Constantza, pendant l'entre-deux-guerres • Une confession de l'écrivain Titus Popovici • V. Negrea Depuis quand a-t-on un enseignement de langues étrangères à l'école? • G. Aldescu-Aldea La visite reportée de Ceausescu au Japon • G. Filitti Lettres d'antan • I. Zănescu L'administration de Bucarest au XVIe et XVIIe siècles • I.M. Roșca Une histoire de ROMPRES (II) • I. Lăcustă À Bucarest, il y a 50 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Пán Халиппа Существо Бессарабии • Н.-Ш. Танашока Нравственный код историка • И. Буждуган Смерть поэта Алексея Матеевича • Ал. Морару Советизация Бессарабии • С. Чобану-Фотино Воспоминания о начале коммунистического режима • К. Цопеску Футбол, как зеркало нашего времени (II) • Отзывы читателей по интервью Г. Маркова • С. Испас Груя, сын Новака • М. Кожок На отдыхе в Констанце в межвоенный период • Свидетельство писателя Титуса Поповича • В. Негрия С каких пор изучаются иностранные языки в школе? • Г. Алдеску-Алдея Отложенный визит Чаушеску в Японию • Дж. Филитти Былые письма • И. Зэнеску Администрация Бухареста в XVI-XVII вв. • И.М. Рошка Хроника агентства РОМПИРЕСА (II) • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад • Румынские документы в Институте Гувера (LVI)

INHALT (RUMÄNISCHE GESCHICHTE) Pan Halippa Bessarabiens Wesen • N.-Ș. Tanașoca Des Historikers Moralkodex • I. Buzdugan Der Tod des Dichters Alexei Mateevici • Al. Moraru Die Sowjetisierung Bessarabiens • S. Ciobanu-Fotino Erinnerungen über den Beginn des kommunistischen Regimes • C. Topescu Fußball – Spiegel unserer Welt (II) • Reaktionen der Leser auf das Interview des Gh. Markov • S. Ispas Der Gruia des Novac • M. Cojoc Im Urlaub in Constanta, in der Zwischenkriegszeit • Eine Konfession des Titus Popovici • V. Negrea Seit wann werden Fremdsprachen in der Schule unterrichtet? • G. Aldescu-Aldea Der verschobene Besuch Ceausescu in Japan • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • I. Zănescu Bukarests Verwaltung im 16.-17. Jahrhundert • I.M. Roșca Eine Geschichte von ROMPRES (II) • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LVI)

SUMARIO (Historia rumana) Pan Halippa El ser de Besarabia • N.S. Tanașoca El código moral del historiador • I. Buzdugan El fallecimiento del poeta Alexei Mateevici • Al. Moraru La implantación de instituciones soviéticas en Besarabia • S. Ciobanu-Fotino Recuerdos sobre los comienzos del régimen comunista • C. Topescu El futbol como espejo del mundo en que vivimos (II) • Reacciones de los lectores a la entrevista con Gh. Markov • S. Ispas Gruia, hijo de Novac • M. Cojoc De vacaciones a Constanta, en el período interbelico • Una confesión de Titus Popovici • V. Negrea Desde cuándo se enseñan lenguas extranjeras en la escuela? • G. Aldescu Aldea La visita al Japón aplazada por N. Ceausescu • G. Filitti Cartas de antaño • I. Zănescu La administración de Bucarest durante los siglos XVI-XVII • I.M. Roșca Una historia de ROMPRES (II) • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro;

subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 27 000 - Lei noi 2,70

